

**KAPI / GİRİŞ MEKANI, ANLAM VE TASARIMI İÇİN
TİPOLOJİK ARAŞTIRMA. 19. YÜZYIL BEYOĞLU
(PERA) ÖRNEĞİ**

-II-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şirin BAYRAM

Anabilim Dalı: Mimarlık Fakültesi

Programı: Mimarlık Tarihi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Afife BATUR

MAYIS 2003

ÖNSÖZ

Geçmişle gelecek arasında bir bağ kuran ve önemli bir yapı elemanı olan kapıların zaman içinde yıpranması, değiştirilmesi, niteliğini yitirmeye başlaması, yada kaybolması 19. Yüzyıl Beyoğlu Bölgesinde yapılan bu çalışmanın da temelini oluşturmaktadır. Çalışma, bir mimari eleman durumundaki kapıları, 19.yüzyıl'da Beyoğlu bölgesinden seçtiğimiz örnekler üzerinde, işlev, biçim, mimari içindeki yeri, ilişkisi v b. başlıklar altında incelemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmayı yönlendiren, fikir veren ve manevi desteği ile bana yardımcı olan danışmanım, öğretmenim, Sayın Profesör Afife Batur' a en başta teşekkürlerimi ve şükranlarımı bir borç bilirim.

Çevirilerimde bana zaman ayıran arkadaşım Özge Kurnaz'a, çizimlerde bana verdiği destek ve uyumlu işbirliği için mimarlık öğrencisi Kenan Özer'e, deneyimlerini benle paylaşan sevgili kuzenim Sanat Tarihçisi Fahriye Bayram'a, arkadaşım mimar Zafer Sağdıç'a ve teyzem Vildan Dönmez'e, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda bulunan tüm öğretmenlerime, asistan arkadaşlarıma ve İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Kütüphane çalışanlarına, gösterdikleri anlayış ve yardımlardan dolayı teşekkür ederim. Fotoğraf makinelerini bana emanet eden dostlarım, Atilla Akbaş ve Mehmet Erkök'e güvenleri için minnetlerimi sunarım.

Ayrıca Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi çalışanlarına ve bölgede çalışmalarım esnasında kapılarını bana açan, Fransız Sarayına ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'ne, Sayın Semra Ulusoy'un gıyabında Hollanda Başkonsolosluğu'na, İsveç Başkonsolosluğu'na ve İtalyan Konsolosluğu'na, çalışmama gösterdikleri önem, anlayış ve yardımlardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam esnasında hep yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme; annem Ayfer Bayram, babam Hüseyin Bayram ve ağabeyim Okan Bayram'a sevgi, saygı ve şükranlarımı dile getirmek istiyorum. Yanımda bulunarak destek olan tüm dostlarıma da, varlıkları için teşekkür ediyorum.

Aralık-2003

Şirin Bayram

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	x
SUMMARY	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Amacı	1
1.2. Yöntem Üzerine	2
2. KAPI VE GİRİŞ MEKANININ ANLAMI ÜZERİNE	4
2.1. Kapı ve Giriş Mekanının Kavramsal Alanı	4
2.2. Kapının Sembolik Anlamları Üzerine	8
2.3. Kapı ve Giriş Mekanlarının Tasarlanması ve Yapımı	13
2.3.1. Tasarlama	13
2.3.2. Malzeme	17
3. KAPI VE GİRİŞ MEKANININ TARİHSEL İZLEĞİ	19
3.1. Giriş' ten Kapı' ya (Prehistoria)	19
3.2. Antik Mısır Kültüründe Kapı	24
3.3. Antik Yunan Kültüründe Kapı	27
3.4. Roma İmparatorluk Kültüründe Kapı	31
3.4.1. Roma İmparatorluk Kültüründe Kapı	31
3.4.2. Zafer Takları	38
3.5. Ortaçağ ve Yeniçağ Mimarlığında Kapı ve Giriş	42
3.5.1. Avrupa Mimarlığında Kapı ve Giriş	42
3.5.2. Anadolu Mimarlığında Kapı ve Giriş	58
3.5.2.1 Bizans Mimarlığında Kapı ve Giriş	58
3.5.2.2 Selçuklu ve Osmanlı Mimarlığında Kapı ve Giriş	61
4. BEYOĞLU, Bölgenin Tarihsel Gelişimi; Bizans, Ceneviz, Osmanlı	67
4.1. Beyoğlu'nun Sosyal Yapısı	67
4.2. Beyoğlu'nun Fiziki Yapısı	75
5. SEÇİLMİŞ ÖRNEKLER, (Envanter çalışması)	88
5.1. Konutlara Ait Kapı ve Girişler	91
5.2. Kamuya Açık Kullanıma Ait Kapı ve Girişler	277
5.2.1. Elçilik Yapıları	279
5.2.2. Dini Yapılar	313

5.2.3. Ticaret Yapıları	352
5.2.4. Eğitim Yapıları	407
5.2.5. Oteller	432
5.2.6. Diğer	444
6. 19. YY BEYOĞLU ÖRNEĞİNDE KAPI VE GİRİŞ MEKANLARININ TASARLANMASI VE YAPIMI	468
6.1. Kapılarda Uygulanan Mimari Tasarlama ve Üslup	468
6.1.1.Kapılarda Kullanılan Üsluplar	468
6.1.2 Biçimlenişleri Kapı ve Girişlerde Kullanılan Giriş Tipleri	472
6.1.3.Kapı Biçimlenişleri; Benzerlik ve Ayrımlar	476
6.1.4.Kapılar ve Girişlerde Kullanılan, Sütun ve Plastr Tipleri	487
6.1.5.Kapılar ve Girişlerde Kullanılan, Alınlık Tipleri	490
6.1.6.Kapı Panelleri	492
6.1.7.Kapıda İkincil Ögeler	494
6.1.8.Kapı ve Girişlerde Üçleme	498
6.2. Kapılarda Kullanılan Malzeme	501
6.3. 19.yy Beyoğlu Kapılarında Kullanılan Bezeme Örnekleri	504
6.4. 19.yy Beyoğlu Bölgesinde Çalışma Yapan Mimarlar	522
7. SONUÇ	526
KAYNAKLAR	533
ÖZGEÇMİŞ	539

EK I

KISALTMALAR

THF	: Tetrahidrofuran
DMF	: Dimetil Formamid
LUMO	: Low Occupied Molecular Orbital
GPS	: Global Positioning System
NAVSTAR	: Navigation System with Time and Ranging
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
SAR	: Synthetic Aperture Radar
RADAR	: Radio Detection and Ranging
AMI	: Active Microwave Instrument
GRS	: Ground Referance System
SAM	: Sayısal Arazi Modeli

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. İnsan vücudunun duyarlı olduğu frekanslar	2
Tablo 1.2. Konfor değerlendirme tablosu	14
Tablo 3.1. Vagon gövdesi için birleştirilmiş kuvvet vektörü	46
Tablo 3.1. Toplu kütleli sistem modellemesi halinde doğal frekanslar (rad/s)	67
Tablo 3.2. Sürekli sistem modellemesi halinde doğal frekanslar (rad/s)	67
Tablo 3.3. Değişik el değerleri için vagon gövdesinin doğal frekansları ...	67
Tablo 3.4. Vagon gövdesinin serbest cisim hali için doğal frekansları	68
Tablo A.1. Sönümlü toplu kütleli sistem modellemesi halinde parametrelerin sistem davranışına etkisi	83
Tablo B.1. Toplu kütleli sistem modellemesi halinde sönümlü doğal frekanslar.....	85

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : GIS kavramı	5
Şekil 2.2 : Coğrafyanın ana bölümleri	7
Şekil 2.3 : Grafik veri yapıları	10
Şekil 2.4 : Coğrafi veri kavramsal bileşenleri (Dangermond 1990)	10
Şekil 2.5 : Hiyerarşik veri yapısı	12
Şekil 2.6 : Ağ veri yapısı	12
Şekil 2.7 : İlişkisel veri yapısı	13
Şekil 2.8 : Coğrafi bilgi sistemi bileşenleri	14
Şekil 2.9 : Coğrafi bilgi sistemi yazılım bileşenleri	16
Şekil 2.10 : Gerçek dünya ve katmanlardan bazıları	19

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.2.1	: Divriği Ulu Camii (Kuban, 1997) 9
Şekil 2.2.2	: Dur- Şarruk, in sitadel kapısı, (Sevin, 1991, s.36)..... 10
Şekil 2.2.3	: Şarrt-niphi Şapeli girişi. (Sevin, 1991, s.146)..... 10
Şekil 2.2.4	: Zincirli (M.Ö. 721-705), kapı aslanı, (Akurgal, 1990, s.162) 10
Şekil 2.2.5	: Severus zafer takı basılı Sikke.(Baydur, 1998, res.225) 11
Şekil 2.2.6	: Nero Sikke. (Baydur, 1998, Levha XIII. res.109) 11
Şekil 2.2.7	: Trier Sur'u - Constantin I. Sikkesi. (Baydur, 1998, res.355) 11
Şekil 2.2.8	: Yunan Seramik Parçası, (Scherurleer, 1932-33,PlattXXXIX) 12
Şekil 2.2.9	: Mort de Saint Jean;(Scherurleer, 1932-33 PL.XII) 12
Şekil 2.2.10	: Abenner et Theudas. (Byzance Fran. Medi., 1958, PL.XXXV) 13
Şekil 2.3.1.1	: Kapının yapı genelindeki yerleşimi. (Ching, 2002, s.239) 14
Şekil 2.3.1.2	: Gerçek dünya ve katmanlardan bazıları 14
Şekil 2.3.1.3	: Giriş tipleri. (Ching, 2002, s.239) 15
Şekil 2.3.1.4	: Girişlerin ölçeğindeki belirleyici oranlar.(Ching, 2000, s.314) 15
Şekil 2.3.1.5	: Boyut ve ölçek ilişkisi. (Ching, 2000, s.86) 16
Şekil 2.3.1.6	: Reims Katedrali, 1211-90.(Ching, 2002, s. 315) 16
Şekil 3.1.1	: İlkel mekan örnekleri, (Fletcher, 1967, s.2) 19
Şekil 3.1.2	: Çatalhöyük (M.Ö. 6000), evleri. (Akurgal, 1993, s.23) 20
Şekil 3.1.3	: Kral kapısı, Boğazköy, (B. Fletcher, 1967, s.83) 21
Şekil 3.1.4	: Hattuşa (Boğazköy) M.Ö. 14. yy. başı. (Akurgal, 1993) 21
Şekil 3.1.5	: Fethiye, Amynthasın gömü evi M.Ö. 4.yy (Çelik, 2000, s.35) 22
Şekil 3.1.6	: Lykia anıt mezarları (Akurgal, 1993, s.493) 22
Şekil 3.1.7	: Kaya mezarına ait giriş tipleri. (Çelik, 2000, Levha 75) 23
Şekil 3.2.1	: a-Pre-dynastic döneme ait bir balçık model Mısır evi 24
Şekil 3.2.1	: b-Antik Mısır konutu modeli.(Matthew, 1971, s.35) 24
Şekil 3.2.2	: Amon tapınağı cephesi, Karnak. (Harris, 1983, s.187) 25
Şekil 3.2.3	: Mısır tapınaklarındaki aslanlı,giriş.(Harris, 1983, s.186) 26
Şekil 3.2.4	: Antik Mısır'da anıtsal kapılar. (Harris, 1983, s.436) 26
Şekil 3.3.1	: Yunan vazosundan bir detay. (Arseven, 1950, c.3, s.948) ... 28
Şekil 3.3.2	: Antik Yunan'da konut girişi. (Harris, 1983, s.436) 28
Şekil 3.3.3	: Erechtheion Tapınağından detay.(Harris, 1983, s.199) 29
Şekil 3.3.4	: Erechtheon Tapınağı, kapısı. (Fletcher, 1967, s.159) 29
Şekil 3.3.5	: Theseion Tapınağı, Atina . (Harris, 1983, s.134-135) 30
Şekil 3.3.6	: Kapı üstü penceresi, Hypaethrum. (Harris, 1983, s.291) 30
Şekil 3.4.1.1	: Roma'da bir konut girişi, (Harris, 1983, s.391) 32
Şekil 3.4.1.2	: Pantheon,giriş kapısı ve detaylar, (Fletcher,1967, s.179) 32
Şekil 3.4.1.3	: Porta al'Arco; Kumtaşı blok kapı, (Tulunay, 1992, s. 27) 33
Şekil 3.4.1.4	: Hadrian Dönemi Antalya kent kapısı,(Erkök, 1992) 33
Şekil 3.4.1.5	: Hadrianus Kapısı, Atina. Fotoğraf: Takahiro Tajı 34
Şekil 3.4.1.6	: Divus Romulus Tapınağı giriş kapısı 34

Şekil 3.4.1.7	: Vitruvius, iki kapı örneği. (Vitruvius, 1998, s.86)	35
Şekil 3.4.1.8	: Bir mezar girişi. Tomba del C. Casuccini (Tulunay, 1993, s.29)	36
Şekil 3.4.1.9	: Etrüsk Castellaccio mezar çizimi. (Harris, 1983, s.203-204) ..	36
Şekil 3.4.1.10	: Aizona/Çavdarhisar, (1997, Band 47- TAFEL 42)	37
Şekil 3.4.1.11	:: Kimi mezar örneği çizimleri. (Waelkens, s.58-69-285-)	37
Şekil 3.4.2.1	: Titus Zafer Tak'ı, Roma, M.S. 81. (Harris, 1983, s.551)	39
Şekil 3.4.2.2	: Janus Zafer Takı	39
Şekil 3.4.2.3	: Konstantin Zafer Tak'ı	40
Şekil 3.4.2.4	: Septimius Severus Zafer Tak'ı	40
Şekil 3.4.2.5	: Septimus Zafer Takından Detaylar. (Fletcher, 1967, s. 223) .	41
Şekil 3.4.2.6	: Triomphe de l'Etoile Zafer takı, Paris (Fletcher, 1967, s.793)	41
Şekil 3.5.1.1	: Orvieto Kadetrالی, Batı cephesi, (Fletcher, 1967, s.172)	42
Şekil 3.5.1.2	: Adrea Pisanonun bronz kapısı (Martindale, 1967, s.174-5) ...	43
Şekil 3.5.1.3	: Parma Baptistery Portali, (Martindale, 1967, s.153)	44
Şekil 3.5.1.4	: Rheims Kadetrالی, batı cephesi, (Martindale, 1967, s.54)	44
Şekil 3.5.1.5	: Batı Portal'i, Leor Cadetrالی; (Martindale, 1967, s.122)	45
Şekil 3.5.1.6	: Giriş kapısı, Plazzo Pietro Massimi, (Fletcher, 1967 s.703-D)	46
Şekil 3.5.1.7	: Sant' Andrea; İtalya, Mantova, Fotoğraf: Shoji Hiramatsu ...	46
Şekil 3.5.1.8	: San Francesco, L. B. Alberti, Matteo de'Pasti	47
Şekil 3.5.1.9	: İtalyan'dan çeşitli kapı örnekleri. (Fletcher, 1967, s.753)	48
Şekil 3.5.1.10	: Chateau de Chenonceaux, giriş kapısı. (Fletcher, 1967, s.803)	48
Şekil 3.5.1.11	: Louis XVI, giriş kapısı, Paris, (Fletcher, 1967, s.804)	49
Şekil 3.5.1.12	: Fransa'dan çeşitli örnekler. (Fletcher, 1967, s.796)	49
Şekil 3.5.1.15	: Pencere-Kapı oranları (Calloway, Cromley, 1996, s.45)	51
Şekil 3.5.1.16	: a-b-c, Kapı örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.45)	51
Şekil 3.5.1.17	: Alınlık örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.46)	51
Şekil 3.5.1.18	: Konstantin Z. takı (312-315), Roma	53
Şekil 3.5.1.19	: Sempione Takı, (Middleton, Watkin, 1987, s.309)	53
Şekil 3.5.1.20	: P. Venezia, V. Cagnola, (Middleton, Watkin, 1987, s.310)	53
Şekil 3.5.1.21	: Thorvaldsen Museum, (Middleton, Watkin, 1987, s.289)	54
Şekil 3.5.1.22	: S. Maurizio Venedik. (Middleton, Watkin, 1987, s.293)	54
Şekil 3.5.1.23	: Klasik üslupta detaylar (Cunningham, Perry, 1980, s.24)	54
Şekil 3.5.1.24	: Art Nouveau bir detay (Deutsche Unesco, 1989, s.84)	55
Şekil 3.5.1.25	: Palais Wagner, O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)	56
Şekil 3.5.1.26	: İstasyon Binası, O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)	56
Şekil 3.5.1.27	: Getreidemarkt, J.M. Olbrich. (Borsi, Godoli, 1985, s.75)	57
Şekil 3.5.2.1	: Altın Kapı'nın ön kapısı (Müler, 2002, s.300)	59
Şekil 3.5.2.2	: Altın Kapı' ya batıdan bakış. (Müler, 2002, s.300)	59
Şekil 3.5.2.3	: Kalenderhane Cami, 6. yy. (Müler, 2002, s.158)	60
Şekil 3.5.2.4	: Salerno Kadetrالی, Bronz kapısı, (Huyghe, 1968, s.154)	60
Şekil 3.5.2.4.1	: Taçkapı Unsurları. (Çakmak, 2001, s.10)	61
Şekil 3.5.2.4.2	: Gökmedrese, giriş cephesi, (Kuban, 2003, s.184)	62
Şekil 3.5.2.4.3	: Gökmedrese, giriş cephesi, (Kuban, 2003, s.247)	62
Şekil 3.5.2.4.4	: Alaeddin Camisi, Foto: A. Coşkun, (Kuban, 2003, s.130)	64
Şekil 3.5.2.4.5	: Divriği Ulucamisi, Kuzey Taçkapısı, (Kuban, 2003, s.122) ..	65
Şekil 4.1.1	: Ceneviz Devri Galatası (Mamboury, 1951)	68
Şekil 4.1.2	: 15. yy sonu, G. Andrea Vavassore, (Müller, 2002, s.33)	68
Şekil 4.1.3	: Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002)	69
Şekil 4.1.4	: Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002)	69
Şekil 4.1.5	: 16.yy ilk yarısı, Galata ve Pera, (Cezar, 1991, s.10)	71

Şekil 4.1.6	: 16 .yy sonu -Nakkaş Osman Ekibi- (Cezar, 1991, s.12)	72
Şekil 4.1.7	: 18. yy sonları – Kauffer Haritası- (Cezar, 1991, s.17)	78
Şekil 4.1.8	: Cadde-i Kebir’e (A. Sunalp Arşivi)	81
Şekil 4.1.10	: Cadde-i Kebir’e (A. Sunalp Arşivi)	81
Şekil 4.1.12	: Pera’dan Görünüm. (A. Sunalp Arşivi)	82
Şekil 4.1.13	: Kasımpaşa’dan Pera’nın Görünüşü. (A. Sunalp Arşivi)	82
Şekil 4.1.14	: Galata ve Pera’nın Panoramik Görünümü. (A. Sunalp Arşivi)	82
Şekil 6.1.1.1	: İstanbul Arkeoloji Müzesi girişi. (Ödekan, 1993, s.66)	468
Şekil 6.1.2.1	: Petit Pasajı (Envanter No: 39-Tic) Meşrutiyet Caddesi	472
Şekil 6.1.2.2	: İtalyan Lisesi (Envanter No:13-Eği) Turnacıbaşı Sokak	472
Şekil 6.1.2.3	: Eski Postacı Sokak, (Envanter No:26-Ko)	473
Şekil 6.1.2.4	: Eseyan Erkek Lisesi, (Envanter No:14-Eği)	473
Şekil 6.1.2.5	: Fransız Elçilik Binası (Envanter No: 01-El), İstiklal Caddesi	474
Şekil 6.1.2.6	: Hollanda Elçilik Binası (Envanter No:27-El), İstiklal Cad. ...	474
Şekil 6.1.2.7	: Beyoğlu’ndan markiz, Pera Palas Oteli (Env. No:37-Ote)	475
Şekil 6.1.3.1	: a- Envanter No: 36-Ko, Orhan Apaydın Sk, b-Nuri Ziya Sk..	477
Şekil 6.1.3.2	: a- Envanter No:36-Ko, Orhan Apaydın Sk, b-Nuri Ziya Sk...	477
Şekil 6.1.3.3	: Benzerlik gösteren kapılar	478
Şekil 6.1.3.4	: Şebeke kaplı kapıdan dekoratif ayrıntı, Balo Sk. No:16	479
Şekil 6.1.3.5	: Tünel geçidi apartmanlarından birine ait ‘kapı örneği’	479
Şekil 6.1.3.6	: Benzerlikler a- Meşrutiyet Cad. b- Saint Maria Draperies Ki.	480
Şekil 6.1.3.7	: Benzer şebeke örnekleri	480
Şekil 6.1.3.8	: Benzer şebeke örnekleri taşıyan kapılar	481
Şekil 6.1.3.9	: Nuri Ziya Sokak	482
Şekil 6.1.3.10	: Meşrutiyet Caddesi, Cordova Apartmanı	482
Şekil 6.1.3.11	: Benzer üst panel biçimlenişleri	483
Şekil 6.1.3.12	: Üst panelde rastlanan, benzer biçimleniş gösteren bezemeler	484
Şekil 6.1.3.13	: Alt panelde rastlanan “ayçiçeği” motifinden örnekler	484
Şekil 6.1.3.14	: Üst panelde rastlanan “aslan” motifinden örnekler	485
Şekil 6.1.3.15	: Üst panelde rastlanan, balık sırtını anımsatan benzer eğilim .	485
Şekil 6.1.3.16	: Üst panelde rastlanan benzer eğilim	486
Şekil 6.1.3.17	: Üst panelde rastlanan benzer eğilimler	487
Şekil 6.1.3.18	: Kapılarda rastlanan aslan başlarından örnekler	487
Şekil 6.1.4.1	: Narmanlı Han, İstiklal Caddesi, Tünel	487
Şekil 6.1.6.1	: a- Env. No:Ko-05, Genel görünüş	492
Şekil 6.1.6.2	: Envanter No:Ko-08 kapının genel görünüşü ve şebekeler	493
Şekil 6.1.6.3	: Envanter No:20-Ko kapının genel görünüşü ve şebekeler	493
Şekil 6.1.7.1	: Gözetleme deliği ve kapı kolu, Envanter No: 06-Ko	494
Şekil 6.1.7.2	: Kadın başı ve el biçiminde kapı kolu ve posta kutusu	495
Şekil 6.1.7.3	: Kapı kilidi ve kapı kolu, Serdarı Ekrem Sokak	495
Şekil 6.1.7.4	: Üç Horan kilisesi, giriş kapısından bir detay	496
Şekil 6.1.7.5	: Art Nouveau üslupta eş kapı kolları	496
Şekil 6.1.7.6	: Çorum Apt. giriş kapısı ve Art Nouveau pirinç kapı kolu	497
Şekil 6.1.7.7	: Postacı Sokak, No:2 de bulunan kapının zil düzeneği	497
Şekil 6.1.7.8	: Bir kapı kolu, Envanter No:16-Ko. Yeniçarşı Caddesi	497
Şekil 6.1.9.1	: San Francesco’nun Batı Cephesi, Rimini	498
Şekil 6.1.9.2	: Konut; Faik Paşa Caddesi No:55	499
Şekil 6.1.9.3	: Okul Yapısı; Zapyon Kız Lisesi	499
Şekil 6.1.9.4	: Dini Yapı; St. Maria Draperies Kilisesi	499
Şekil 6.1.9.5	: Ticaret Yapısı; Tünel Geçidi	500

Şekil 6.3.1	: a- Akant yaprağı (Harris, 1983, s.3), b- Narmanlı Han	504
Şekil 6.3.2	: Akroter örnekleri (Harris, 1983, s.5)	505
Şekil 6.3.3	: Zapyon Rum Erkek Lisesi, Turnacıbaşı okak,İstiklal Caddesi	505
Şekil 6.3.4	: a-Roma, b- ve c- Rönesans Örneği. (Hasol, 1998, s.37)	506
Şekil 6.3.5	: a-S. Ohan Voskiperan Ki., b- İstiklal Cad. üzerinden örnek..	506
Şekil 6.3.6	: Meşrutiyet Caddesi No:187.....	506
Şekil 6.3.7	: Alınlık Tablası, (Harris, 1983, s.227)	506
Şekil 6.3.8	: Çiçek Pasajı, İstiklal Caddesi	507
Şekil 6.3.9	: İstiklal Caddesi, Güney Palas, No:257	507
Şekil 6.3.10	: Meşrutiyet Cad. üzerinde, D'Andria Psj. ve Beyoğlu Bele. ..	507
Şekil 6.3.12	: a- Friz ,(Harris, 1983, s.227) b- D'Andria Psj. Meşrutiyet cad.	508
Şekil 6.3.13	: a- Aya Triada Rum Ortodosks Kilisesi, b-Hazzopulo Geçiti .	508
Şekil 6.3.14	: a- Yunan Kon. kapısı. b- Antik bir kapı ve kafesli penceresi .	509
Şekil 6.3.15	: Elhamra Pasajı	514
Şekil 6.3.16	: Kapı kanadında bulunan Monoğram örneği Meş.Cad.No:140	514
Şekil 6.3.17	: a-Beyoğlu Belediyesi, b- D'Andria Pasajı, Meşrutiyet Cad....	515
Şekil 6.3.18	: a- (Harris, 1983, s.394), b-Fransız Sarayı Giriş Kapısı	515
Şekil 6.3.19	: Harris, 1983, s.133	515
Şekil 6.3.20	: a- Plaster face, Antik, Roma, (Harris, 1983, s.420)	516
Şekil 6.3.21	: Beyoğlu'ndan bir Rozet Örneği	516
Şekil 6.3.22	: (Harris, 1983, s.472), b- Hayriye Caddesi, Beyoğlu	517
Şekil 6.3.23	: Sitalize Rumi Motifi. Faik Paşa Caddesi No:27, yer karoları.	517
Şekil 6.3.24	: Konut Girişinden Bir Detay, Ağaçşeme Sokak	518
Şekil 6.3.25	: Ohan Voskiperan Kilisesi, Giriş Kapısı	518
Şekil 6.3.26	: Lysicrates anıtından bir detay b- Antik Roman, Akant Spirali	518
Şekil 6.3.27	: Meşelik Sokak No:2, Üst Panelden Bir Detay	519
Şekil 6.3.28	: a- İonik , b- Korint, (Harris, 1983, s.197)	519
Şekil 6.3.29	: D'Andria Pjı, Meşrutiyet Caddesi	520
Şekil 6.3.30	: Kallavi sk.ve Sent Maria Draperies Kilisesinin Girişi	520
Şekil 6.3.31	: Yunan Sfenks, (Harris, 1983, s.498)-Zapyon Lisesi Kapısı ..	521
Şekil 6.3.32	: Galatasaray Lisesi Bahçe Kapısı	521
Şekil 6.3.33	: Yumurta-Ok Silmesi	521

Şekil 2.2.1. Divriği Ulu Camii (Kuban, 1997)

Şekil 2.2.2. Dur- Şarruk, in sitadel kapısı, (Sevin, 1991, s.36)

Şekil 2.2.3. Şarrt-niphi Şapeli girişi. (Sevin, 1991, s.146)

Şekil 2.2.4 Zincirli (M.Ö. 721-705), iç kent duvarına ait kapı aslanı, (Akurgal, 1990, s.162)

Şekil 2.2.5 Severus zafer takı basılı bir Sikke. (Baydur, 1998, Levha XXIV. res.225)

Şekil 2.2.6 Nero Sikke. (Baydur, 1998, Levha XIII. res.109)

Şekil 2.2.7, Trier Sur'u basılı, Constantin I. Sikkesi. (Baydur, 1998, Lev. XXXIX. res.355)

Şekil 2.2.8 Yunan Seramik Parçası, (Lunsingh Scherurleer, MCMXXXVI, 1932-1933, PlattXXXIX: no:111)

Şekil 2.2.9 Mort de Saint Jean; tourments des chretiens. (Evangiles, XI e s. :GR. 74, ff. 75v., 95) PL.XII no 21 (Lunsingh Scherurleer, MCMXXXVI, 1932-1933, No:21)

Şekil 2.2.10 Abenner et Theudas. (Barlaam et Joasaph, XIVE s. :Gr. 1128, f. 147) (Byzance Et La France Medievale, 1958, PL.XXV no86)

Şekil 2.3.1.1. Kapının yapı genelindeki yerleşimi ve yönelimi. (Ching, 2002, s.239)

Şekil 2.3.1.2. Farklı biçimlerde kullanılan girişler. (Ching, 2002, s.239)

Şekil 2.3.1.3. Giriş tipleri. (Ching, 2002, s.239)

Şekil 2.3.1.4. Giriş mekanlarının boyut ve ölçөгindeki belirleyici oranlar. (Ching, 2000, s.314)

Şekil 2.3.1.5 Boyut ve ölçök ilişkisi. (Ching, 2000, s.86)

Şekil 2.3.1.6 Portalin, cephe üzerinde boyutlandırılması, Reims Katedrali, 1211-1290.

(Ching, 2002, s. 315)

Şekil 3.1.1 İlkel mekan örnekleri, hut, dolmen, jura. (Fletcher, 1967, s.2)

Şekil 3.1.2 Çatalhöyük (M.Ö. 6000), Evlerin olası dıştan görünüşü. (Akurgal, 1993, s.23)

Şekil 3.1.3 -Kral kapısı, Boğazköy, (c.M.Ö. 1360) (B. Fletcher, 1967, s.83)

Şekil 3.1.4 Hattuşa (Boğazköy) Aslanlı kapı, kent kapısı, M.Ö. 14. yy. başı. (Akurgal, 1993, Levhalar, No:2)

Şekil 3.1.5 Fethiye, Anıttaki yazıya göre Hermapias'ın oğlu Amynthasın gömü evi M.Ö. 4. yy.

(Çelik, 2000, s.35)

Şekil 3.1.6 Lykia anıt mezarları (Akurgal, 1993, s.493)

Şekil 3.1.7 Kaya mezarına ait giriş tipleri. (Çelik, 2000, Levha 75)

Şekil 3.2 .1 a- Pre-dynastic döneme ait bir balçık model Mısır evi. El-Amrah ta bulunmuştur.

b- Orta sınıf bir Mısırlı'ya aid tahtadan yapılmış bir Antik Mısır konutu modeli. (Matthew, 1971, s.35)

Şekil 3.2.2 Amon tapınağı cephesi, Karnak. (M.Ö.1312-1301) (Harris, 1983, s.187)

Şekil 3.2.3. Mısır tapınağı ve Mısır tapınaklarındaki aslanlı, uzun, geniş giriş. (Harris, 1983, s.186)

Şekil 3.2.4. Antik Mısır'da anıtsal kapılar, genelde iki pilon arasında yapılmaktadır.

(Harris, 1983, s.436)

- Şekil 3.3.1. Berlin de bulunan bir Yunan vazosunun üzerinden bir detay. Ev kapısı önünde, kapıyı çalan bir Yunanlı kadın. (Arseven, 1950, cilt.3, s.948)
- Şekil 3.3.2. Antik Yunan’da konut girişi ve giriş holü. (Harris, 1983, s.436)
- Şekil 3.3.3. Erechtheion Tapınağı (421-405.b.c.) ve tapıktan bir detay, Atina (Harris, 1983, s.199)
- Şekil 3.3.4. Erechtheon Tapınağı, kapısı ve detayları, Atina. (Fletcher, 1967, s.159)
- Şekil 3.3.5. Theseion Tapınağı, Atina (M.Ö. 449-444). (Harris, 1983, s.134-135)
- Şekil 3.3.6. Kapının üstünde yer alan pencere, Hypaethrum. (Harris, 1983, s.291)
- Şekil 3.4.1.1 Roma’da bir konut girişi. (Harris, 1983, s.391)
- Şekil 3.4.1.2. Pantheon tapınağının giriş kapısı ve bazı detaylar, Roma (Fletcher,1967, s.179)
- Şekil 3.4.1.3. Porta al’Arco; Kumtaşı bloklardan yapılmış kapı. (Tulunay, 1992, s. 27)
- Şekil 3.4.1.4. Hadrian Dönemi Antalya kent kapısı, (M.S.117-138) (Erkök, 1992)
- Şekil 3.4.1.5. Hadrianus Kapısı, Atina. Yaklaşık M.S. 130. Fotoğraf: Takahiro Taji
- Şekil 3.4.1.6 Divus Romulus Tapınağı giriş kapısı.
(http://sights.seindal.dk/sight/176_Temple_of_Romulus.html)
- Şekil 3.4.1.7. Vitruvius’un kapılar ile ilgili görüşlerinin iki örnekte karşılaştırılması.
(Vitruvius, 1998, s.86)
- Şekil 3.4.1.8 Chiusi’de bir mezar girişi. Tomba del Colle Casuccini- M.Ö. 5.yılın ilk yarısı.
(Tulunay, 1993, s.29)
- Şekil 3.4.1.9. Etrüsk Castellacio mezar yapısı çizimi. (Harris, 1983, s.203-204)
- Şekil 3.4.1.10 Aizona/Çavdarhisar, (1997, Band 47- TAFEL 42)
- Şekil 3.4.1.11 Sivrihisar, Aizona ve Çavdarhisar’da bulunan mezar yapılarına ait kimi örneklerin çizimleri. (Waelkens, s.58-61-69-285-)
- Şekil 3.4.2.1. Titus Zafer Tak’ı, Doğu cephesi, Roma, M.S. 81. (Harris, 1983, s.551)
- Şekil 3.4.2.2. Janus Zafer Takı.
(http://sights.seindal.dk/sight/153_Arch_of_Janus.html)
- Şekil 3.4.2.3. Konstantin Zafer Tak’ı, kuzey cephesi, Roma. (Antik Roma, 312-315) (http://www.wisc.edu/arth-bin/ah_query.cgi)
- Şekil 3.4.2.4. Septimius Severus Zafer Takı
(http://sights.seindal.dk/sight/161_Arch_of_Septimius_Severus.html)
- Şekil 3.4.2.5. Septimus Zafer Takından Detaylar. (Fletcher, 1967, s. 223)
- Şekil 3.4.2.6. Triomphe de l’Etoile Zafer takı, Paris (1806-36) (Fletcher, 1967, s.793-787)
- Şekil 3.5.1.1. Orvieto Kadetrالی, Batı cephesi. (Fletcher, 1967, s.172)
- Şekil 3.5.1.2. Adrea Pisano, Bronz kapı, Floransa Baptistery (1330-6) ve kapı kanadından bir detay, St. John Baptist. (Martindale, 1967, s.174-175)
- Şekil 3.5.1.3. Parma Baptistery Portali, ‘Bakire ve Çocuk’, Benedetto Antelami. (Martindale, 1967, s.153)
- Şekil 3.5.1.4. Rheims Kadetrالی, 13.yy’nin ikinci çeyreği, batı cephesi. (Martindale, 1967, s.54)

Şekil 3.5.1.5. Batı Portal'i, Leor Cadetrali; 13.yy'ın 2. yarısı. (Martindale, 1967, s.122)

Şekil 3.5.1.6 Giriş kapısı, Plazzo Pietro Massimi, Roma "İtalyan Rönesansı". (Fletcher, 1967 s.703-D)

Şekil 3.5.1.7 Sant' Andrea; İtalya, Mantova (1472-1494). Fotoğraf: Shoji Hiramatsu

Şekil 3.5.1.8. San Francesco'nun (Tempio Malatestiano) Batı Cephesi, Rimini, İtalya. Mimar Leon Battista Alberti, Matteo de'Pasti, Agostino di Decio (1446-68), Fotoğraf: Shoji Hiramatsu

Şekil 3.5.1.8. Yapı elemanları üzerinden detaylar. (Richardson, 1948, s.17)

Şekil 3.5.1.9. İtalyan'dan çeşitli kapı örnekleri. (Fletcher, 1967, s.753)

Şekil 3.5.1.10 Chateau de Chenonceaux, giriş kapısı. (Fletcher, 1967, s.803)

Şekil 3.5.1.11. Louis XVI, giriş kapısı ve pencere, Paris, (Fletcher, 1967, s.804)

Şekil 3.5.1.12 Fransa'dan çeşitli örnekler. (Fletcher, 1967, s.796)

Şekil 3.5.1.15. Pencere-Kapı oranlarının karşılaştırması. (Calloway, Cromley, 1996, s.45)

Şekil 3.5.1.16. a-b-c, Kapı örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.45)

Şekil 3.5.1.17. Ahnlık örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.46)

Şekil 3.5.1.18 Konstantin Z. takı (312-315), Roma

Şekil 3.5.1.19 Sempione Takı (1806-1838), Milan. (Middleton, Watkin, 1987, s.309)

Şekil 3.5.1.20 Porta Venezia (1827-1833), Milano ve Villa Cagnola(La Rotonda) (1813-1833), Inverigo. (Middleton, Watkin, 1987, s.310)

Şekil 3.5.1.21 Thorvaldsen Museum (1837-1848), Kopenhagen (Middleton, Watkin, 1987, s.289)

Şekil 3.5.1.22 S. Maurizio (1806) Venedik. (Middleton, Watkin, 1987, s.293)

Şekil 3.5.1.23. a-Meandr, b-Running wave, c-Yumurta ve ok, d-Boncuk ve makara, e-Yaprak ve dil, f-Akant yaprağı, g-Akant spiral, h-Laurel, i-Palmet yaprakları, j-Guilloche (twisted strand) k-Sarmal Dal, l-Girland. (Cunningham, Perry, 1980, s.24)

Şekil 3.5.1.24 Cepheden Art Nouveau bir detay (1904). Burgstraße 5, (Deutsche Unesco, 1989, s.84)

Şekil 3.5.1.25 Palais Wagner, (1890-1891). O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)

Şekil 3.5.1.26 İstasyon Binası, (1898). O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)

Şekil 3.5.1.27 Getreidemarkt, J.M. Olbrich. (Borsi, Godoli, 1985, s.75)

Şekil 3.5.2.1 Altın Kapı'nın kır kesiminden görüntüsü. 14.yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen ön kapı ve iki yanda ana kapının iki kulesi görülmektedir. (Müler, 2002, s.300)

Şekil 3.5.2.2 Altın Kapı'ya batıdan bakış. (Müler, 2002, s.300)

Şekil 3.5.2.3 Kalenderhane Cami, 6. yy. (Müler, 2002, s.158)

Şekil 3.5.2.4 Geç Bizans; Salerno Kadetrali, Bronz kapısı, 11.yy sonu. (Huyghe, Hamlyn, 1968, s. 154)

Şekil 3.5.2.2.1 Taçkapı Unsurları. (Çakmak, 2001, s.10)

Şekil 3.5.2.2.2 Gökmedrese, giriş cephesi, Sivas. Fotoğraf: A. Güler (Kuban, 2003, s.184)

Şekil 3.5.2.2.3 Gökmedrese, giriş cephesi, Sivas. Fotoğraf: A. Güler (Kuban, 2003, s.247)

Şekil 3.5.2.2.4 Alaeddin Camisi, Kuzey duvarında kapı, Konya. Fotoğraf: A. Coşkun,

(Kuban, 2003, s.130)

Şekil 3.5.2.2.5 Divriği Ulucamisi, Kuzey Taçkapısı, Fotoğraf: A. Güler. (Kuban, 2003, s.122)

Şekil 4.1.2 Ceneviz Devri Galatası'nda Kentin Büyüme Evreleri (Mamboury, 1951) (Sunalp, 1999)

Şekil 4.1.2 15. yy sonu, Giovanni Andrea Vavassore, (Müler, 2002, s.33)

Şekil 4.1.3 15. yy'da Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002, s.)

Şekil 4.1.4 15. yy'da Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002, s.)

Şekil 4.1.5 16.yy ilk yarısı, Galata ve Pera, Matrakçı Masun. (Cezar, 1991, s.10)

Şekil 4.1.6 16 .yy sonu -Nakkaş Osman Ekibi-. (Cezar, 1991, s.12)

Şekil 4.1.7. 18. yy sonları – Kauffer Haritası-. (Cezar, 1991, s.17)

Şekil 4.1.3 Cadde-i Kebir'e Galatasaray Çeşmesinden Bakış. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.10 Cadde-i Kebir. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.12 Pera'dan Görünüm. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.13 Türk Yerleşmesi Kasımpaşa'dan Pera'nın Görünüşü. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.11 Galata ve Pera'nın Panoramik Görünümü. (A. Sunalp Arşivi)

1875 Tarihli Kadastro Haritasına göre, Pera Caddesi üzerinde, Tünel-Galatasaray arasındaki bölgede yer alan binaların yapım cinsleri (Ahşap-Kagir) (Durudoğan, 1998, Ek)

1905 Tarihli Sigorta Haritasına göre, , Pera Caddesi üzerinde, Tünel-Galatasaray arasındaki bölgede yer alan binaların yapım cinsleri (Ahşap-Kagir) (Durudoğan, 1998, Ek)

Tablo 5.2. Kapı ve Paneller

Tablo 5.1. Kapı ve Pencere İlişkisi

Şekil 6.1.1.1. İstanbul Arkeoloji Müzesi giriş ve giriş mekanından ayrıntılar. (Ödekan, 1993, s.66)

Şekil 6.1.2.1. Petit Pasajı (Envanter No: 39-Tic) Meşrutiyet Caddesi

Şekil 6.1.2.2. İtalyan Lisesi (Envanter No:13-Eği) Turnacıbaşı Sokak

Şekil 6.1.2.3. Eski Postacı Sokak, (Envanter No:26-Ko)

Şekil 6.1.2.4 Eseyan Erkek Lisesi, (Envanter No:14-Eği)

Şekil 6.1.2.5. Fransız Elçilik Binası (Envanter No: 01-El), İstiklal Caddesi

Şekil 6.1.2.6. Hollanda Elçilik Binası (Envanter No:27-El), İstiklal Caddesi

Şekil 6.1.2.7. Beyoğlu'ndan bir markiz örneği, Pera Palas Oteli (Envanter No:37-Ote)

Şekil 6.1.3.1. a- Envanter No: 36-Ko, Orhan Apaydın Sokak, b-Nuri Ziya Sokak

Şekil 6.1.3.2. a- Envanter No:36-Ko, Orhan Apaydın Sokak, b-Nuri Ziya Sokak

Şekil 6.1.3.4 Kapı genel görünüş ve şebeke kaplı kapı kanadından dekoratif ayrıntı, Balo Sk. No:16

Şekil 6.1.3.5 Tünel geçidi yapı adasının apartmanlarından birine ait 'kapı, genel görünüş' ve şebeke kaplı üst panel.

Şekil 6.1.3.6. a- Bir apartman girişi, Meşrutiyet Caddesi

b- Saint Maria Draperies Kilisesi, İstiklal Caddesi

Şekil 6.1.3.6. c- Rönesans ev kapısı, 16.yüzyıl sonu, Almanya

Şekil 6.1.3.7 a/ b/ c Benzer şebeke örnekleri
Şekil 6.1.3.8 Benzer şebeke örnekleri taşıyan kapılar
Şekil 6.1.3.9. Nuri Ziya Sokak
Şekil 6.1.3.10. Meşrutiyet Caddesi, Cordova Apartmanı
Şekil 6.1.3.11. a- Benzer üst panel biçimlenişleri
Şekil 6.1.3.11. b- Benzer üst panel biçimlenişleri
Şekil 6.1.3.11. Benzer üst panel biçimlenişleri, a-Env. No: 41-Ko, b-Envanter. No:46-Ko
Şekil 6.1.3.12. Üst panelde rastlanan, benzer biçimleniş gösteren bezemeler
Şekil 6.1.3.13. Alt panelde rastlanan benzer ve bire bir eş olan “ayçiçeği” motifinden örnekler
Şekil 6.1.3.14. Üst panelde rastlanan benzer ve bire bir eş olan “aslan” motifinden örnekler
Şekil 6.1.3.15. Üst panelde rastlanan, balık sırtını anımsatan benzer eğilim
Şekil 6.1.3.16. Üst panelde rastlanan benzer eğilim
Şekil 6.1.3.17. Üst panelde rastlanan benzer eğilimler
Şekil 6.1.3.18. Kapılarda rastlanan aslan başlarından örnekler
Şekil 6.1.4.1. Narmanlı Han, İstiklal Caddesi, Tünel
Şekil 6.1.6.1 a- Env. No:Ko-05, Genel görünüş, alt panelden dekoratif ayrıntı. B. Bayram sk.
b- Env. No:Ko- , Genel görünüş ve alt panelden dekoratif ayrıntı. Galip Dede Cad.
c- Env. No:Ko- , Genel görünüş ve alt panelden dekoratif ayrıntı. Turnacıbaşı sk.
Şekil 6.1.6.2. Balo sokakta bir yapıya ait kapının genel görünüşü, kanat penceresinden ve kemer alınlığı penceresinden dekoratif bir ayrıntı. Envanter No:Ko-08
Şekil 6.1.6.3. Yeni Çarşı Sk. bir yapıya ait kapının genel görünüşü, kanat penceresinden ve kemer alınlığı penceresinden dekoratif bir ayrıntı. Envanter No:20-Ko
Şekil 6.1.7.1. Gözetleme deliği ve kapı kolu, Ekrem Tur Sokak (Envanter No: 06-Ko)
Şekil 6.1.7.2. Kadın başı biçiminde kapı kolu ve Hayriye Caddesinde bir apartmanın giriş kapısında bulunan el biçiminde kapı kolu ve posta kutusu,
Şekil 6.1.7.3. Kapı kilidi ve kapı kolu, Serdarı Ekrem Sokak,
Şekil 6.1.7.4. Ana giriş kapısı, Kapının dönmesini sağlayan ve yerde bulunan milleri taşıyan malzemeden bir detay. (Üç Horan Kilisesi)
Şekil 6.1.7.5. Art Nouveau üslupta eş kapı kolları. İstiklal Caddesi üzerinde Garanti Bankası giriş kapısı kapı kolu ve envanter No:09-Ko. giriş kapısına ait kapı kolu.
Şekil 6.1.7.6. Çorum Apt. giriş kapısı ve Art Nouveau üslupta tasarlanmış piriç kapı kolu.
Şekil 6.1.7.7. Postacı Sokak, No:2 de bulunan kapının zil düzeneği.
Şekil 6.1.7.8. Bir kapı kolu, Envanter No:16-Ko. Yeniçarşı Caddesi, Galatasaray
Şekil 6.1.9.1. San Francesco'nun (Tempio Malatestiano) Batı Cephesi, Rimini.
Foto: Shoji Hiramatsu
Şekil 6.1.9.2. Konut; Faik Paşa Caddesi No:55
Şekil 6.1.9.3. Okul Yapısı; Zapyon Kız Lisesi
Şekil 6.1.9.4. Dini Yapı; St. Maria Draperies Kilisesi

Şekil 6.1.9.5. Ticaret Yapısı; Tünel Geçidi

Şekil 6.1.3.3. a-Sakızağacı Caddesi (Eski Yunan Ed. Müzesi) b- Emir Nevruz Sk.

c- Yunan Konsolosluğu, İstiklal Caddesi, d- Meşrutiyet Caddesi, No:187 e- Olivia han Sk

Tablo 1.

Şekil 6.3.1 a- Akant yaprağı- Kenger yaprağı, (Harris, 1983, s.3), b- Narmanlı Han,Kilit T.

Şekil 6.3.2 Akroter örnekleri (Harris, 1983, s.5)

Şekil 6.3.3 Zapyun Rum Erkek Lisesi, Turnacıbaşı okak,İstiklal Caddesi

Şekil 6.3.4 a-Roma, b- ve c- Rönesans Örneği. (Hasol, 1998, s.37)

Şekil 6.3.5 a- S. Ohan Voskiperan Kilisesi, b- İstiklal Caddesi Üzerinden bir Örnek

Şekil 6.3.6. Meşrutiyet Caddesi No: 187

Şekil 6.3.7. Alınlık Tablası, (Harris, 1983, s.227)

Şekil 6.3.8. Çiçek Pasajı, İstiklal Caddesi

Şekil 6.3.9.İstiklal Caddesi, Güney Palas, No:257

Şekil 6.3.10 Meşrutiyet Caddesi üzerinde, D'Andria Pasajı ve Beyoğlu Belediyesi

Şekil 6.3. 4 (Harris, 1983, s.227).

Şekil 6.3.5 a- Friz çizimleri, (Harris, 1983, s.227) b- D'Andria Pasajı, Meşrutiyet Caddesi

Şekil 6.3.6 a- Aya Triada Rum Ortodosks Kilisesi, b-Hazzopulo Geçiti

Şekil 6.3.14a- Rumeli Pasajı, b- Eski Çiçekçi Sokak No:2, c- Büyük Londra Oteli

Şekil 6.3.7 a- Yunan Konsolosluğu giriş kapısı ve kapının ızgara pencere ile kaplı alınlık penceresi, İstiklal Cad. b- Antik bir kapı ve kapı üstü, kafesli penceresi (Harris, 1983, s.291)

Şekil 6.3.8 Yeşilçam Sokak No:27

Şekil 6.3.9. Orhan Apaydın Sk. ve Eskiçiçekçi Sk. No:2 den iki kartuş örneği

Şekil 6.3.10 a-Karyatid sütunlar, (Pocket Guide, s.28-29) b- B. Londra Oteli, Meşrutiyet Cad.

Şekil 6.3.11 Hayriye Sokak ve Serdarı Ekrem Sokaktan iki farklı örnek

Şekil 6.3. 12 Galatasaray Postanesi, İstiklal Caddesi.

Şekil 6.3. 13 Beyoğlu Belediyesi

Şekil 6.3. 14 Korniş, (Harris, 1983, s.)

Şekil 6.3.15 Maskaron, Maske örnekleri (Harris, 1983, s.347)

Şekil 6.3.16 a -(Harris, 1983, s.347) b- Pera Palas Otel, girişte yer alan markiz.

Şekil 6.3. 17 (Harris, 1983, s.234)

Şekil 6.3.18 Elhamra pasajı, Mukarnas detay

Şekil 6.3. 19 Kapı kanadında, üst panelde yer alan bir monoğram, Meşrutiyet Caddesi, No:140

Şekil 6.3.20 a-Beyoğlu Belediyesi, b- D'Andria Pasajı, Meşrutiyet Caddesi

Şekil 6.3. 21. a- (Harris, 1983, s.394), b-Fransız Sarayı Giriş Kapısı

Şekil 6.3.22. (Harris, 1983, s.133)

Şekil 6.3.23. a- Plaster face, Antik, Roma, (Harris, 1983, s.420)
Şekil 6.3. 24. Bir Rozet Örneği, (Harris, 1983, s.470) b- Beyoğlu'ndan bir Rozet Örneği
Şekil 6.3. 25. (Harris, 1983, s.472), b- Hayriye Caddesi, Beyoğlu
Şekil 6.3.26 Sivilize Rumi Motifi. Faik Paşa Caddesi, 27 nolu apartmana ait giriş, yer karoları, Beyoğlu
Şekil 6.3.27 Konut Girişinden Bir Detay, Ağaçeşme Sokak
Şekil 6.3. 28 S. Ohan Voskiperan Kilisesi, Giriş Kapısı.
Şekil 6.3. 29 (Harris, 1983, s.483) a- Lysicrates anıtından bir detay (c. 334 B.C.)
b- Antik Roman, Akant Spirali Örneği
Şekil 6.3. 30 Meşelik Sokak No:2, Üst Panelden Bir Detay
Şekil 6.3.31 a- İonik , b- Korint, (Harris, 1983, s.197)
Şekil 6.3.32 D'Andria Pasajı, Meşrutiyet Caddesi
Şekil 6.3.33 Kallavi Sokaktan Bir Örnek ve Sent Maria Draperies Kilisesinin Girişinden Bir Detay
Şekil 6.3. 34 a- Yunan Sfenksi. (Harris, 1983, s.498), b- Turnacıbaşı Sokak, Zapyon Erkek Lisesi duvarından bir Detay
Şekil 6.3. 35 a- Yunan Sfenksi. (Harris, 1983, s.498), b- Turnacıbaşı Sokak, Zapyon Erkek Lisesi duvarından bir Detay
Şekil 6.3.36 Galatasaray Lisesi Bahçe Kapısı
Şekil 6.3. 37 a- Yumurta Ok (Harris, 1983, s.185), b-Yumurta-Ok Silmesi, İzzet Bey Apartmanı, No:407 İstiklal Cadesi

ÖZET

Çalışma, “19. yüzyıl, Batıya açılma politikası içinde, Beyoğlu bölgesi örnek alınarak, kapıların tipolojik gelişimini ele almaktadır. Batıya açılmış bir Beyoğlu’nda, değişimin kapı ögesi üzerinden giderek nasıl bir anlam ve biçim kazandığı incelenmiştir. Çalışma içinde, “Kapı” ögesinin biçimlenmesine, tarih içindeki biçimsel ve işlevsel değişimine ve anlamına değinilmiş; “Kapı ve Giriş Mekanlarını” hem kavramsal olarak tanımlamaya hem de oluşumunu etkileyen kültürel, sosyal, psikolojik ve fiziksel faktörlerin önemine değinilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, yedi ana bölüm altında toplanmıştır. Birinci bölüm, giriş bölümüdür ve iki başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta, çalışmanın kapsamı ve amacı, ikinci alt başlıkta, yapılan çalışmada izlenen yöntemden bahsedilmektedir.

İkinci bölümde, kapı ve giriş mekanlarının anlamı genel planda ele alınmaktadır. Bu bölüm iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta, kapı ve giriş mekanlarının kuramsal ve sembolik anlamları incelenmiş, ikinci alt başlıkta, kapı ve giriş mekanlarının tasarlanmasına ve yapımına değinilmiştir. Burada, kapıların tasarlama ve malzeme sorunları iki ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, kapı ve giriş mekanlarının tarihsel gelişimi ele alınmaktadır. Bu bölüm, kapıya ihtiyaç duyulduğu ve ortaya çıktığı Prehistorik dönemden başlayarak, Antik Mısır, Antik Yunan, Roma, Ortaçağ ve Modern kültürlerde kapının gelişimi, altı alt başlık çerçevesinde ele alınmıştır. Ortaçağ Mimarlığı alt başlığı, kendi içinde Avrupa ve Anadolu mimarlığında kapı ve girişler olarak iki bölümden oluşmaktadır. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini içermek üzere Anadolu mimarlığında “kapı ve giriş mekanlarının”, biçimlenişi ve gelişimi, iki alt başlıkta toplanmıştır.

Dördüncü bölümde, Beyoğlu bölgesinin; Bizans, Ceneviz ve Osmanlı İmparatorluğu dönemleri içinde geçirdiği tarihi süreç, Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası olarak iki alt başlık altında incelenmektedir.

Beşinci bölümde, seçili örnekler, konutlara ait kapı ve girişler ile kamuya açık kullanıma ait kapı ve girişler olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Bölüm, 90 yapıya ait, kapıların envanter fişleri, metin yazıları ve fotoğraf albümünden oluşmaktadır. Envanter fişleri, kapıların 1-İşlev, 2-Tipoloji, 3-Malzeme, 4-Bezeme, 5- Konum ve 6-Yapılanmaları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca, kapıların Auto-Cad çizimleri hazırlanmış ve çalışma içerisinde fotoğraflar ile birlikte sunulmuştur. Metin yazılarında ise, daha çok kapının yapıya ilişkin özellikleri, anlam ve üslup ele alınarak verilmiştir.

Altıncı bölümde, seçili örneklerin verilerine dayanarak, Beyoğlu bölgesi içinde kapı ve giriş mekanlarının, 19. yüzyılda, nasıl tasarlandığı ve yapıldığı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler, dört alt başlıkta toplanmıştır. Bunlar sırayla, mimari ve tasarlama, kullanılan malzeme, uygulanan bezemeler ve bölgede çalışan mimarları kapsamaktadır. Genel olarak, kapılar hakkında, az da olsa kimi çalışmalara rastlanmasına karşın, Beyoğlu bölgesi kapıları hakkında toplu bir araştırma ve

kaynak bulunmamaktadır. Bu sebeple, bozulmamış ya da az bozulmuş olan örnekleri belgelemeye ve incelemeye çalıştık.

Yedinci bölümde, çalışmada varılan sonuç ve bir değerlendirme yer almakta ve bu, gerektiğinde örneklenerek açıklanmaya çalışılmaktadır. Avrupa kaynaklı bir mimariye ve tasarıma sahip olan çalışma alanı, kendi içinde tekrarlanan tasarım ve bezemeler ile 19. yüzyıl İstanbul mimarisi içinde farklı ve yeni bir mimari dokuyu taşımaktadır. Geleneksel mimariden farklı şekillenen bölge, yabancı ve yabancı kökenli mimarların da tasarımlarıyla, İstanbul'un göbeğinde küçük bir Avrupa yaratmıştır.

Sonuç olarak, ayrıca geçen zaman içinde, yanlış koruma politikaları ve değerlendirme kriterleri yüzünden tamamen yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan kapı ve giriş mekanlarının, İstanbul içindeki, kendine özgülüğünün, yapılan bu tipolojik çalışma ile korunması gerektiğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

Kapı, mekan olmadan var olamaz. Kapı, mekanın varlığını, mekan da ona açılan kapının niteliğini etkiler. Kullanıcı ise doğrudan kapı ve mekandan etkilenir ve etkiler.

Summary

This work handles the typological development of the doors within the westernization policy in 19th century at Beyoğlu district. It was studied that how the changes take a meaning and form by the way of “door” in Beyoğlu. within this study, it was pointed out the structural and functional change, meaning and formation of “door” during history. I was tried to to define the “door and entrance” conceptionally and to stres the importance of the cultural, social, psychological and physical factors that affected the formation of them.

This study is in seven parts. The first part is the introduction part and involves two under headings. The content of this study is in the first under heading, the method of this study is in the second under heading. In the second part the meaning of the “door and entrance” is handled in a general way. This part involves two underheadings. the theoretical and symbolic meanings of “door and entrance” are studied within the first undeheading. The design and formation of the “door and entrance” is in the second undeheading. Have the problems in desig and materal of the doors are studied.

In the third part the development of the “door and entrance” within history is studied. In it the development of the door during the Ancient Egypt, Ancient Grek, Rome, Medieval and Modern cultures beginning with the Prehistoric period is handled under six headings. Medieval architecture includes three headings: 1-“door and entrance” in European architecure, 2--“door and entrance” in Byzantion architecure, 3--“door and entrance” in Ottoman architecure, In the fourth part, the historical period that Beyoğlu district witnessed during Byzantine, Geneose and Otoman times is studied under two headings; before Tanzimat, after Tanzimat.

In the fifth part, there are two headings: “door and entrance” of residences and “door and entrance” of public buildings. The samples are studied under these headings this part consists of the texts, inventory papers and photo album of 90 buildings. Moreover, the Auto-cad drawings of them are prepared and included in this study.

In the sixty part, by means of the data about the samples how the door and entrance within Beyoğlu district in 19th century is designed and made is handled. These data is under four headings. These are; architecture and design, material used, applied ornaments and the architects that worked in that area. In general, there are rarely studies on doors but about Beyoğlu district these is no study or resource on doors. So, we tried to study on the non-deformed or less deformed samples.

In the seventh part, there are the conclusion and evaluation parts of this study and they are explained with examples when needed. The studied place has European-based architecture annd design. It carries out a different and new architectural texture within İstanbul in 19th centry, thugs it has a repeating design and ornaments. The district took its shape different from the traditional architecture. It created a small Europe in the middle of İstanbul with its foreign or originally foreign architects designs.

In conclusion, because of the wrong policies of protection and evaluation criteria the “door and entrance” is faced with a hazard of being vanish. The stres in this typological study is on the essentiality of protecting these buildings originality.

Door can't exist without a building. Door affect the existance of the place and place affects the qualifications of the door. The user is directly affected by the door and the place and he/she affects it, too.

1.GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Çalışma, daha önce bir yerleşmenin olmadığı düşünülen bir alan üstünde yerleşen bölgenin batıya açılma süreci içinde gelişen evrelerin izini sürmektedir.

Beyoğlu bölgesi, 18. yüzyıl ile başlayan ve 19. yüzyıl sonunda devam eden Osmanlı batılılaşmasının merkezini oluşturmaktadır. 1870 yangınıyla, 19. yüzyılın son çeyreğinde yeniden yapılanan bölge, son dönem batılılaşma izlerini yoğun olarak taşımaktadır.

Kapılar, daha öncede bahsedildiği gibi, bağlı oldukları yapının kimliğini veren anahtar öğedir. Tasarıma yön veren ilkeleri, yapıya ait kimi ip uçlarını kapılar yoluyla anlatmaya ve tamamlamaya çalışılmıştır.

Bu nedenle, özgün olduğunu düşündüğümüz ve özgünlüğünü koruyan örnekler seçilmesine çalışılmıştır. Ayrıca bölgede, daha arka yerleşimlerin bulunmamasının batılılaşma sürecinde daha dolaysız bilgilere ulaşma olanağı vereceğini umut ediyoruz.

Özellikle Taksim- Galata bölgesi içinde yer alan yapıların inşa tarihlerini tam olarak bilmemekle birlikte, 1870 Beyoğlu yangını sonrası yeniden yapılandığını düşünerek yaklaşık bir tarihlenme yapma fırsatımız olabilir. Bu yolla, batılılaşma döneminin İstanbul'unun anlaşılmasına yardımcı olacak veriler toplayacağımıza inanıyoruz.

Yöntem bölümünde anlatacağımız gibi, kapılar sadece stilistik özelliklerine göre tamamlanmamış; konstrüksiyon, malzeme, strüktürel kurgu, oran ve yapıya bağlı özellikler üzerinde de durulmuştur. Böylece kapılarla-yapılar arasındaki ilişkinin mimari bütünlük hakkında bilgi vermesi yolu seçilmiştir.

1.2. YÖNTEM ÜZERİNE

Bu çalışma, 19. yüzyıl içinde, Beyoğlu bölgesinde bulunan yapılara ait, bahçe\avlu, giriş ve kimi iç kapıları kapsamaktadır. İstiklal Caddesi ana aks olmak üzere, iki yandaki paralel ve caddeyi dik kesen sokakları da içine alan ve Taksim'den Tünel'e kadar uzanan alanla sınırlandırılmıştır. Çalışma, arazi ve kütüphane çalışması olmak üzere iki alanda yapılmıştır. (Harita1) Arazi çalışmasında, değerlendirilmeye alınacak sokak, yapı ve kapılar belirlenmiş; fotoğraf albümü oluşturulmuş ve envanterleri çıkarılmıştır. Kütüphane çalışmasında ise doğru ve gerekli kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve incelenmiştir.

Seçili örnekler, konutlara ve kamu yapılarına ait örnekler olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmiştir. Ayrıca, kamuya ait örnekler; 1-Elçilik yapıları, 2-Dini yapılar, 3-Ticaret yapıları, 4-Eğitim yapıları, 5-Oteller, 6-Diğer örnekler olmak üzere, kendi içinde altı alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

Çalışma içinde, tasarım ve yapımını etkileyen unsurlardan bahsedilmiş, semt tarihine, kapı ve giriş mekanlarının genel olarak anlamına, kapı mekanlarının tarih boyunca ve değişen kültür ortamlarındaki biçimlenişine değinilmiştir.

Katalog bölümünde, kroki üzerinde tespit edilen her kapı, envanter fişi, metin, çizim ve fotoğraflarla belgelenmiştir ve tipolojik bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bu tipolojik sonuç tablo olarak sonuç bölümüne eklenmiştir.

Envanter fişleri, çoktan seçmeli sistem baz alınarak düzenlenmiştir. Her kapının; yer, malzeme ve elemanlarının özelliklerinin belgelenmesinin ardından, biçim ve kompozisyon özellikleri, çizimler ile desteklenmiştir. Ayrıca, her kapı için elde edilebildiği ölçüde, analitik ve stilistik görüş belirtilmiştir.

“Kapı” olarak incelemeye aldığımız kısım; kanat, kasa, aydınlatma pencereleri ve kapının çevresinden oluşan ve yapının bütünlüğü içinde, kimi zaman büyük bir kompozisyonlu oluşmaktadır. “Kapı” tanımı içinde, çeşitli kaynaklarda kullanılan giriş kapısı, avlu kapısı, bahçe kapısı, güvenlik kapısı, revak, taçkapı, portal vb. ifadeler karşılık alınmıştır. Yabancı kaynaklardan yapılan çevirilerde ise, door, gate, gateway, porch, portal gibi ifadelerden yararlanılmıştır. Çalışmayı yaparken, elimizde yararlandığımız daha evvel yapılmış Beyoğlu'nun mimari yapısına değinen

Çalışmalardan başlıcaları N., Akın, M., Cezar olmak üzere, Beyoğlu'nun tarihine ve yapılarına ilişkin yayınların desteği alınmıştır.

Çalışma içinde, "kapı ve pencere ilişkisi" ile "kapı ve panelleri" Tablo1.1 ve Tablo1.2 de çizimler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Tablo1'de, lentolu ve kemerli kapılarda, kapı ve pencere ilişkisi görülmektedir. Bu tabloda, kapı-pencere ilişkisi içinde tanımlanan ifadeler çizim üzerinde gösterilmiştir. Kapılarda kullanılan paneller ise, kimi yerde sade bırakılırken, kimi yerde şebeke ya da camla kaplı olarak kullanılmıştır. Zaman zaman, üstlerinde ikincil öğelerle hareketlenen ve sembolik anlamlar taşıyan kapı ve panel ilişkisi Tablo1.2' de görülmektedir.

2. KAPI VE GİRİŞ MEKANININ ANLAMI ÜZERİNE

2.1 Kapı Ve Giriş Mekanı ve Anlamı Üzerine

Adem'in yağmurdan kendini korumak için elini başına siper etmesi, kollarıyla bir çatı oluşturması bir mekanı tarif etmektedir. 15. yüzyıl teorisyenlerinden Filarete bunu ilk mimari kaygı olarak nitelemekte, korunma içgüdüleriyle yapılan bu hareketi; mimarinin başlangıcı saymaktadır. (Kruft, 1994, s.52)

Kapı kavramı, mekan kavramına paralel olarak gelişmiştir. Kapının var olması için öncelikle bir mekanın oluşması gerekmektedir. Girişi olmadan bir mekana girilemeyeceği düşünülürse, mimari oluşumda ihtiyaç duyulan ve düşünülen ilk şeylerden biri kapı ve giriş boşluğu olmuştur.

Kapı ve giriş mekanları, yapıda güçlü bir mimari pozisyona sahiptir; yapıların adeta kartvizitleridir ve mimarinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bir yapıda ilk eylem yapıya girişle başlar.

Kapıların biçimlenmesi, yapının niteliğine göre farklılıklar göstermektedir. Bu bakımdan kapılar ve girişler önemli bir kimlik işaretidir. Kapılar, o yapının kendisine ait ilk fikirlerin oluşmasını sağlar. Belli bir işleve yönelik olarak yapılan yapılar, daha içlerine girmeden dışarıdan bu işlevlerini mimari unsurlarla ve mimari elemanlarla belirtirler. Kapı, bir konutta güveni ve hoşgörüyü sunarken, dini bir yapıda, davetkar ve her zaman açık, bazen de tanrının tartışılmazlığını ve eziciliğini yansıtırcaasına büyük olabilir. Koyu renkte, blok demirden, sade bir kapının ardındaki yapı ise çoğu zaman bir hapisaneye aittir. Kontrollü, tecrit edici, güçlü ve otoriterdir. Güvenlik ve kontrol, bu kapının malzemesinde de belirleyicidir.

Yapı, sadece bir iç mekanla tanımlanamayacağı gibi sadece bir dış mekanla da tanımlanamaz. Yapı, bu iç ve dış mekan ile bir bütün oluşturur ve beraber ele alınır.

Kapıda, iç mekana ait bir yapı elemanı olmasının dışında, aynı zamanda dış mekana, bulunduğu sokağa da aittir. Yapıya ait kimliğini, içinde bulunduğu bu dış mekana da

taşımakta ve hep birlikte bir bütün oluşturmaktadır. Dışarı artık kendi içinde bir bütün oluşturur. Kapı ve girişler, yapının dışında olduğumuz müddetçe bizi içeriye yönlendirirken, mekanın içinde ise artık bir çıkış olmaktadır. Burada kapı ve girişler eylem niteliği olarak kimlik değiştirmektedir. Le Corbusier'in söylediği gibi "dışarı her zaman içerisidir".

"Eşiklerin ve geçiş mekanlarının dünyanın kendini değiştirdiği yerler olarak kabul edilmesi, kapıların "eşik" olarak Modernizm'e kadar öneminin artmasını sağlamıştır."
(Biro, 1998, özet)

İşte, iç ve dış arasındaki bu vazgeçilmez ilişkiyi sağlayan mimari unsur kapılardır, girişlerdir.

Devamlılık, mekanlar arasındaki geçişin ve mekanların niteliğine dayanır. Örneğin, bir içle bir dış mekan arasında ya da iki dış mekan arasında devamlılık sağlanabilir.
(Snyder, Catanese, 1979, s.7)

İşte bu "devamlılık" kapı ve giriş mekanları ile sağlanmaktadır ve iki zıt harekete sahiptir; giriş ve çıkış, iç ile dış, burası ile orası, kutsal olanla olmayan, mahrem olanla olmayan gibi.

Kapı denince akla gelen ilk şeylerden biri, belki de kapının ne tarafında olduğumuzdur. Bu, bizim, mekan içindeki konumumuzu ve kapının bizim için anlamını yansıtır. Kapıdan bakmak ve kapıya bakmak, farklı iki alan tanımlamaktadır.

Kapı ve giriş mekanları, adeta birbirinden ayrı duran iki kıyıyı birleştiren bir köprü vazifesi görürler. Burada olduğu gibi girişler ve kapılar her zaman ayırıcı , bu yönden düşünüldüğünde aksine birleştirici ve bütünleyicidir.

Yapının kimliğini etkileyen bir öge olarak kapı, cephe kompozisyonunu tamamlayan unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar. Kapının cephe üzerindeki konumu, simetrik-asimetrik oluşu, boyutları, biçim ve üslubu, bezemeleri, girintili ya da girintisiz oluşu ve daha bir çok faktör yapıyı doğrudan etkilemektedir. Ölçüleri, kullanılan malzeme, yapıldığı dönem, renkleri, desenleri ve yapılış amaçlarıyla bir çok anlam taşır.

İnsanlar, kapıdan geçerek mekan değiştirdikleri gibi, kimlik de değiştirir ve farklı roller kazanırlar. Okulda öğrenci olan bireyin, evin kapısından geçerek evin genci

olması; bir öğretmenin kapıdan geçerek eve girdiğinde bir anne, bir baba olması gibi. Hiçbir zaman taşıdığımız kimliklerden soyutlanamayız. Ancak bizler, mekanlar arasında yaptığımız geçişlerle taşıdığımız kimliklerin güçlenmesini veya değişmesini sağlarız.

Günlük yaşantımıza yerleşen bir çok söz, deyim ve atasözlerinde de “Kapı”lara yüklenen farklı anlamları görebiliriz. “Hayatımda yeni bir kapı açıldı” sözü gibi. Bu söz, kişinin hayatında yeni bir aşamanın başlamış olduğunu işaret eder. Tıpkı yapılardan içeri yada dışarı hareketle yeni bir yaşantıya geçildiği gibi. “Kapı” bir mimari unsur olmanın ötesinde, hayatımızda yaşantımıza dair ipuçları veren bir simgesellik de taşır. Atasözlerinde taşıdığı anlam da bize aynı şekilde “Kapı”nın mimari kullanımı ve sembolik anlamı hakkında da fikir vermektedir. Bu fikirler, her kültürde farklılık gösterebilmekle beraber çoğu zaman benzer anlamları taşımaktadırlar.

“*Zo gek als een deur*”/ Kapı gibi çılgın. Bir Flemenk atasözüdür. Alaycı bir dilde, kişinin çılgınlığını ifade eder. Kapılar kontrolsüz kullanıldıkları zaman, açma kapama esnasında ya da rüzgarda, kontrolsüz olarak hareket ederek yüksek sesler çıkartabilirler. “*Het weekend staat voor de deur!*”/ Hafta sonu kapının önünde, yine bir Flemenk atasözüdür. Hafta sonunun geldiğini belirtir ve çalışmanın bitmek üzere olduğu durumlarda kullanılır. Kapı burada yeni bir duruma geçişi ifade eder; yani çalışma hayatından tatil, dinlenme anına geçişi. “*Zwischen Tur und Angel stecken!*” / Kapıya sıkışmak. Alman atasözüdür. Başlı ciddi şekilde derde giren kişi için kullanılır. Fonksiyonel olarak, kapıya sıkışıldığında yaşanan zor durumla özdeşleştirilir. Tehditkar da olsa, kimi sözlerin içinde de, kapının tanımladığı mekan kavramı fark edilebilir. “Kapının ötesine geçmeyeceksin!..” ya da “Bu kapıdan dışarı adımını atmayacaksın!..” gibi.

Ayrıca, kapılar, yaşam içinde farklı yöntem ve biçimlerde yer almakta ve anlamlar taşıyabilmektedir. Bunlar:

- a- Kendi başlarına bir simge olan ve bir anlam taşıyan, bu simgesellik ve anlam içinde, başlı başına bir mimari oluşturan kapılar. Zafer Tak’larının, imparatorun zaferinin simgesi oluşu gibi. Bunun dışında, kimi şehir kapıları, lahit kapıları vb. sayılabilir.

- b- Heykel, bezeme, monogram, sembolik vb. elemanlar kullanılarak, bu elemanların taşıdığı simgesellik ile anlam kazanan kapılar; Kapılara, girişlere, portallere eski dönemlerden günümüze değin fiziki işlevinin dışında, farklı kimi anlamlar da yüklenmiştir. Girişte, kapı ve portal üzerine işlenen veya sonradan monte edilen kimi işaret, levha ya da bezemeler bir çok sembolik anlam taşımaktadır. Tüm bu irili ufaklı bezemeler ve elemanlar, üzerinde bulunduğu giriş ve kapının anlamını güçlendirmiş; dönem, yapının işlevi ve mimari vb. konularda bilgilendirici olmuştur.
- c- Resim, sikke, çömlek gibi çeşitli eserlerde, resmedilerek ya da canlandırılarak, simgesel olarak kullanılan kapılar: Kapılar, fresko, seramik, sikke ve benzer eserlerde de kimi zaman kompozisyonun bir parçası olarak, kimi zaman sembolik anlamlarda kullanılmıştır. Mekan kavramı, kurulan kompozisyon içinde, çatı, sütun ve kapı gibi elemanlarla sembolize edilmiş, kimi zaman bu, görsel kaygılarla yapılmıştır. Kimi zaman ise sikkeler üzerinde canlandırılan kapı figürlerinde olduğu gibi kapının açık ya da kapalı resmedilmesi, imparatorluğun savaş ya da barış durumunda olduğunu işaret etmiştir.
- d- Yapılış amaçlarına uygun olarak şekillenen ve bunu yansıtan kapılar: Konut yapılarına ait kapılar, kamu yapılarına ait kapılar gibi. Yapının işlevi, çoğu zaman kapıların şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu şekilleniş, çoğu yerde, adeta bir sembol gibi fark edilebilmektedir.
- e- Edebiyat yazımı içinde, farklı anlamlarda kullanılan kapılar.
vb. olarak şekillenebilir.

Mimari bir olgunun başlamasından, günümüz modern yapılarına gelinceye dek “kapı“ bir çok değişime uğramıştır. İhtiyaç duyulmaya başlanan andan itibaren kapılar en yalın biçimde tanımlanacak olursa; güvenlik, hava koşulları, mahremiyet, özerklik, güç, statü gibi sebeplerden dolayı var olmuş, biçimlenmiş ve zaman içinde de bu ihtiyaçlar farklı önceliklere sahip olmuştur. Kapı mekanının oluşmasındaki faktörler arasında çevre koşulları, topografya, iklim, malzeme, fonksiyonel istekler, içinde bulunulan dönem, kültür, din, kullanıcının sosyo-ekonomik yapısı vb. sayılabilir. Yani bu oluşum, sadece mimari anlamda değil, kullanıcının yaşadığı

dönemin ve ortamın sosyal, ekonomik, politik vb. durumuna ait bir gösterge oluşturmaktadır. Hatta, Urartu kaya mezarlarında da aynı kurgu vardır.

Yapıların kimlikleri durumundaki girişler, doğallıkla mezarların nicelik ve niteliklerine koşut biçimlemekte ve kümeleri oluşturan özellikler arasında yer almaktadır. Çok odalı görkemli bir kaya mezarından niteliksiz bir giriş beklenemeyeceği gibi, tek odalı yalın bir mezardan da görkemli bir giriş beklenemez. (Çelik, 2000. s.31)

Ayrıca mezar yapılarının içinde bulunan, görünüm olarak bir kapıya benzemesine rağmen, fiziki bir fonksiyona sahip olmayan kapılara da rastlanmaktadır. Bu kapılar, yalancı kapılardır. Kimi zaman sadece bir kapı resminden ya da kabartısından oluşan bu kapıların sembolik bir anlamı vardı ve ölünün taşıdığı ruhun bu kapıdan geri döneceğine inanılırdı. (Mutlu, 2001, s.8)

2.2. Kapıların Sembolik Anlamları

Kapı, zaman içinde ümit, fırsat, açıklık, yeni bir hayata geçiş, Meryem anaya sığınma ve bu dünya ile öte dünya arasındaki geçiş gibi simgesel anlamlar taşımıştır ve taşımaktadır. (Cooper, 1992, s.54)

Antikite'deki her kültür, insanlar duvarlarla çevrili şehirlerde yaşamaya başladığından itibaren karşımıza çıkan bir konsept olan "kapı" dan etkilenmiştir.

Homeros, "Hades'in Kapısı'ndan" ve "Güneşin Kapısı'ndan" bahsetmekte ve kapıları, dünyayı ve cenneti ayıran şeyler olarak görmektedir. Daha sonra Roma döneminde, "Zafer Kapısı" adlı eserde, ideal imparatorluk tasvirlerinde kapı sembolünün kullanıldığı görülmektedir. Ama, Roma dünyasının her yerinde bu kapı tasvirini canlı tutan şey onun edebiyattaki önemi değildi. Duvarlarla çevrili şehirlerin koruması altındaki insanların yaşadığı yerde, Mezopotamya ve Mısır'daki düşüncelere benzer olarak kapıların bütün güçlü kralların giriş yeri olduğu kabul edilmekteydi. Yakın Doğu'da da aynı gelenek vardı. Bu gelenekler, dini festivaller yoluyla, şehir girişlerinin törensel öneminin sürmesi ile klasik dönemde içerik olarak zenginleşmiştir.

Bir zamanlar Hitit İmparatorluğu'nun bir parçası olan bölgelerde "Hilani" olarak bilinen törensel yapı, Asurluların "Cennet Kapısı" nın yerini aldı. Böylece "Zincirli" de olduğu gibi önyüzü kuleli olan saraylar ortaya çıktı. Roma döneminde Suriye dini mimarisi "Kapı"ya semavi bir değer kattı. Çünkü kapı yapıları, güneşe ve gökyüzüne

adanmış tapınakların kutsal kaleleri ve muzaffer girişleri olarak kabul edilmekteydi. (Baldwin, 1956, s.13)

İştar Kapısı, gök mavisi zemin üzerine altından yıldız motifleriyle süslenmiştir. Çünkü Babil halkı yüzyıllarca, kutsal form olarak kendilerine Cennet Kemerini hatırlatacak şekilde, kuleli ve kemerli kapılar görmek istemişlerdi. Mezopotamya edebiyatında güneş tanrısı ilahisinde olduğu gibi cennetin kulelerinden bahsedilmesi bir gelenektir. Aynı ideolojik ve törensel kapı kavramı Mısırlılar'da da vardı. Saray ve tapınakların girişindeki pylonların kulelerinin, cennetin ufkunu temsil ettiğine inanılan sınır, Güneş Tanrısı'nın doğduğu ve battığı yer olarak algılanırdı. (Baldwin, 1956, s.12) Romalılar bir insanı mimari sembollerle etkileyebileceklerini çok iyi biliyorlardı. Hıristiyanlar ise kilisenin "Cennetin Kapısı" gibi görünmesini amaçlıyordu. (Baldwin, 1956, s.4) ayrıca kilise ve katedrallerin üç kapısı güven (inanç), ümit ve yardımı simgelemekteydi. (Cooper, 1992, s.54)

Kapı eşiklerinde ve üst kısmında saadeti içeriye davet eden ve felaketi uzaklaştıran esrarlı işaretler kullanılmıştır. (Muhittin, s.7) Bunların dışında, üzüm, el, ayçiçeği, aslan vb, içerdikleri sembolik anlamları kapıya taşımışlardır. Örneğin, yıldız figürlerinin kullanılması cenaze törenleriyle bağlantılı olarak da sonsuzluğu ifade etmektedir. (Alman Arkeoloji Der., s.46)

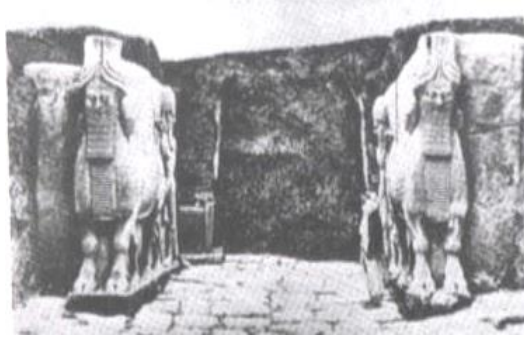
Giriş mekanlarında ve kapılarda, kimi zaman kötü ruhları korkutan desenler, heykeller bulunurken, kimi zaman yapıya ait teknik bilgiler veren inşaat kitabeleri yer almaktadır. Kapı ve girişlerde yer alan kimi kabartmalarda, yaşanan önemli olaylar, hikayeler konu edilmiştir. Kimi yerde ise girişler veya kapıların kendileri bir sembol olmuştur. Divriği Ulu Camii Şifahanesi'nde olduğu gibi taçkapıda yer alan bitki motifleri şifahane hakkında bilgiler taşımaktadır. Bey'in hastasını, bitkilerle yaptığı ilaçlarla iyileştiren kişinin hayrına yaptırılmıştır. İlacın yapımında kullanılan bitkilere ait motiflerin anıtsal taçkapının geneline işlendiği söylenir.(Şekil 2.2.1)

Şekil 2.2.1. Divriği Ulu Camii (Kuban, 1997)

Farklı dönemlerden bazı örnekler vermek gerekirse; M.Ö. 14.yy başları Boğazköy’ de Hattuşaş dönemine ait Aslanlı Kapı’nın üstünde yer alan sivri kemer biçiminde duran iki aslan, “köpekler gibi ürkütücü ağızlarını açmış halde kötü ruhları korkutmak” amacıyla konulmuşlardır. (Fletcher, 1967)

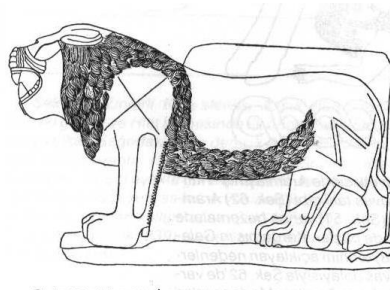
Dur- Şarruk’un kale kapısının girişinde iki yanda insan başlı, hayvan vücutlu bekçileri vardır.(Şekil 2.2.2) Şekil 2.2.3’de Şarrt-niphi Şapeli girişinde de her iki yanda ürkütücü görünüşlü aslanların çizimlerini görebilmekteyiz.

Şekil 2.2.2. Dur- Şarruk,in sitadel kapısı, (Sevin, 1991, s.36)

Şekil 2.2.3. Şarrt-niphi Şapeli girişi. (Sevin, 1991, s.146)

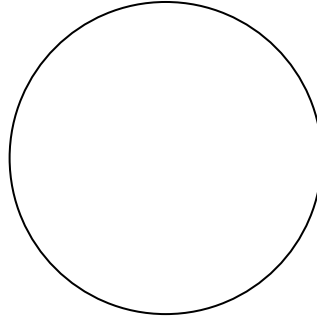

Şekil 2.2.4 Zincirli (M.Ö. 721-705), iç kent duvarına ait kapı aslanı, (Akurgal, 1990, s.162)

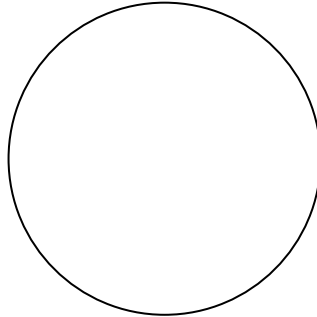
Kapı zaman içinde farklı sembolik anlamlar yüklenmiş, giriş imajının yüklendiği anlam ve önem vurgulanmaya çalışılmıştır. Sikkelerin üstünde, fireskolarda ya da heykeller ve kabartmalarda fonda betimlenen mimari, dönemin de yaklaşımını gösteren ipuçları olmuştur.

Romalıların sikke kullanmaya başlaması, M.Ö. 3. yüzyılda İtalya'yı egemenlikleri altına almalarıyla başlamıştır. Roma sikkeleri, ilk iki yüzyılda olağanüstü zengindir ve tüm bu desenlerden imparatorluk programları, ihracat bilgileri anlaşılacağı gibi propaganda aracı olarak da kullanılmıştır. Özellikle arka yüzde yer alan kompozisyonlardan mimari ve sosyal yardımlar konusunda bilgi elde edilebilmektedir. (Şekil 2.2.5-Şekil 2.2.7) (Baydur, 1998, s.9-10)

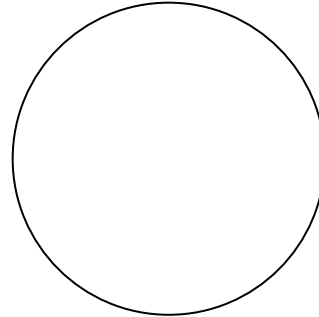

Şekil 2.2.5 Severus zafer takı basılı bir Sikke. (Baydur, 1998, Levha XXIV. res.225)

Aşağıdaki örnekte, bir Nero sikkesinin arka yüzünde (Şekil2.2.6), Roma formundaki Ianus Tapınağı'nın kapısı, kapalı olarak görülmektedir. Bu tapınağın kapısı, savaş süresince kapalı ve barış dönemlerinde açık tutulduğu için bu sikke betiminden imparatorluğun içinde olduğu sosyal ve siyasi durumu anlayabilmekteyiz.

Şekil 2.2.6

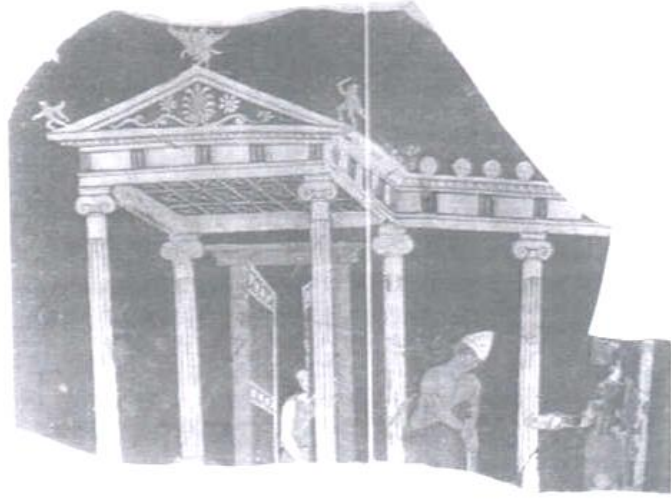

Şekil 2.2.7

Şekil 2.2.6 Nero Sikke. (Baydur, 1998, Levha XIII. res.109)

Şekil 2.2.7, Trier Sur'u basılı, Constantin I. Sikkesi. (Baydur, 1998, Lev. XXXIX. res.355)

Bunların dışında aşağıdaki örneklerden, giriş ögesinin bir figür, bir sembol olarak da farklı yüzyıllarda nasıl işlendiği hakkında bir fikir sahibi olabiliriz. (Şekil 2.2.8-Şekil 2.2.9)

Şekil 2.2.8 Yunan Seramik Parçası, (Lunsingh Scherurleer, MCMXXXVI, 1932-1933, PlattXXXIX: no:111)

Şekil 2.2.9 Mort de Saint Jean; tourments des chretiens. (Evangiles, XI e s. :GR. 74, ff. 75v., 95) PL.XII no 21 (Lunsingh Scherurleer, MCMXXXVI, 1932-1933, No:21)

Kapı, cephe elemanlarının simetrik düzenini sağlamak için de kullanılan en önemli mimari elemandır. Yapılan resim vb. çalışmalarda da kapı ve giriş elemanlarının kompozisyon içinde, merkeze yerleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Kimi zaman kapı, tek başına da bir mekanı veya mimari bir yapıyı sembolik olarak ifade etmiştir. (Şekil 2.2.10)

**Şekil 2.2.10 Abenner et Theudas. (Barlaam et Joasaph, XIVE s. :Gr. 1128, f. 147)
(Byzance Et La France Medievale, 1958, PL.XXV no86)**

1560'lar ve 1570'lerde yeniden yapılan, Cambridge'deki Gonville ve Caius College'm sahip oldukları üç ana kapı; girişteki sade kapı Tevazu Kapısı, daha detaylı Erdem Kapısı ve çok şatafatlı yapılan diplomaların verildiği bölümün çıkışına yapılan şatafatlı Onur Kapısıydı. Bu kapılardan yürüyerek geçmek, öğrencilerin mezuniyetlerini temsil etmekteydi. *“Kapının da ana rahmini temsil ettiği düşünülürse, bu geçiş bir başlama ritüelini, bir tür yeniden doğuşu ya da Rönesans'ı simgeliyordu”*. (Burke, 2003, s.200) Antonio Gaudi'nin tasarladığı Sagrada Familia Kilise'sinin giriş cephesinde de “Doğuş” teması işlenirken, burada bulunan kapının ortadaki çerçevesinin biçimlenişi “kadın cinsel organına” benzemektedir.

2.3. KAPI VE GİRİŞ MEKANLARININ TASARLANMASI VE YAPIMI

2.3.1. Tasarlama

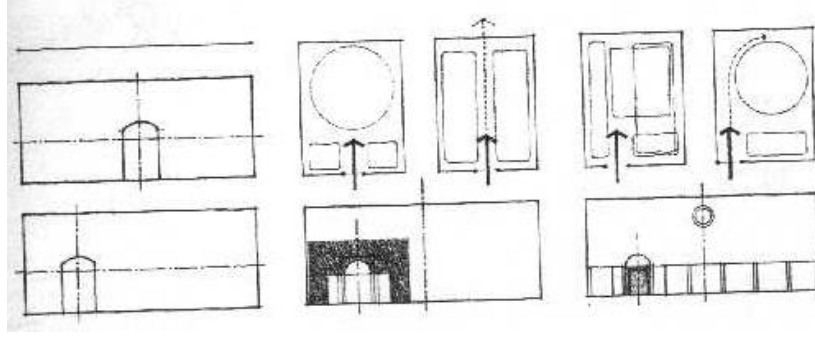
Kapı/giriş ögesi ve yapı ilişkisi;

Kapılar, kendi içinde bir hacme sahiptir ve bu hacim, yükseklik, genişlik, derinlik, biçim ve yüzeyden oluşmaktadır. Ayrıca, kimi zaman yapı yüzeyinde bir düzlem olarak algılanan kapılar, giriş ile birlikte de bir hacim oluştururlar. Ayrıca, yapı ile kapı arasındaki kurulu ilişki de, çeşitli düzlemlerde incelenebilir.

Girişin yapı genelindeki yerleşimi (simetrik\asimetrik);

Girişin konumu, giriş mekanının biçimine göre, yaklaşım yolunun şekillenmesini ve mekan içindeki eylemlerin düzenini belirler. (Ching, 2002, s.239)

Kapının, cephedeki yeri ve konumu (simetrik/asimetrik), yapının içinin de ne şekilde yönlendirildiği hakkında bilgi verir. (Şekil 2.3.1.1)

Şekil 2.3.1.1. Kapının yapı genelindeki yerleşimi ve yönelimi. (Ching, 2002, s.239)

Giriş; alçak, dar, geniş, ya da derin tutularak, döngüsel yapılarak veya süsleme ya da dekoratif unsurlar kullanılarak görsel olarak farklı biçimlerde vurgulanabilir. (Şekil 2.3.1.2) (Ching, 2002, s.239)

Şekil 2.3.1.2. Farklı biçimlerde kullanılan girişler. (Ching, 2002, s.239)

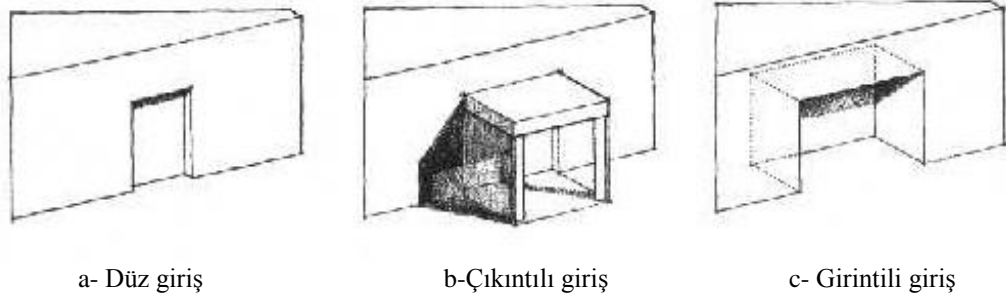
Giriş tipi;

Girişleri, kendi aralarında üç grupta inceleyebiliriz: (Şekil 2.3.1.3)

a- Düz girişler, duvar yüzeyinden kopmadan, sürekliliği sağlarlar.

b- Çıkmalı girişler, duvar yüzeyinden öne çıkartılarak düzenlenen girişler. Bu girişler, koruma sağladıkları gibi, geliş noktasını işaret ederek girişi daha belirgin kılarlar.

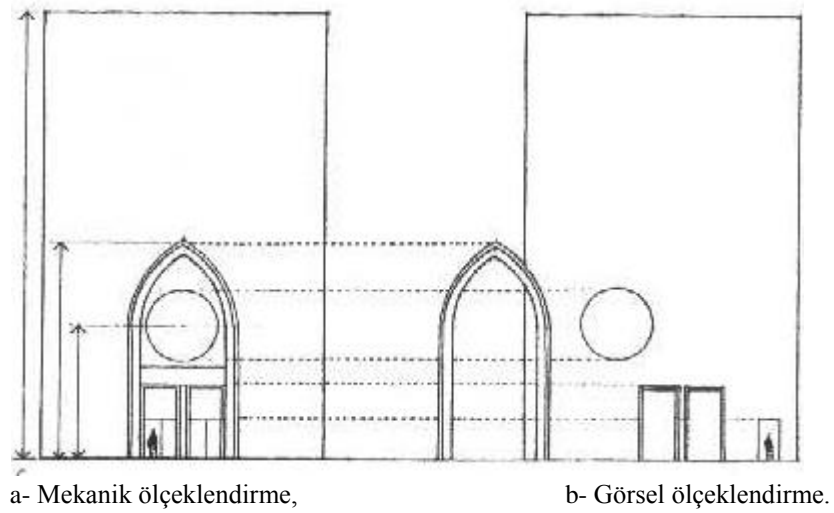
c- Girintili girişle, duvar yüzeyinden içe çekilerek, adeta bir cep oluşturan girişler: Bu girişler, koruma sağladıkları gibi, dış mekanın bir kısmını da bina alanına katarlar.

Şekil 2.3.1.3. Giriş tipleri. (Ching, 2002, s.239)

Giriş mekanlarının boyutu ve ölçeği;

Yapı genelinde tüm elemanlar önemli veya önemsiz, sade ya da süslü olsun, belli bir boyuta sahiptir ve her elemanın boyutu, yanındaki diğer elemanların boyutlarına bakılarak algılanır. (Ching, 2002, s.314) Aynı şekilde, boyutu bilinen elemanlar da düzlemin boyutlarını ve ölçeğini algılamamıza yardımcı olur. Bu algılama, yani ölçeklendirme iki farklı biçimde yapılır; mekanik ölçeklendirme ve görsel ölçeklendirme. (Şekil 2.3.1.4)

Şekil 2.3.1.4. Giriş mekanlarının boyut ve ölçeğindeki belirleyici oranlar.

(Ching, 2000, s.314)

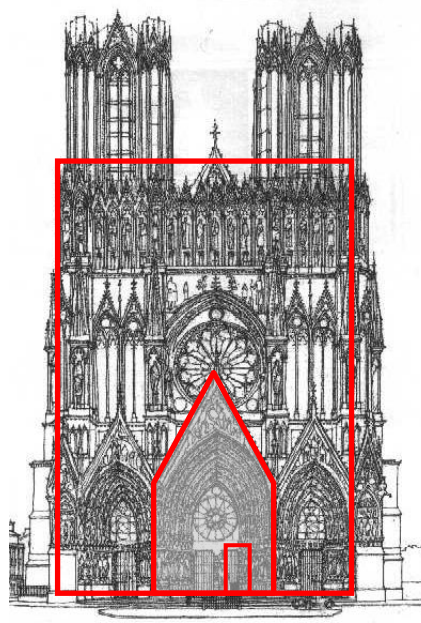
a- Mekanik ölçek: Herhangi bir şeyin genel kabul gören bir standarda veya ölçüme göre boyutu veya oranı. (Ching, 2000, s.314)

b- Görsel ölçek: Bir elemanın boyutu veya oranının, boyutu bilinen veya tahmin edilen diğer elemanlara bağlı olarak görünümü. (Ching, 2000, s.314)

Şekil 2.3.1.5 Boyut ve ölçek ilişkisi. (Ching, 2000, s.86)

Ayrıca farklı elemanlar ve mekanlar, yapı geneline veya buldukları yere göre ölçeklendirilebilirler. Bu davranış, yapı genelindeki dengeyi ve görselliği yakalamayı amaçlar ve bu sayede dikkat çekilmek istenen noktalar da vurgulanmış olur. Böylece yapı ile mimari eleman arasındaki denge kurulduğu gibi, bir bütün içinde yapının genel plastiğini de doğrudan etkiler. (Şekil 2.3.1.5)

Şekil 2.3.1.6 Portalin, cephe üzerinde boyutlandırılması, Reims Katedrali, 1211-1290.

(Ching, 2002, s. 315)

Reims Katedrali'nin giriş portalleri, cephenin boyutlarına göre ölçeklendirilmiş olmasına karşılık, katedralin gerçek kapıları, bu portaller içinde oldukça basit ve insan ölçülerine göre hesaplanmıştır. (Şekil 2.3.1.6) (Ching, 2000, s.315)

2.3.2. Malzeme

Kapıların yapımında malzeme seçimini doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyen bir ve birden fazla etken bulunabilmektedir.

Bu etkenler şu başlıklar altında sıralanabilir:

- a-** Yapının işlevi (konut, kamu yapısı, mezar vb.),
- b-** Yaptıran kişinin sosyal ve ekonomik durumu,
- c-** Nerede yapıldığı (şehirde, köyde),
- d-** Coğrafya, iklim vb. (yağmurlu bir iklim, bol güneş alan bir iklim)
- e-** Örf ve adetler, inançlar,
- f-** Yüklenen sembolik anlamlar,
- g-** Bulunabilir malzeme oluşu,
- h-** Yapım ve işleme teknikleri, teknolojik gelişmeler,
- ı-** Tasarımcının ya da işverenin şahsi tercihleri,
- j-** Dönemin moda malzemeleri,
- k-** Malzemenin sahip olduğu teknik özellikler,

Bu ve buna benzer etkenler, sadece malzeme seçimini değil, kapıların tasarımı gibi bir çok farklı unsuru da etkilemektedir.

Geçmişten günümüze bir mekanı kapatmak için tercih edilen ahşap, taş, metal, cam, kağıt, yaprak, deri gibi malzemeler ya da bu materyallerin kombinasyonu, katlanarak, kaydırılarak, yuvarlanarak, toplanarak vb. kullanılmıştır.

Erken dönem kapıları; Mezopotamya ve Antik dünyada ender olarak deri ya da kumaştan yapılmıştır. Sert ve kalıcı materyallerden yapılan kapılar anıtsal mimari ile aynı anda ortaya çıkmıştır. Önemli odaların kapıları, genellikle taş veya bronzdan yapılmıştır. Bronzun tercih ediliyor olmasının sebeplerinin başında; bakır, kalay vb. madenlerden daha sert olması, korozyona karşı daha dayanıklı oluşu ve eritilerek istenen şekli alabilmesi sayılabilir.(<http://www.search.eb.com/eb/article?eu=31458>)

Özellikle, üstten ve alttan miller üzerine asılan taş kapılar, genellikle mezarlarda kullanılmıştır. Anıtsal bronz kapıların kullanılma geleneği, ise 20. yüzyıla kadar sürmüştür. Romalılar, karakteristik olarak sert bronzdan yapılan çift kapıyı kullanmışlardır. Dökme kapı sanatı, Doğu İmparatorluğu'nda da devam ettirilmiştir.

Bunun en göze çarpan örneği, İstanbul'daki Aya Sofya katedralinin (838) çift kapılarında görülür. Bronz kapıların Kuzey Avrupa'da, özellikle Almanya'da tanınması ise Şarlman'ın, Aachen Katedrali'ne monte ettirdiği Bizans çift kapısıyla, (804) olmuştur. 11.yy' da İstanbul'daki bronz dökme kapılar, Güney İtalya'dan ithal edilmekteydi. Kuzey Avrupa'da tek parça halinde dökülen ilk bronz kapılar ise Hildesheim Katedrali için yapılmıştır (1015). Bronz kapılar, 18.yüzyıl'a kadar Kuzeybatı Avrupa'da çok sık kullanılmamıştır. Sert oluşu bir tercih oluşturmuştur. ("door" Encyclopedia Britannica- <http://www.search.eb.com/eb/article?eu=31458>)

Kuşkusuz Antikite'de en sık kullanılan malzeme ahşaptı. Arkeolojik ve yazılı kanıtlar bu malzemeyle yapılmış kapıların Mısır ve Mezopotamya'da da var olduğunu bize göstermektedir. Pompei' deki duvar resimleri ve sanat eserlerine ait parçalara bakarak o dönemdeki kapıların modern ahşap panelli kapılara çok benzediğini söyleyebiliriz. (<http://www.search.eb.com/eb/article?eu=31458>)

Batı'daki tipik Ortaçağ kapısı ise, yatay ya da diagonal güçlendiricilerle desteklenen dikey kalaslardan oluşurdu. Ayrıca uzun demir menteşelerle güçlendirilir ve çivilerle süslenirdi. Ev mimarisinde, iç mekanlarda çift kapı kullanımı 15 yüzyıl'da İtalya'da ortaya çıktı ve daha sonra Avrupa'nın geri kalanında ve Amerikan kolonilerinde kullanıldı. (<http://www.search.eb.com/eb/article?eu=31458>)

Genele baktığımızda, kapı çevresinde kullanılan malzemelerde ise yapının bütününe bağlı olarak taş, tuğla, mermer gibi daha kalıcı ve işlenebilir malzemelerin tercih edildiğini görmekteyiz. Mermer, dayanıklı, işlenebilen, hoş görünümlü ve pahalı bir malzeme oluşu sebebiyle anıtsal ve zengin kimselere ait yapılarda tercih edilmiştir.

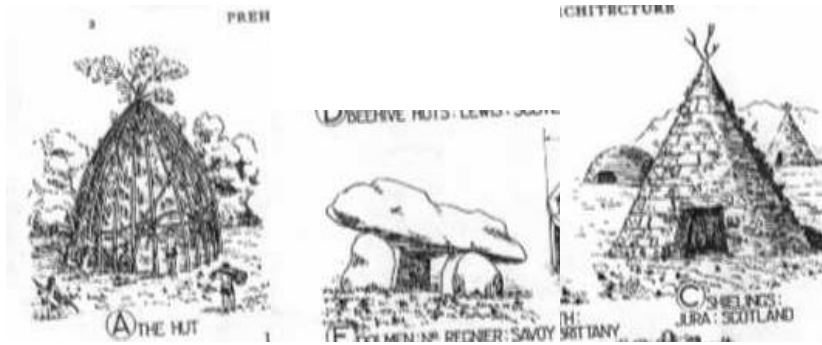

3. KAPI VE GİRİŞ MEKANININ TARİHSEL İZLEĞİ

3.1. Giriş'ten Kapı'ya (Prehistorya, 7000-2000 M.Ö.)

Erken dönemlerde sadece doğal bir oyuk ve bir yırtık görünümünde olan giriş mekanları, zaman içerisinde, insanların tercihleri ve gereksinimleri doğrultusunda ve sosyal güvencenin de sağlanmaya başlanmasıyla gelişmiştir. (Şekil3.1.1) Tarih öncesi ve Mezopotamya kültürlerinde örtme malzemesi olarak ilk hayvan derisi ve tekstil ürünleri kullanılmış; katı "rigid" kapıların sürekli olarak ortaya çıkışı ve kullanımı ise anıtsal yapıların ortaya çıkmasıyla ve daha çok taş ya da bronz kullanılarak olmuştur.(www.Encyclopedia Britannica "door")

Zaman içinde yapıya giriş, tepe deliğinden, yürünen düzeye inmiş ama bu da beraberinde güvenlik ve kimi doğa olaylarından (yağmur, sel vb.) korunma sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple de kapının mümkün olduğu kadar dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korunmasına çalışılmış; güvenlik sorununun çözümlenmeye başlanması ile de kapıların boyutları büyümeye başlamış; bezenmiş, sembolik bir "ana motif ögesi" haline gelmiştir.

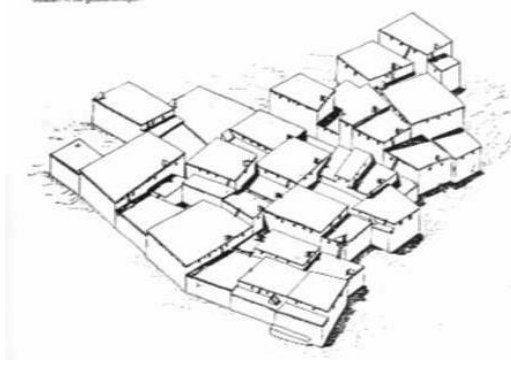

Şekil 3.1.1 İlkel mekan örnekleri, hut, dolmen, jura. (Fletcher, 1967, s.2)

Zaman içinde bulunan kapı eşikleri, kapı yuvaları, menteşeleri gibi kimi kapı aksamı, kimi mezar yapıları üzerindeki kapı betimlemeleri, yazılı belgeler, vazolar, mozaik veya bir duvar resmi üzerinde resmedilenler, kapının tarihi ve gelişimi hakkında bilgi verebilmektedir.

İlk çağlardan günümüze kalan kapı örneği pek bulunmamaktadır. Bunun en büyük sebebi ahşap, deri, dal gibi dayanıksız doğal malzemelerin kullanılmış olmasıdır.

Çatalhöyük (M.Ö. 6000-Yenitaş dönemi) dünyada bilinen en eski yerleşim alanlarından biridir. Yapıların gruplar halinde bulunması ve bir kapı boşluğuna rastlanmaması mekanlara, çatılardaki aralıklardan girildiği düşüncesini güçlendirmektedir. (Şekil 3.1.2)

Şekil 3.1.2 Çatalhöyük (M.Ö. 6000), Evlerin olası dıştan görünüşü. (Akurgal, 1993, s.23)

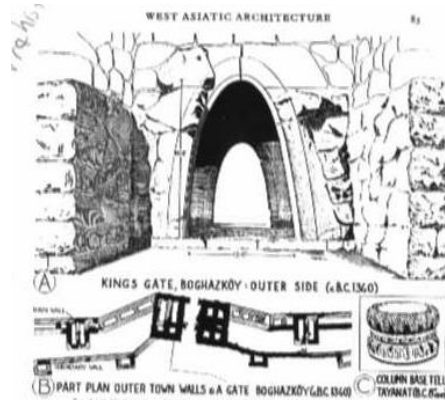
Hacılar'ın VI. katmanlarında (İ.Ö. VI. binyıl ortaları) tahta eşikli, yuvarlatılmış söveli, çift kanatlı kapılar saptanmıştır. Hacılar II'deyse duvarlarda sürme kapılar için açılmış yarıklara rastlanmıştır.

Erken çağlardan itibaren kapılar, kanatların yerleştirilişlerine göre iki çeşittir. 1-Düz kapı geçidinin yanlarına yerleştirilmiş bir ya da iki kanatlı kapılardan oluşur. Bunlar genelde, büyük ve çift kanatlı kapılardır. 2-Söve duvarlarına yerleştirilmiş pervazlı kapılardır. Bunlar genelde, küçük ve tek kanatlı kapılardır. Kapı eşikleri, küçük ya da orta boy taştan ve Boğazköy'de rastlandığı gibi büyük boy tek parça taştan yapılıyordu. Boğazköy'de, kimi yerlerde, ahşap kapı kanatları, hayvan derisi ya da tunç levhalarla kaplanıyordu (Balavat kapıları). Büyük ve ağır kapı kanatlarının taşınabilmesi için ise reze delikleri açılıyor ve toprağa gömülüyordu. (Zincirli).

Kapı kanatları, bulunan örneklerin hemen hemen tümünde içe doğru açılmaktadır. Ve Boğazköy'de oda kapıları, içeri doğru direk bakışları önlemek için odaların köşelerine yerleştirilmektedir.

Anadolu'da, kent kapılarına ait de ilginç örnekler bulunmaktadır. Bunlardan en eski olanı; Hacılar II katmanında (M.Ö. VI. binyıl) Kral Kapısı (Şekil 3.1.3), duvar içindeki bir oyuktan kayarak hareket eden bir sürmeli kapıdan oluşmaktaydı. G. Kapısında

ise, kapı bir niş içine yerleşmekteydi. Mersin Yümüktepe’de (M.Ö. V. bin yıl) dışa çıkıntı yapan iki kule arasında bulunan bir kapıdan geçerek koridora ve anıtsal bir kapıya ulaşılmaktaydı. Tarsus Gözlükule’de (İ.Ö. III. binyıl) düzkapıya göre daha korunaklı olan “L” biçimli bir kapı düzeni bulunmaktaydı. Boğazköy Hitit sur kapıları ise (Şekil3.1.4) surlardan daha yüksek olarak yapılmış, dikdörtgen planlı kule biçiminde bir oda ve bunun dışa bakan cephelerinde, büyük tek parça taşlardan yapılmış kemerli girişlerden oluşmaktaydı. Bu haliyle kapı, kendi başına bir yapı olarak temsili nitelikte ortaya çıkar. (Akurgal, 1993,)

Şekil 3.1.3 -Kral kapısı, Boğazköy, (c.M.Ö. 1360) (B. Fletcher, 1967, s.83)

Aslanlı kapı (M.Ö. 14 başları) sivri kemer biçiminde yapılmıştır. Kapı sövelerinin batı yüzlerinin her biri, bir aslan başı ve dörtte üç gövdesi ile bezenmiştir. Hitit metinlerinde geçen “köpekler gibi ürkütücü açık ağızları olan bu aslanlar” kötü ruhları korkutmak maksadı ile buraya konulmuşlardır.(Akurgal, 1993, Lev., No:2)

Şekil 3.1.4 Hattuşa (Boğazköy) Aslanlı kapı, kent kapısı, M.Ö. 14. yy. başı. (Akurgal, 1993, Levhalar, No:2)

Eski dönemlere ait, kapı ve giriş mekanları hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz bir diğer kaynak da mezar yapılarıdır.

Ölümden sonra bir hayatın varlığına, yeniden canlanmaya vb. inanan insanlar, yaptıkları mezar yapılarında da ölüyü evindeymiş gibi rahat tutmaya ve dünyaya dönüşünü kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Mezar yapıları, bu düşünceyle kimi zaman bir ev görünümünde tasarlanmış hatta içlerinde ölülerinin ruhlarının girip çıkmasını sağlayacak yalancı kapılar tasarlanmıştır. Cenazenin bulunduğu mezar yapısının girişi veya mezar stelinin ön yüzü kimi zaman gerçekten bir yapı girişi olarak düşünülmüş ve kapatılmıştır. Aşağıda, erken dönemlere ait kimi örnekler sıralanmıştır. (Çelik, 2000, s.35)

Şekil 3.1.5 Fethiye, Anıttaki yazıya göre Hermapias'ın oğlu Amynthasın gömü evi M.Ö. 4. yy.

(Çelik, 2000, s.35)

Şekil 3.1.6 Lykia anıt mezarları (Akurgal, 1993, s.493)

Bir diğer örnek ise Urartu mezarlarıdır, (M.Ö. 860-580). Nevzat Çelik Urartu kaya mezarlarından şöyle bahsetmektedir.

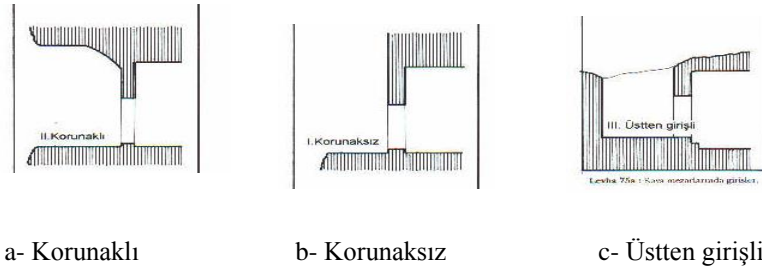
Urartu kaya mezarlarının görünüşleri, Urartu konutları gibi yalın tasarlanmıştır. Mezarların salt girişten oluşan yalın cepheleri, kerpiçten örülmüş ve sıvanmış konutların sessiz cephelerine benzemektedir. Kayalara oyulmuş ölü evleri, tasarımları ve her halleriyle konutları anımsatmaktadır. Mezar girişleri, anıtsal boyutlarda tasarlanmıştır; giriş yolları çoğunlukla kapı önünde bir giriş önü alanıyla tamamlanmıştır. Bu alan, tek kişinin hareket edebileceği boyutlarda olabileceği gibi geniş ve düz bir alan da olabilmektedir.

Yapıların kimlikleri durumundaki girişler, doğallıkla mezarların nicelik ve niteliklerine koşut biçimlemekte ve kümeleri oluşturan özellikler arasında yer almaktadır. (Çelik, 2000, s.31)

Nevzat Çelik düştüğü dip notta “Diğer yörelerdeki kaya mezarlarının da Urartu’ da olduğu gibi yerel mimari ve malzemeyi kayada yansıttıklarını, Likya’ da ahşap taklidi cepheler ve Kilikya’ da anıt kapılarını yansıtan yalın örneklerde görüldüğü gibi” olduğundan, bahsetmektedir.

Urartu mezar yapılarında, girişleri konumlarına göre üçe ayrılmaktadır. a-Korunaklı, b-Korunaksız, c-Üstten Girişli. (Şekil 3.1.7)

Mezar yapılarında giriş ve kapılar, inançlar, coğrafi etkenler ve yöresel mimari geleneklerle oluşurken aynı zamanda kapılar ve girişler, doğrudan mezarın sosyal niteliği ve konumuyla ilişkili olarak biçimlenmektedir.

Şekil 3.1.7 Kaya mezarına ait giriş tipleri. (Çelik, 2000, Levha 75)

Tek odalı olan mezar yapılarında kapılar yalın, çok odalı olanlarda silmelidir. Genelde, içinde yer olduğu takdirde, kapının içeri doğru açılması tercih edilmiştir. Bunun sebeplerinden biri, mezar önlerinin dar oluşu ve silmelerle anıtsallaştırılan mezar kapısının dış profiline, kanatları yerleştirerek bütünlüğü ve görkemi bozması kaygısıdır. Küçük boyutlu mezarlarda ise, kapının dıştan kapatıldığı düşünülmektedir. İçte ve dışta kapı kanadı kullanılmayacak mezar yapılarının bazılarında, girişe sürgülü olarak çalışan taş bloklar konmuştur. Likya’da yaygınlaşmasına rağmen Urartular’da sürmeli kapı yoktur. Giriş açıklığı büyük olan mezar yapılarında açıklık, tek kanatlı taş levha ile kapanamayacak kadar ağır ve büyük olacağı için, kapılar iki kanattan oluşmaktaydı. (Çelik, 2000, s.35) Erken dönem mezar yapılarına ait kapılar, kendi dönemine ait diğer yapıların kapıları hakkında da bilgilendirici olmaktadır.

Prehistorya, kapının doğal görünümlü bir yırtıktan anlamlı olan bir öğeye doğru evrildiği bir dönem olmuştur.

3.2. Antik Mısır Kültüründe Kapı

Mısır mimarisinin en görkemli yapıları dini yapılar olmuştur.

Mısırlılar, ölümden sonra yaşama inandıklarından vücudu olduğu gibi muhafaza etmeye çalışmışlar ve çok dindar oldukları için de daha çok mezar ve tapınak mimarisine ağırlık vermişlerdir. Herodot'un "ev geçici, mezar ise kalıcı konuttur" sözü de bu durumu destekleyicidir. (Mutlu, 2001. s.15)

Eski Mısır mimarisinde kapı boşluğu (açıklığı) kemerler ile değil, masif lentolar ile geçilirdi. (Fletcher, 1967, s.53) Yumuşak olduğu için en fazla yararlanılan taş kalker iken ilk çağlardan itibaren granit, kapı çerçevesi, geçit ve iç kaplamalarda tercih edilmiştir (Mutlu, 2001, s.13-15) Yapıda taş gibi sert malzeme kullanılmış olması mimari biçimlerin kesin ve düz olmasına sebep olmuş olmalıdır.

a-

b-

Şekil 3.2 .1 a- Pre-dynastic döneme ait bir balçık model Mısır evi. El-Amrah ta bulunmuştur.

b- Orta sınıf bir Mısırlı'ya aid tahtadan yapılmış bir Antik Mısır konutu modeli. (Matthew, 1971, s.35)

1- Konut

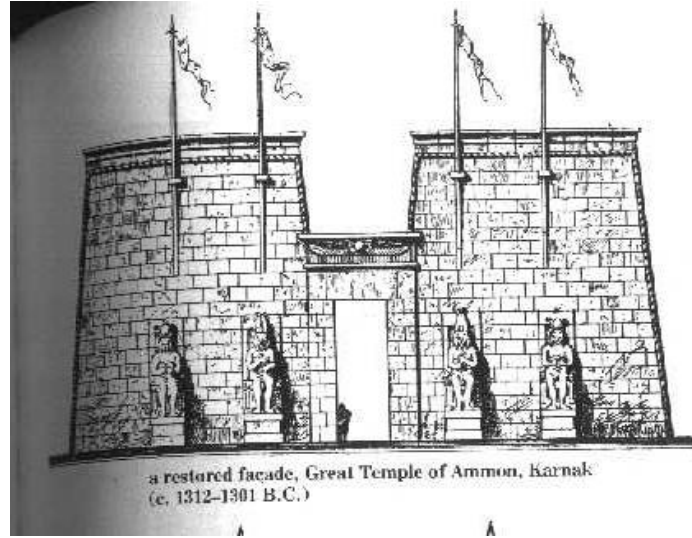
Birçok evin ön kapısında hava delikleri vardı. Bu kuzeyden esen serin meltemleri yakalardı ve bu boşluklar Amon'un nefesi olarak adlandırılan fazla ısıdan kurtulmayı sağlardı. Kapılar, kapı kilidi ve sürgüsü ahşaptı. (Mud Brick – Residential, s.168, 606, 610).

Orta imparatorluk çağında konutlar dışarıya kapalı ve doğu evi tipine uygundur. Genelde kamış, hasır ve ahşap sütunlardan yapıldığı için konut mimarisi hakkında günümüze çok az bilgi kalmıştır.

Athribis'deki pişmemiş tuğladan yapılmış evler, erken antik dönemden sonra yapılmış; girişlerinin üstüne, "ahşap" lento yerleştirilmiştir. (Matthew, 1971, s.35) bunun dışında sütunlar, kirişler, kapı ve pencereler kıymetli kereste ile yapılmaktaydı. (Fletcher, 1967, s.50)

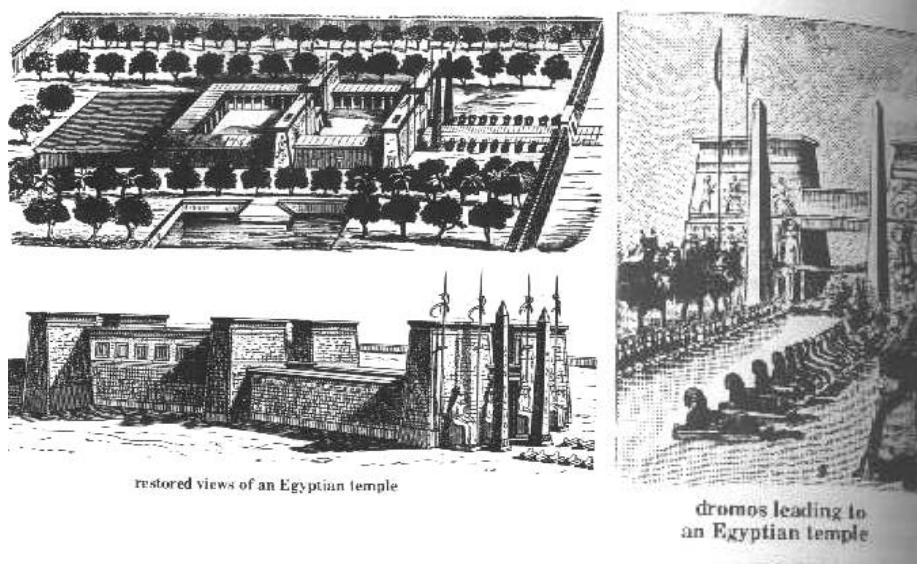
2- Tapınak ve mezar kapıları:

Yeni imparatorluk çağında yapılan tapınaklar dikdörtgen planlıydı. Genelde duvarlarla çevrili bir alanın içinde yer alan tapınaklarda, giriş simetrik olarak yerleştirilmiştir. Masif ve bezemesiz olarak gelişen düz duvarlarla çevrili alanın girişinden itibaren tapınağın ana girişine doğru aslanlı bir yolun yönlendirmesiyle ana girişe ulaşılmıştır. Yol, arkasındaki binaları gizleyecek ölçülerde yüksek, masif taş iki pilon arasında yerleşmiş büyük giriş kapısına çıkardı. Pilonlar, aslında güneşin arkasında doğduğu dağları sembolize ederlerdi. Kapının hemen üstünde kanatlı bir güneş diski bulunurdu ve oldukça masif görünen tapınaklarda kolonadlar ve kapılar, genelde masif ve köşeli lentolarla sınırlandırılırdı. (Mutlu, 2001 s.22) (Şekil3.2.2)

Şekil 3.2.2 Amon tapınağı cephesi, Karnak. (M.Ö.1312-1301) (Harris, 1983, s.187)

Mısır tapınaklarında girişin her iki yanında girişten yüksek tutulan kütleler birer kuleyi çağrıştırmaktadır. Bunlar giriş mekanıyla bir bütün oluşturmakta, girişlerin anıtsallığını arttırmaktadır. Mekanı çevreleyen beden duvarları, anıtsal giriş kapısı dışında neredeyse tamamen sağır bırakılmıştır. (Şekil3.2.3)

**Şekil 3.2.3. Mısır tapınağı ve Mısır tapınaklarındaki aslanlı, uzun, geniş giriş.
(Harris, 1983, s.186)**

**Şekil 3.2.4. Antik Mısır'da anıtsal kapılar, genelde iki pylon arasında yapılmaktadır.
(Harris, 1983, s.436)**

Mezar yapıları; Mısır'da bulunan mezar kapıları, ev kapıları gibiydi. Tahtadan yapılıyordu ve iki bölümden oluşuyordu. Kapılar içeriden bir ya da iki sürgü ile kapanıyordu. Dıştaki kapı basit bir kilide sahipti. (Matthew, 1971, s.401) Yalancı kapı: Tapınakların içinde duvarda nişler olurdu; bunlar kapı formunda ama gerçek

olmayan şeylerdi. Bu yaşamla ile ölüm arasındaki geçişi; yürüyüş yoluydu ki bu yürüyüş yolunda, ölünün Ka'sı mezarı terk ederdi. Erken dönemlerde üç boyutlu olan bu kapılar, Yeni Krallık döneminde daha basit boyama kapılara dönüştü. (<http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/building/elements.htm>)

Mısır mimarisindeki mezar yapılarından 'Mastaba' lar, büyük devlet adamlarının imparatorluğun ilk çağlarında kendileri için yaptırdıkları mezar yapılarıydı.

Mastaba'nın doğu cephesine bir niş gibi yapılan oda, ölüye sunulan eşyaların bulunduğu bir çeşit şapeldi ve ucunda bir masa ve yalancı bir kapı bulunurdu. (Mutlu, 2001, s.18)

Mısır kültürünün de mezar yapıları ebat olarak büyük yapılırken, buna oranla kapıları küçük tutulmuştur. Kapı, mümkün oranda içeri girişi bir defalık sağlaması ve ölü bedenler yerleştirildikten sonra işlevini yitirmesi istenen bir eleman olmuştur.

3. 3. Antik Yunan Kültüründe Kapı

Yunan kültürü içinde kapıları: 1- Konut kapıları, 2- Mabed kapıları, 3- Şehir kapıları olarak üç ana tip içinde sınıflandırabiliriz.

1- Konut kapıları:

Yunan evleri son derece sade olarak tasarlanmıştı (B. Mutlu, 2001,s.49). Form olarak üstte dar, alta doğru yavaşça genişleyen kapılar, iki tahta kanattan oluşmakta ve içe doğru açılmaktaydılar.(Arseven, 1950, cilt:3, s.948) Buna *atikte* açığı denmektedir. (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 10, s.6335)

Sokak kapılarının üzerinde, madeni bir kapı tokmağı bulunur; tokmak olmayanlarda sopa kullanılarak kapı çalınırdı. M.Ö. IV'üncü asırda sokak kapılarının üzerinde, geleni görmeye yarayan pencere açılmaya başlanmıştır. Kapılara, birer kilit ve kapıyı kapamak için de birer kayış yerleştirilmiştir. (Arseven,1950, cilt.3, s.948)

Plutarchos, ev kapılarının bazılarının, dışarı doğru açıldığını ve içerden kapı açılacağı zaman dışarıdaki olası kişilere çarpmaması için içeriden çalınarak açıldığını yazmaktadır. Ayrıca, genelde kapıların önünde bir kapı revakı ya da sundurma da bulunmaktaydı. (Arseven,,1950, cilt.3, s.948)

Şekil 3.3.1. Berlin de bulunan bir Yunan vazosunun üzerinden bir detay. Ev kapısı önünde, kapıyı çalan bir Yunanlı kadın. (Arseven, 1950, cilt.3, s.948)

Evin avlusundan kapıya bir koridor yardımıyla ulaşıldı. (Resim 3.3.2) (Harris, 1983, s.436) Cephede ortada tek bir kapı olur ve bu kapı dışında başka açıklık yer almazdı. Ne var ki ahşap gibi çok da dayanıklı olmayan malzemelerden yapılmış olmaları günümüze fazla bilginin aktarılamamasına sebep olmuştur. (Mutlu, 2001, s.49)

Şekil 3.3.2. Antik Yunan'da konut girişi ve giriş holü. (Harris, 1983, s.436)

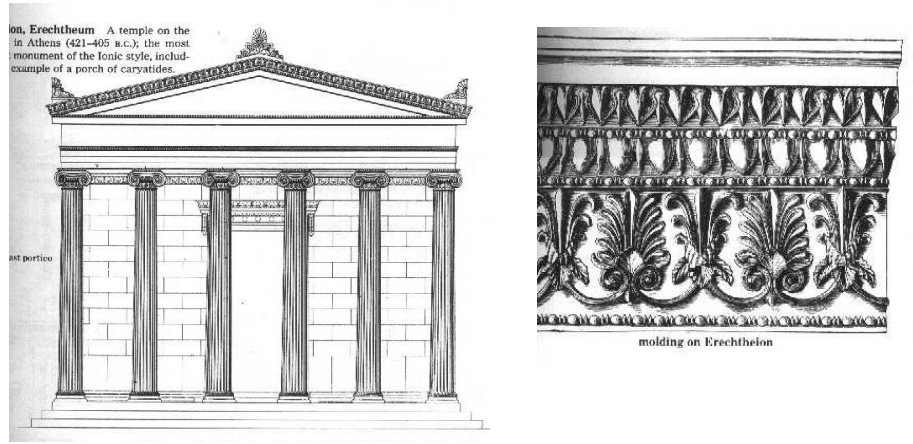
2- Tapınak kapıları

Tapınak kapıları, konut kapıları ile benzerlikler göstermekte, ancak, daha süslü ve daha görkemli tasarlanmaktaydılar. Altın ve fildişi gibi kıymetli elemanlarla süslenenleri görülmektedir. Söğeleri tablalıdır ve bunun en güzel örneklerinden biri, Atina Akropolü'ndeki *Erekteion* tapınağının kapısının sövesidir. (Şekil3.3.3.- Şekil3.3.4)(Arseven, 1950, cilt:3, s.948)

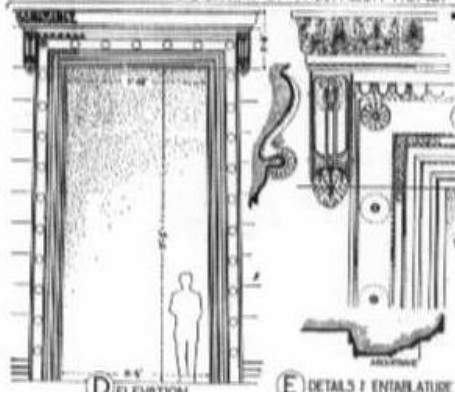
Temel tapınak formu dikdörtgendir. Alçak eğimli bir çatısı olan yapılar, bir dizi sütunla çevrelenmiş ve üç basamaklı bir podyum üzerine oturtulmuştur. Tapınakların

giriş kapılarının boyutları, aslında insan oranlarına çok uygun değildir. Ancak, kapının gerek yapı içindeki, gerekse yapının bulunduğu ortam içindeki ölçeği, ışık, gölge ve matematiksel olarak büyük bir uyum yaratmaktadır. (Arseven,1950, cilt:3, s.948)

Yunan mimarlığında genel kural olarak *cella* duvarları penceresiz bırakılırken; kapı, tapınak mimarisinde, aynı zamanda ışık ve hava ihtiyacını sağlayan yegane eleman olmuştur. Tapınak kapıları, ebat olarak konut kapılarından çok daha büyüktüler. Ama, kapının cepheye, ön plana alınmaması onun kamuya kapalılığının da işaretidir.

Şekil 3.3.3. Erechtheion Tapınağı (421-405.b.c.) ve tapımdan bir detay, Atina (Harris, 1983, s.199)

Şekil 3.3.4. Erechtheion Tapınağı, kapısı ve detayları, Atina. (Fletcher, 1967, s.159)

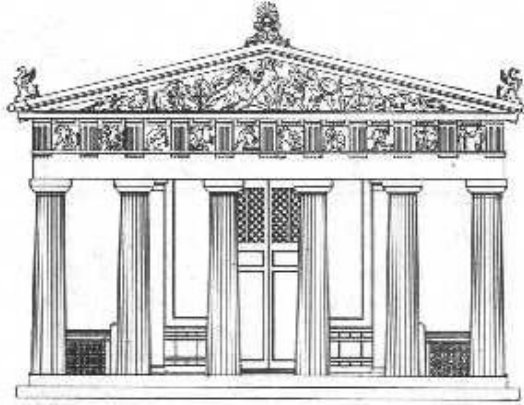
3- Şehir kapıları:

Şehirler, surlarla çevrili olduğu için, şehre girilen noktalara yapılan kapılar öncelikle dışarıdan gelebilecek saldırılara cevap verebilecek nitelikte olurdu. İlk kapının

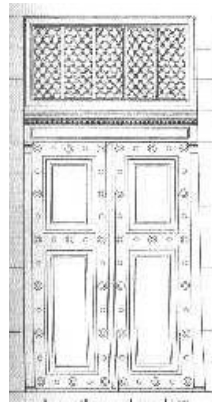
arkasında bir kapı daha bulunur; bu kapılar genellikle ağaçtan ve iki kanatlı olarak yapılırlardı. Yakılmasını önlemek için üzerleri demir levhalarla veya deri ile kaplanırdı. Kanatlardan birinde, küçük bir yavru kapı bulunurdu. (Arseven, 1950, cilt:3, s.947)

Homer'in söz ettiği gibi, bildiğimiz Yunan kapıları oldukça zariftir. Eşik, lento kütük ya da taştan oluşan kapı kendini destekleyen enli tahtalardan, sürgülü demir ile ve çivilerle dekoratif bir şekilde taşınmaktadır. Bu öğeler, kapıların ilk süsleyicileri olmuştur. Hem dekoratif hem işlevsel eklemeler, anahtar deliği, yaprak ya da halka formunda kapı tokmağı, daha sonraları üstüne sürgüde ilave edilen deri şeritle kapının her iki yüzü de sıkıştırılmıştır.

Ağır ve masif kapılar, iç ayaklanmalar esnasında dışarıdan gelen tehditlere karşı iyi bir korunma sağlıyordu. (Matthew, 1971, s.401-402) Kapı üstünde, alınlıkları olan antik yapılarda rastladığımız kapı üstü penceresi ve kafesi bulunmaktadır. (Şekil3.3.6) Antik Yunan, kapıların teknik ve dekoratif ayrıntıların geliştirildiği bir dönem olmuştur.

Şekil 3.3.5. Theseion Tapınağı, Atina (M.Ö. 449-444). (Harris, 1983, s.134-135)

Şekil 3.3.6. Kapının üstünde yer alan pencere, *Hypaethrum*. (Harris, 1983, s.291)

3.4. Roma İmparatorluk Kültüründe Kapı

3.4.1. Roma İmparatorluk Kültüründe Kapı (M.Ö.30-M.S.395)

Roma küçük bir şehir devleti olarak kurulmuş, Etrüskler'in eline geçmesinden sonra bir krallık merkezi olarak gelişmeye başlamıştır. Roma sanatçılarının çoğu Yunanlı ve doğuluydu. Ayrıca mimaride de, Klasik Yunan düzenlerinden yararlanmıştı. (Mutlu, 2001, s.68) Kemerin Roma mimarisinde kullanılmaya başlanması ise sonraki yıllara da damgasını vuran en büyük mimari gelişimlerden olmuştur. Geç dönem Roma Mimarisine gelindiğinde ise Erken Hristiyan mimarisinden ayırmak her zaman kolay değildir. Roma tapınakları, Yunan modellerini hatırlatır. (Mutlu, 2001, s.60)

Roma mimarisinde; palmet, akant yaprağı, kıvrımlı dal ve yumurta gibi Helenistik motifler, mozaik, altın ve diğer madenler, renkli mermer ve fildişi gibi kıymetli malzemeler yapı cephesinde sıkça kullanılmıştır.

Roma kültürü içinde kapıları, 1- Konut kapıları, 2- Mabet kapıları, 3- Şehir kapıları, olarak üç ana tip içinde sınıflandırabiliriz. Yunan kültürünün paralelinde bir gelişme gösteren kapıların en ayırt edici özelliği Romalıların, kemeri kullanılır kılımları ve nitelikli örnekler vermeleridir.

Roma kapılarında, "limen" tabir olunan kapı eşiklerine dini bir önem verilirdi ve her başlangıcın kutsal bir önemi vardı.

Romalılar döneminde kapılar, umumiyetle tahtadan ve iki kanatlı olup iç tarafa açılırdı. İmparatorluk devrinde dar ve daha yüksek yapılmıştır. Kapı tokmakları, ekseriya bir Medusa, bir kadın ve ya bir erkek kafası şeklinde olurdu. Bazı kapılara basamaklarla çıkılırdı. Kapıların eşiği önüne ve yere "sefa geldiniz" sözü yazılı taşlar konurdu. İbadetgahların kapıları ise sütunlu revaklar şeklinde olup bunlara "profile" yani "ön revak" denir. (Arseven, 1950, s.948)

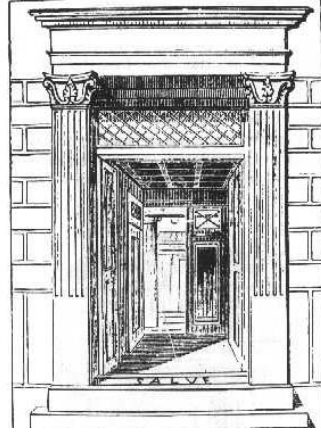
Kemer, kapılarda iyi bir şekilde kullanılmış, sadece yuvarlak değil, aynı zamanda yassı, bölmeli ve düz kemerler de kullanılmıştır.

(http://lilt.ilstu.edu/bekurtz/roman_architecture.htm)

Romalılar, geliştirdikleri kemer ve tonozu, yapılarda sıkça kullanmışlar; bunun yardımı ile de anıtsal yapılar yapmışlardır. Pantheon, Roma Venüs Tapınağı Verona Amfityatrosu, Forum alanları, Hamamlar, Zafer Tak'ları bunların arasında sayılabilir.

1- Konut kapısı:

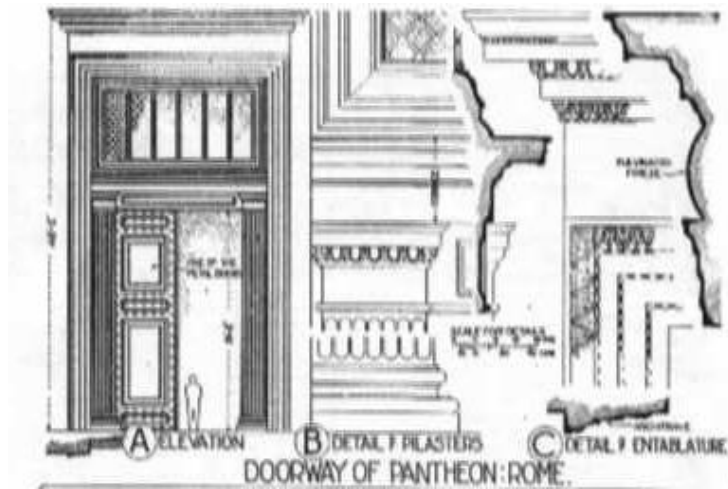
Şekil 3.4.1.1.'deki çizimde, konuta ait bir giriş görülmektedir. Genelde, yapıya, avluya açılan ve bir koridorla bağlanan iki kapıdan geçilerek ulaşılmaktadır.(Harris, 1983, s.391)

Şekil 3.4.1.1 Roma'da bir konut girişi. (Harris, 1983, s.391)

2- Tapınak kapısı:

Kapı ve girişlerde, kare ve yarım daire tasarım, Pantheon gibi geniş, büyük ve halka açık yapıların dış dizaynlarında önemli bir dekoratif rol almaya başlamıştır. İmparator Hadrian tarafından (M.S. 124) yaptırılan Pantheon, Roma mimarlığının ve mimarlık tarihinin en önemli yapılarından biri olmuştur. 43.6 metrelik, Antik bronz kapılar (Şekil 3.4.1.2) günümüze kadar korunmuştur. (Fletcher, 1967, s. 243)

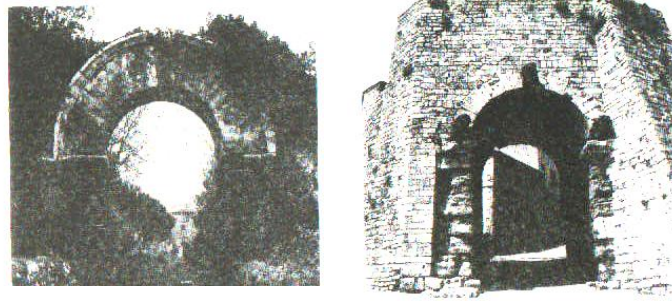
Şekil 3.4.1.2. Pantheon tapınağının giriş kapısı ve bazı detaylar, Roma (Fletcher,1967, s.179)

3- Şehir kapısı:

“Şehir giriş kapıları” Roma döneminde çok yaygındı. Böyle anıtsal taş kapıların bilinen en iyi örneği, Volterra kentinin güneyinde yer alan Porta al’Arco’ dur. (Resim 3.4.1.3) (Tulunay, 1992, s. 27)

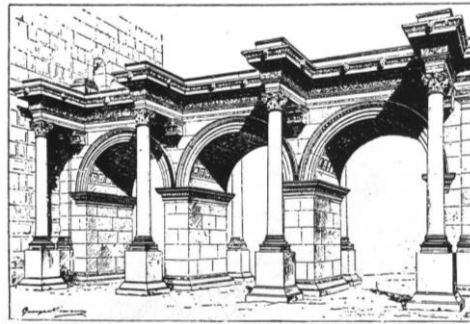
Şehir giriş kapıları, üç ana çeşittir:

- 1- Genellikle sade, fakat bazen çok ayrıntılı olarak birisinin ya da bir şeyin anısına yapılan anıtlar.
- 2- Dekoratif ana kapı formu, market yapıları ya da diğer geniş duvar vb. ile çevrili olan alanlardaki örnekler.
- 3- Özellikle kolonatl bir ana cadde üzerinde, tek kemerli ya da çift kemerli örnekler. (Fletcher, 1967, s. 225)

Şekil 3.4.1.3. Porta al’Arco; Kumtaşı bloklardan yapılmış kapı. (Tulunay, 1992, s. 27)

Şehir giriş kapılarının Anadolu’daki örneklerine, Antalya, Patara ve Perge’ de rastlanmaktadır. Bulunan kemerli yapılar bir zafer anıtı değil, kent kapılarıdır. Antalya kenti giriş kapısı, (Şekil 3.4.1.5) Roma etkisine verilebilecek güzel örneklerden biridir. Saçaklığın önemli bölümleri, tipik Roma modası olan yüksek kaideli sütunlar tarafından taşınmaktadır. Burada yatay ve dikey çizgilerle ortak bir denge sağlanmıştır. (Erkök, 1992)

Şekil 3.4.1.4. Hadrian Dönemi Antalya kent kapısı, (M.S.117-138) (Erkök, 1992)

Şekil 3.4.1.5. Hadrianus Kapısı, Atina. Yaklaşık M.S. 130. Fotoğraf: Takahiro Taji

Yüksekliği 13m, kalınlığı 2.3m. dir. Kapı eski şehir ile yeni şehir arasında bulunmaktadır. Kapı, kusursuz oran, ışık ve bir üst katta güçlü Korintiyan düzen içinde sütunlar ve pilasterlerden oluşmaktadır. Üst katta sütunlarla beraber, mermer duvarlar ve heykeller bulunmaktaydı.

(<http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/roma/hadrianus.html>)

İmparator Maxentius'un oğlu Romulus'un ölümünün ardından, anısına Divus Romulus tapınağını yaptırmıştır. Tapınak, içe girinti yapan bir girişe sahiptir ve iki kanatlıdır. Kapı, traverten tabla üzerinde, mermer kolonlar, başlıklar ve arşitravdan oluşmaktadır. Bronzdan yapılan kapı kanatları, 4. yüzyıldan kalmadır. Kapının her iki yanında, büst koymak için hazırlanmış birer niş bulunmaktadır.

(http://sights.seindal.dk/sight/176_Temple_of_Romulus.html)

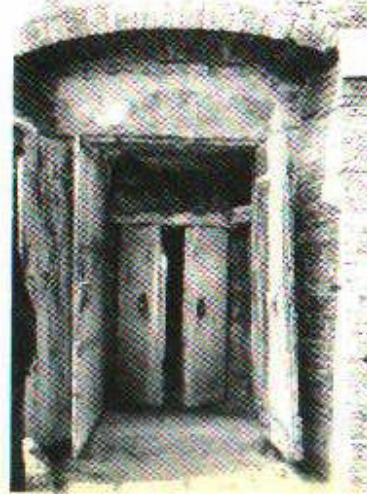

Şekil 3.4.1.6 Divus Romulus Tapınağı giriş kapısı.
(http://sights.seindal.dk/sight/176_Temple_of_Romulus.html)

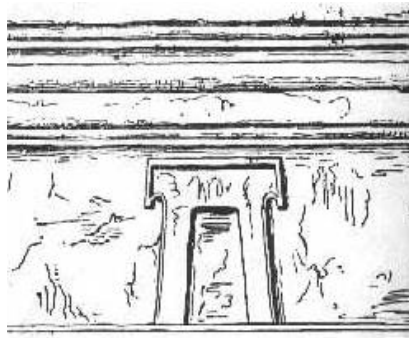

kanatlı olan kapılar, çoğunlukla tahtadan yapılıyor, bronzla takviye ediliyor ve süsleniyordu. Bazen bunlara yıldızlı altın veya bronz levhalar, altın başlı bronz çiviler çakılıyordu. Hatta, belki terrakota kaplamalara da sahiptiler. Tümüyle bronzdan ve taştan yapılmış kapılar da vardı; Chiusi'de bir mezar (Şekil 3.4.1.8) girişindeki çok iyi koruna gelmiş kapının dışı doğru açılan çift kanadı, yekpare travertenden, menteşe, halka şeklindeki tokmak ve açma yuvaları ise bronzdan meydana gelmiştir. (Tulunay, 1992, s. 27/30)

Şekil 3.4.1.8 Chiusi'de bir mezar girişi. Tomba del Colle Casuccini- M.Ö. 5.yılın ilk yarısı. (Tulunay, 1993, s.29)

Dini inanışlar gereği günlük yapı formunda yapılan dini mekanlar bize dönemin mimarisi ve tercihleri hakkında da bilgi vermektedir. (Resim3.4.1.9) Etrüs Tapınağı ve Castellacio Tomb (Harris, 1983,s.203-204)

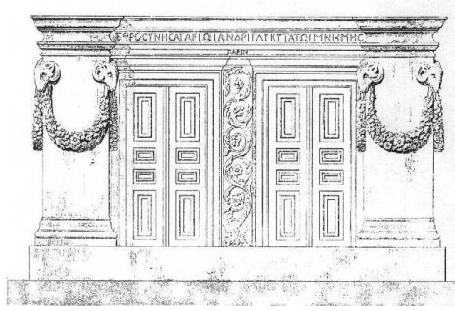

Şekil 3.4.1.9. Etrüsk Castellacio mezar yapısı çizimi. (Harris, 1983, s.203-204)

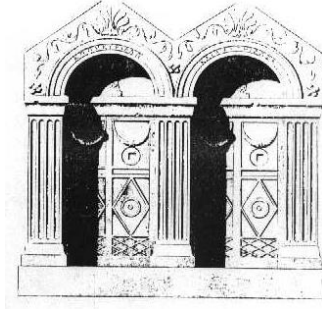
Çavdarhisar'da (Aizonai- M.Ö. 1. yy -M.S. 2.yy.) (Akurgal, 1993, s.496) bulunan mezar girişlerine ait kimi örnekler aşağıda gösterilmiştir. (Şekil 3.4.1.11)

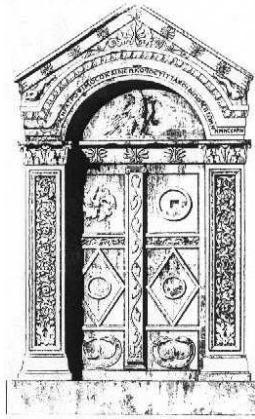
Şekil 3.4.1.10 Aizona/Çavdarhisar, (1997, Band 47- TAFEL 42)

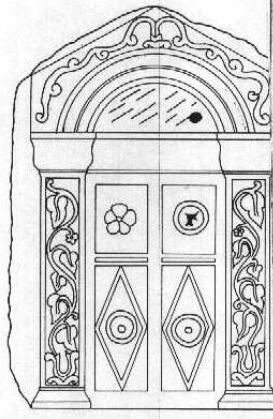
a- Sivrihisar

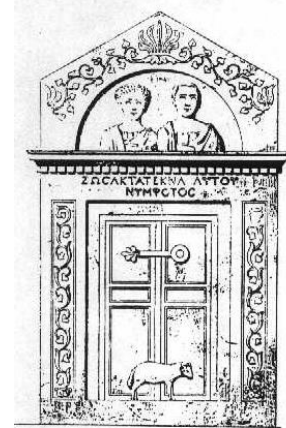
b-Aizona

c- Aizona

d- Aizona

e- Çavdarhisar 2. yy başı

Şekil 3.4.1.11 Sivrihisar, Aizona ve Çavdarhisar'da bulunan mezar yapılarına ait kimi örneklerin çizimleri. (Waelkens, s.58-61-69-285-)

3.4.2. Zafer Takları;

Zafer takları, Roma mimarisinin en orijinal buluşlarından biri olmuş ve sonraki dönemlere taşınmıştır. Romalıların, gittikleri savaşlardan zaferle döndükleri zamanlarda altından geçtikleri; güç, başarı ve hakimiyeti temsil etmek üzere inşa ettikleri yapılara zafer takı ya da zafer kapısı denirdi. (Sanat Ans., 1950, c.3, s.941)

Zafer takları, Etrüsk sur kapılarından türetilmiştir. Ancak Yunanlılar'da da zafer taklarına benzer konstrüksiyonlar bulunmaktadır. Üzerlerinde, heykeller, trofeler taşıyan bu kaideler, fonksiyon yönünden Yunan kutsal alanlarındaki paye ve çift sütunlu anıtlara benzemektedir. Roma'da 50 adet zafer takı vardır. Zafer takları için ana cadde üzerindeki kavşak noktaları seçilmiştir. (Mutlu, 1996, s.80)

Anıtsal bir görünüme sahip olan zafer takları, yapılış nedenleri olarak sosyal ve siyasi amaçlara cevap vermiş ve vermektedir. Zafer takları, görünüş olarak da sağlam ve heybetlidir. Bu halleriyle de hem Roma İmparatorlarına, hem de halka gurur vermişlerdir. Konstantin Takı-Roma (312 M.S.), Septimus Severus Takı-Roma (203. M.S.). (Harris, 1983, s.350)

Zaman içinde zafer takları daha zenginleşmiş ve görkemli bir hal almıştır. Sütunlar ve oymalı levhalarla süslenmiş, bronz ya da mermer kitabeler ile en üste heykeller yerleştirilmeye başlanmıştır. Zaman içinde traverten yerine mermer tercih edilmiştir. (B. Mutlu, 2001, s.80) Zafer takları, taşıdıkları anlam ve önemleri sebebiyle dönemleri içinde basılan sikkelerde de karşımıza çıkmaktadır. Erken dönemlerde yapılmaya başlanan zafer takları, günümüze kadar geçen süre içinde de tekrarlanmıştır.

Roma dönemi yapılarında dikeyliğe önem verilmiştir; bunu Titus, Trajan ve Konstantin Zafer Taklarında görebiliriz. Korint başlıklar Roma mimarlığınca Helenistik örneklerden alınan bir ana mimari öge oluşturmaktadır. Anadolu bu yeni akımı benimserken kendi yerli geleneklerini de kullanmaya devam etmiştir. Bu şekilde Kompozit başlıklar, ilk olarak Titus Zafer Tak'ında (M.S.81) kullanılmıştır. Bu korint başlığı ile İon başlığı volütlerinin bir karışımıdır.

Zafer takları, biçimlerine göre; 1- Tek açıklıklı, 2- İki açıklıklı, 3- Üç açıklıklı olarak ayrılmaktadır.

1- Tek açıklıklı zafer takı:

Basit olarak, iki pilon arasında, kemerlerle taşınan bir tonoz ve bu sayede ortasından geçilebilen, tek açıklıklı bir yapı bloğundan oluşmaktadır. Kompozit başlıklı Titus (M.S.81), tek açıklıklı bir zafer takıdır. (Resim3.4.2.1)

Şekil 3.4.2.1. Titus Zafer Tak'ı, Doğu cephesi, Roma, M.S. 81. (Harris, 1983, s.551)

2- İki açıklıklı zafer takı:

İki açıklıklı zafer taklarına Janus Zafer (M.S. 356) takını örnek verebiliriz. Dört kemerin oluşturduğu takın, iki geçişi vardır.(Şekil3.4.2.2)

Şekil 3.4.2.2. Janus Zafer Takı. (http://sights.seindal.dk/sight/153_Arch_of_Janus.html)

3- Üç açıklıklı zafer takı:

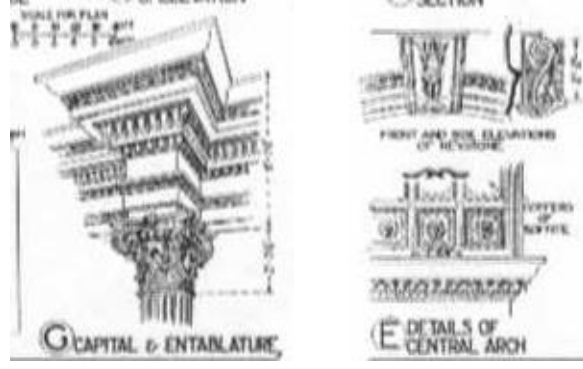
Dört pilon arasında, kemerlerle taşınan tonoz bloğundan oluşmaktadır. Bu oluşum, iki yanda küçük, ortada daha geniş ve yüksek, üç açıklıklı bir mekan meydana getirmektedir. Ortadaki büyük ve geniş açık, törenlerde imparator ve askerlerin geçmesi içindi. Günlük yaşam içindeyse bu orta açıklık hayvan ve hayvanla çekilen arabalar, yanlarda bulunan iki açıklık ise daha çok yayalar tarafından kullanılmaktaydı. Konstantin ve Severus Zafer Takları üç açıklıklı zafer taklarıdır.(Şekil3.4.2.3- Şekil3.4.2.4) Konstantin Zafer Takı, dönemin en önemli görkemli zafer takıdır (M.S.312-315). Tak üzerinde yer alan rozetler ve tympanumdaki deniz imajı, Roma İmparatorluğu'nun, denizlerdeki egemenliğini canlandırmaktadır.(<http://cityhonors.buffalo.k12.ny.us/city/aca/hist/arch/fr/romn/index.html>)

Şekil 3.4.2.3. Konstantin Zafer Tak'ı, kuzey cephesi, Roma. (Antik Roma, 312-315)
(http://www.wisc.edu/arth-bin/ah_query.cgi)

Şekil 3.4.2.4. Septimius Severus Zafer Takı
(http://sights.seindal.dk/sight/161_Arch_of_Septimius_Severus.html)

Şekil 3.4.2.5. Septimus Zafer Takından Detaylar. (Fletcher, 1967, s. 223)

Zafer takları, Roma dönemindeki popülerliğini daha sonraki yüzyıllarda da korumuş, zaman içinde Napolyon döneminde ve modern mimarlıkta tekrarlanmıştır. (Şekil 3.4.2.6)

Şekil 3.4.2.6. Triomphe de l'Etoile Zafer takı, Paris (1806-36) (Fletcher, 1967, s.793-787)

3.5. Ortaçağ ve Yeniçağ Mimarisinde Kapı Ve Girişler

3.5.1. Avrupa Mimarlığında Kapı ve Girişler

Avrupa mimarlığı başlığı altında incelemeye aldığımız konular; Gotik, Rönesans, Barok, Neo Klasik ve Art Nouveau üsluplardır.

Gotik:

12. yüzyıldan sonra Avrupa’da gelişen Gotik üslup, “Gotlara değgin” anlamına gelmektedir. En temel özelliği, mimari unsurlardaki sivriliktir. (Hasol, 1998, s.184)

İlk Gotik mimari eserler Fransa’da (Saint-Denis et Sens) 1125 yılında görülmüştür. (Hasol, 1998, s.184) Ancak Kuzey Avrupa kökenli olan üslup, 15. yüzyılda İtalyanlara göre antik Yunan ve Roma sanatının görkeminden uzakta, bir “karanlık çağ” ürünüydü. (Roth, 2002, s.436)

Gotik mimari, her yapı için ayrı ayrı planlanan kısımların bir araya gelmesinden oluşmaktaydı ve her duruma uyarlanabilmekteydi. (Roth, 2002, s.436)

Türklerin İstanbul’u alışları ile Yunan düşünürleri de İtalya’ya göçmeye başlamış; bundan cesaret alan sanatçı ve düşünürler, hem Klasik hem Hıristiyan olan bir sanat yaratmaya çalışmışlardır. (Roth, 2002, s.423) Haçlı seferlerinin de mimariye olan katkısı kaçınılmazdır.

Şekil 3.5.1.1. Orvieto Katedrali, Batı cephesi. (Fletcher, 1967, s.172)

Gotik mimaride, duvar kalınlıkları incelmış, mimari yükselmeye başlamış, taş yontu ve vitray (renkli camlar) yoğun olarak kullanılmıştı. Işık, mimarının en büyük ihtiyaçlarından biri olmuş ve tepe pencereleri, gül pencereler, özellikle dini mimaride üslubun simgesi halini almıştır. Düşeylik vurgulanmış ve yapı yükselmiştir.

Gotik üslubundaki katedrallerde de abidevi taçkapılar yapılmıştır. Bunlar umumiyetle binaların tek mil çevresini işgal etmek üzere üç tak'a ayrılmış kapılardır. (Şekil 3.5.1.1) (Arseven, 1950, s.946) Portaller Fransız mimarisinde; genelde bir niş içinde, heykeller ile süslü, kuzeyde ya da güneyde konumlanmış sundurmadan meydana gelmiştir. (Fletcher, 1967, s.567) İtalyan mimarisinde ise, zengin işlemeli silmeler ve bir düzen içinde yarım-kolonlar (half-columns) olmasına rağmen, bunlar, Fransız Gotiğinde olduğu kadar değildir. (Fletcher, 1967, s.627)

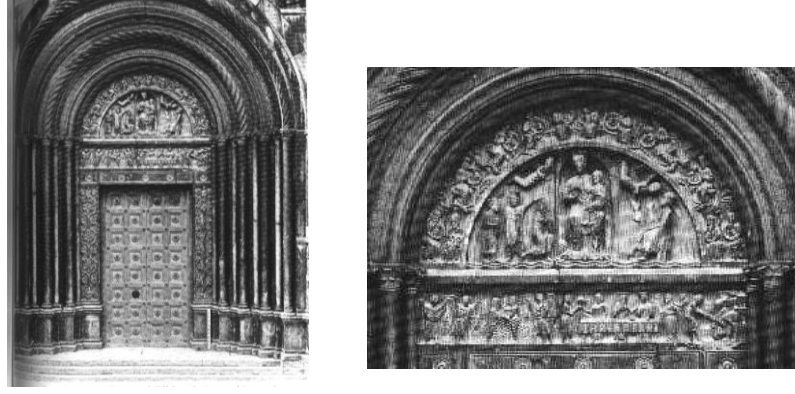
Gotik kilise mimarisi, incilden alınan öykülerin resmedildiği taş yontular ve renkli camlarla kaplıydı. (Roth, 2002, s.397) Portaller de, kutsal sahnelerle ve aziz heykelleriyle süslüydü. Bunların yanında doğadan alınan bir çok biçim kullanılmıştı. (Mutlu, 2001, s.127)

Floransa'da bulunan Baptiscery'nin çift bronz kapılarını İtalyan heykeltıraş Andrea Pisano yapmıştır (1330). Bu kapılar, Avrupa'daki ilk Gotik bronz kapılardır. Üstünde İncil'den alınmış yirmidört adet sahne canlandırılmış ve Fransız dekoratif motiflerinden de yararlanılmıştır. (Şekil 3.5.1.2) (Martindale. s.174-175) Pisa Katedrali'nin bronz kapıları da dikdörtgen rölyef panellerden oluşmaktadır. (Martindale. s.174-175)

Şekil 3.5.1.2. Adrea Pisano, Bronz kapı, Floransa Baptistery (1330-6) ve kapı kanadından bir detay, St. John Baptist. (Martindale, 1967, s.174-175)

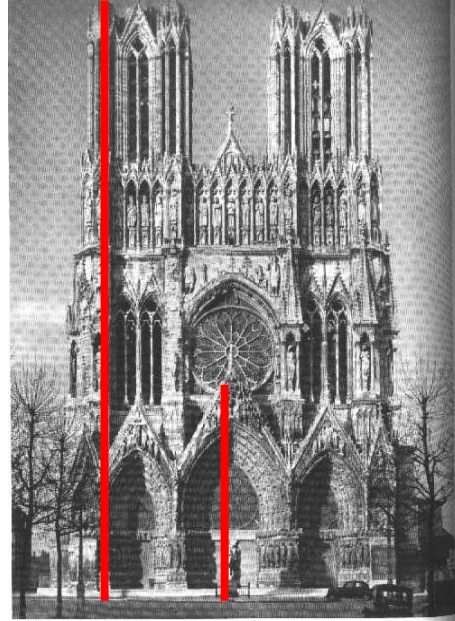
Portaller, dönemleri içinde İtalya’da ünik örneklerdi ki, bunlar büyük bir amacın ürünü olan ve anlaşılır bir ikonografik programı tanımlamaktadır. (Şekil 3.5.1.3) (Martindale, 1967, s.152)

Şekil 3.5.1.3. Parma Baptistery Portali, ‘Bakire ve Çocuk’, Benedetto Antelami.

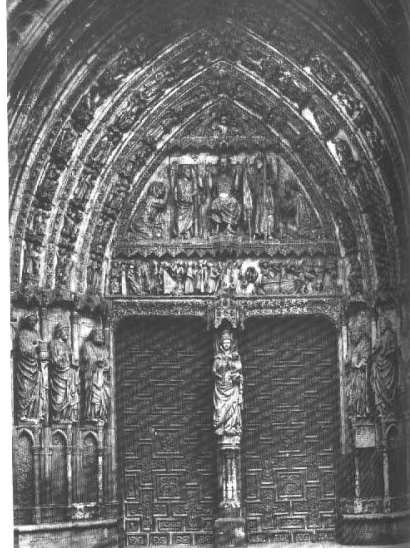
(Martindale, 1967, s.153)

Rheims Katedrali’nin heykellerle süslü portallerine baktığımızda, alınlıklar dışarı çıkartılmış ve bu sayede ana giriş daha da derinleştirilerek belirgin hale getirilmiştir. Burada portal yükseklikleri, katedralin kule tepesine kadar olan yüksekliğin üçte birine eşittir (Şekil 3.5.1.4). (Mutlu, 2001, s.127)

Şekil 3.5.1.4. Rheims Katedrali, 13.yy’nin ikinci çeyreği, batı cephesi.

(Martindale, 1967, s.54)

Şekil 3.5.1.5. Batı Portal'i, Leor Cadetrali; 13.yy'ın 2. yarısı. (Martindale, 1967, s.122)

16. yüzyıla kadar süren Gotik üslup, yerini Rönesans'a bırakmıştır. (Hasol, 1998, s.187)

Rönesans:

Rönesans kelimesi, İtalyanca bir terim olan "*rinascinta*", "yeniden doğuş" anlamına gelmektedir. Bu terim Fransızca'ya çevrilerek "*renaissance*" olarak adlanmıştır. (Roth, 2002, s.427)

Avrupa'da Ortaçağdan sonra (15. ve 16. yüzyıllar) hümanizmin etkisiyle oluşan ve Eski Yunan ve Roma sanatının Klasik öğelerine dayanan sanat çığırındır. Günümüzde bu terim 1420'den 16. yüzyıl ortasına dek süren dönemdeki İtalyan sanat ve mimarlığını kapsar. (Hasol, 1998, s.387)

Rönesans mimarları, mekanı, tam sayıların oranlı ilişkilerine dayanan modüler birimler kullanarak şekillendirmeye çalıştılar; bu modüllerin sınırları Roma kaynaklarından türetilen Klasik sütunlar, kemerler ve saçaklarla tanımlıydı. Güzellik, birbirleriyle orantılı olarak bağlanan parçaların özenli bir biçimde düzenlenmesi olarak görülüyordu. (Roth, 2002, s.436.)

Rönesans'ta, kendi içinde bir bütün oluşturan yapı, belli kurallara ve simetriye dayanmaktaydı. Cephe, hakim düz çizgiler ve süsten arındırılmış sakin alanlardan oluşmakta, her bölüm kendi içinde bir bütünlük sağlamaktadır. 1558-1625 yıllarında Belçika, Hollanda ve Almanya'da Antik düşünceye uygun belediye binaları, konutlar, haller yapılmıştır. Rönesans, İtalya'dan bütün Avrupa'ya yayılmış, İngiltere ve Fransa'da ise etkisi daha az görülmüştür. (Hasol, 1998, s.389)

Şekil 3.5.1.6 Giriş kapısı, Plazzo Pietro Massimi, Roma “İtalyan Rönesansı”.

(Fletcher, 1967 s.703-D)

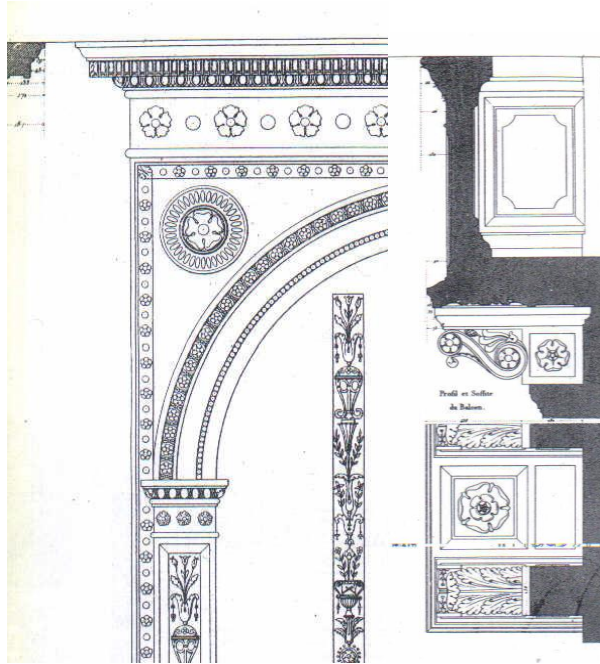
Şekil 3.5.1.7 Sant' Andrea; İtalya, Mantova (1472-1494). Fotoğraf: Shoji Hiramatsu

Leon Battista Alberti (1404-72) tasarımlarında dikkatini geleneksel “Latin haç” plana yoğunlaştırmış ve cephede, tapınak ve üç açıklıklı tak kombinasyonunu uygulamaya çalışmıştır. (<http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/renais.html>) (Şekil3.5.1.7)

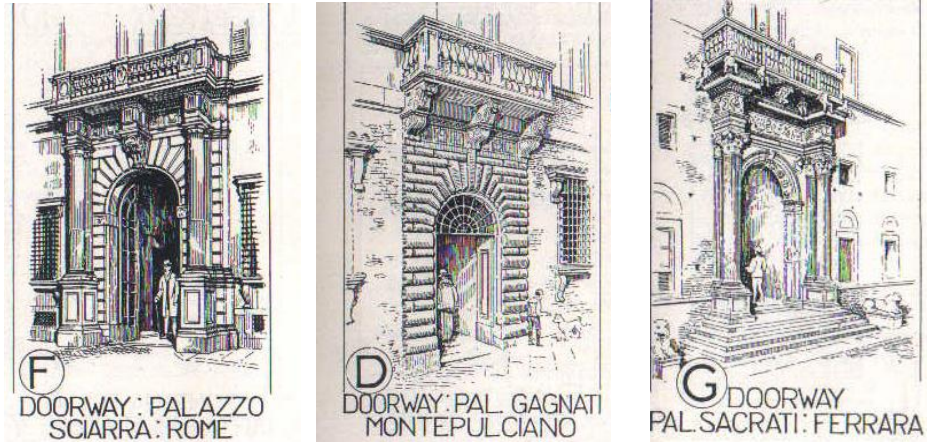
Şekil 3.5.1.8. San Francesco'nun (Tempio Malatestiano) Batı Cephesi, Rimini, İtalya. Mimar Leon Battista Alberti, Matteo de'Pasti, Agostino di Decio (1446-68), Fotoğraf: Shoji Hiramatsu

Yine, Leon Battista Alberti'nin bir eseri olan, *Matteo de'Pasti, Agostino di Decio* 'nun (1446-68) batı cephesi, Roma üç açıklıklı zafer taklarını referans vermektedir. (Şekil 3.5.1.8) (Konstansin Zafer Tak'ı, Agustus Zafer Tak'ı gibi.) San Francesco, Roma Zafer Tak'ı motifinin kullanıldığı ilk örnektir. Kiliselerin, yüksek nefli ve alçak *aisles* olan batı cephelerinin tasarımı için bu bir çözüm olmuştur. (<http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/renais.html>)

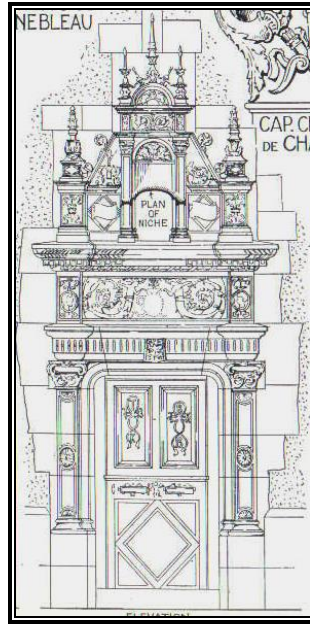
Şekil 3.5.1.8. Yapı elemanları üzerinden detaylar. (Richardson, 1948, s.17)

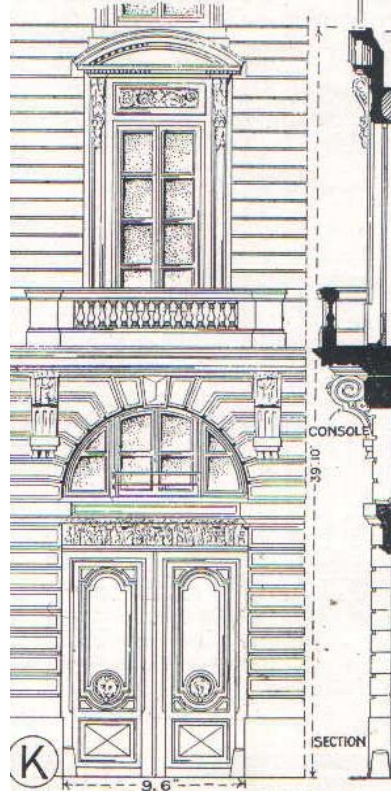
Şekil 3.5.1.9. İtalyan'dan çeşitli kapı örnekleri. (Fletcher, 1967, s.753)

Erken dönem Fransız Rönesans kapılarında, Ortaçağ etkisi devam etmekte ve süslü yapılmaktaydılar. Fakat daha sonra daha sade ele alınmış, tasarlanmışlardır. (Fletcher, 1967, s.801) (Şekil 3.5.1.10 - Şekil 3.5.1.11)

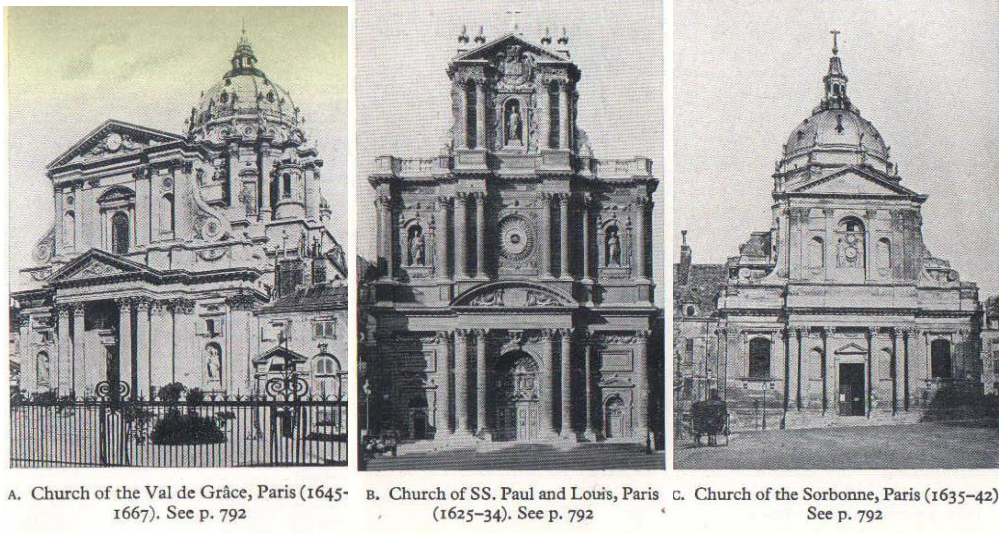

Şekil 3.5.1.10 Chateau de Chenonceaux, giriş kapısı. (Fletcher, 1967, s.803)

İstanbul içinde de birçok Rönesans üslupta yapıya rastlamaktayız. Projeleri, 1847 yılında, mimar M. Smith tarafından hazırlanan Taşkışla binası, buna gösterilebilecek örneklerden biridir. (Şekil 3.5.1.13)

Şekil 3.5.1.11. Louis XVI, giriş kapısı ve pencere, Paris, (Fletcher, 1967, s.804)

A. Church of the Val de Grâce, Paris (1645-1667). See p. 792 B. Church of SS. Paul and Louis, Paris (1625-34). See p. 792 C. Church of the Sorbonne, Paris (1635-42) See p. 792

Şekil 3.5.1.12 Fransa'dan çeşitli örnekler. (Fletcher, 1967, s.796)

Tasarım içinde açıklık, yapıda simetriyi sağlamakta ve yarım daire kemer ya da lento ile geçilmektedir. (Fletcher, 1967, s.661)

Barok:

17. yüzyılda mimarlık ve dekorasyon alanında Avrupa’da gelişen bir stil olan Barok, Karakteristik olarak iç içe geçen oval şekiller, kıvrımlı yüzeyler ve göze çarpan dekorasyon, heykel ve renklerden oluşmaktadır. (Haris, 1983, s.46) Barok, kelime olarak “biçimsiz, deforme olan” anlamına gelir. (Pocket guide, 1992, s.131)

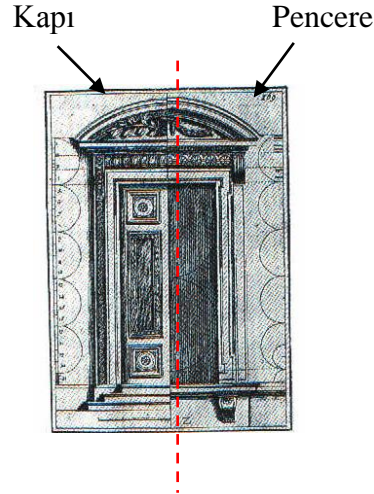
Barok; hayatı ve onun fişkırmasını, dinamizmini dile getirmektedir. Heyecan ve ihtirasla doludur ve etkileyicidir. Barok; asimetri, hareketli çizgiler, ışık ve gölge oyunları demektir.(Mutlu, 2001, s.159)

Barok dönemde, yaşamın kuralcılığı (formal bilimleri) teatral bir biçimde ön kapıda yansıtılmıştır. Sahnenin arka planı kadar canlı, bir kalenin kapısı kadar güçlü ve etkileyici bir etki bırakması amaçlanır. Yanlardan sütun ya da plasterlerle desteklenmiştir. Sütunlar sade ve Dorik tarzdadır. Dorik tarz kolonlar, sınırlayıcı, süs amaçlı ya da zengin (pahalı) görünmesi için yapılmıştır. Eğer süsleme amaçlı yapıldıysa, yivli, burgulu ya da dekoratif süsleme panelleriyle zenginleştirilmiştir. Üstte, alınlık içinde dini tasvirler bulunur. Yapıyı yaptıran kişinin ahlaki değerleri, soyuna ya da eğitimine bağlı olarak düzenlenen alınlık, sade kıvrımlarla süslenmiş ya da kuğu boynu gibi kıvrımlı olabilir. Alınlığın içi oyma süslemelerle doldurulmuş olabilir ki bazen bu, kapıyı dahi gölgede bırakır şekildedir. (Calloway, Cromley, 1996, s.44)

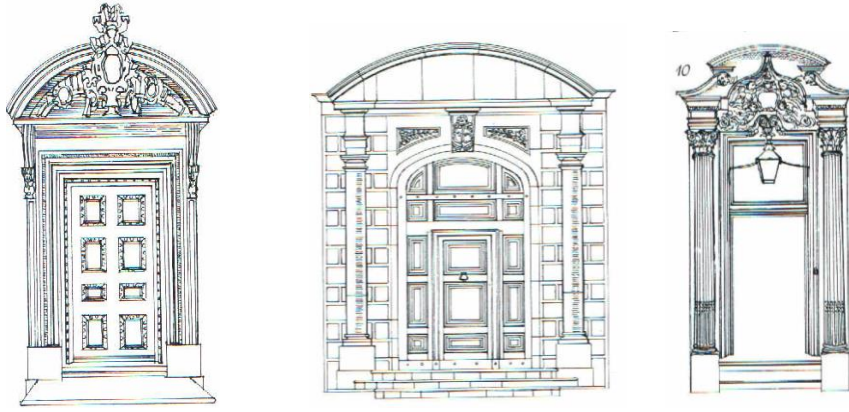
Antikite bilgisinin daha bilinir olmaya başladığından beri süslemeler daha sınırlı alana yapılmaya başlanmıştır. Kapılar, “L”, “horoz başı” ya da “kelebek” şeklinde menteşelerle süslenmiştir. Bir çok kişi tarafından ahşap kutu kilitler kullanılmıştır. Ama zenginler pahalı, metal ya da pirinç kilitler kullanmıştır. (Calloway, Cromley, 1996, s.44)

Modern mimaride klasik oranların öneminin gitgide artması, Andrea Palladio’nun “First Book of Architecture (1729)” adlı kitabında yer almıştır. Burada, bir kapının bir pencere ile oranları ve dekorasyonları karşılaştırılmıştır. (Şekil3.5.1.15) (Calloway, Cromley, 1996, s.45)

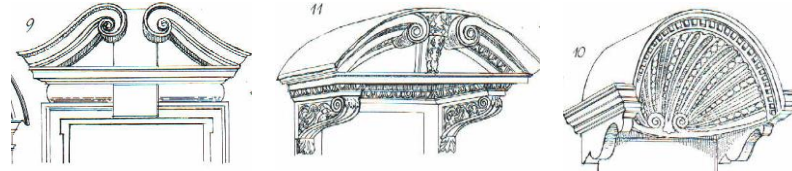

Şekil 3.5.1.15. Pencere-Kapı oranlarının karşılaştırması. (Calloway, Cromley, 1996, s.45)

Şekil 3.5.1.16. a-b-c, Kapı örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.45)

Klasik öğretiler ve refah, etkileyici bir tarzda bir araya getirilmiştir. Şekil 3.5.1.6-c’ de uzatılmış form, Mark Lane tarafından tasarlanmıştır. Londra, erken dönem 18. yüzyıl tipik Barok zevkini yansıtır.

Şekil 3.5.1.17. Alnlık örnekleri, (Calloway, Cromley, 1996, s.46)

Roma dönemi kemerleri ve kuğu boynu alnlıkları 17. yüzyıl sonları ve 18. yüzyıl başlarında moda olmuş; süslü, bezemeli kapı başlıkları, midye kabuğu formunda ya da birden fazla parçalı ve kıvrımlı tasarlanmıştır. (Şekil3.5.1.17) (Haris, 1996, s.46)

Neo Klasik;

18.yüzyılın ikinci yarısında Herculaneum, Pompei, Paestum kentlerinde yürütülen kazılar, Avrupa'da Antikitenin Rönesans'tan sonra yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Neo Klasik biçim olarak tanımlanan bu yeni yorumda; yoğun bezemeli Barok ve Rokoko biçimlerin abartılı tasarımına tepki olarak, soyululuk ve anıtsallığın vurgulanması amaçlanmaktadır. Yunan ya da Roma mimarlığının kütle anlayışı yeniden canlandırılmaktadır. Akımın düşünsel temelleri Winckelmann tarafından atılmıştır. (Ödekan, 1994, c.6, s.65c\66a)

19'uncu yüzyılda eleştirmenler ve mimarlar üslup konusuna büyük ilgi gösterdiler. Yunan, Roma ve Gotik mimarlığını inceledikten sonra 19. Yüzyıl sonundan itibaren bu mimari anlatım biçimlerinin, önce yöresel inşaatlar olarak başladığını, sonra saflaşmış üslup kazanarak anlam açısından zengin kültürel anlatım biçimlerine dönüştüğünü kavramaya başladılar. (Roth, 2002, s.596)

Nikolaus Pevslew, bu dönemi tarif ederken, "Gerçekten bu yüzyıl Historisizm çağıdır" der. Ona göre; 18. yüzyılın sistem kuruculuğunun ardından 19. yüzyıl, estetik vb. kaygılardan uzak, varolan felsefelerin tarihsel karşılaştırmalı şekliyle ilgilenmiştir. (Pevsner, 1970, s.196)

Dönem içinde, düz çizgiler, sütunlar, sütun başlıkları, plasterler yeniden kullanılmaya başlanmış; Avrupa'daki bütün mimarlık akımlarından yararlanılarak, karışık üslupta yapılar yapılmıştır. Bu anlayışla yapılan yapılar, som, sağlam ve genellikle ciddi görünüşlü ve Yeni Klasik (Neo Klasik) üslupta olmuştur. Türkiye'de gelişen mimaride Yeni Klasik örnekler arasında, Sir Charles Barry'nin İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği (1844), Allexandre Vallauray'nin Arkeoloji müzesi (1891) (Hasol, 1998, s.484),

Beyoğlu'nda, Zoğrafyon Ermeni Lisesi, akla ilk gelen örneklerdir. Bölgedeki örneklerde, kullanılan Klasik mimari elemanlar ve bezemelerden bazıları; akroter, akant yaprağı, üçgen alınlıklar; korniş ve silmelerde rast geldiğimiz dış kesimi, gırlant, karyatid, ve rozetlerdir.

Neo Klasizm; mimaride, tarihe olan ilginin bir dışa vurumu olarak gelişme göstermiş (Roth, 2002, s.569) ve Klasik düzenleme, özellikle kamu yapılarında, güç ve erdemi temsil edercesine kullanılmıştır. (Şekil 3.5.1.20)

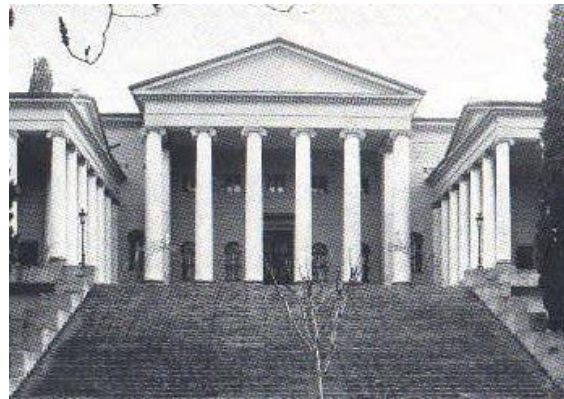

Şekil 3.5.1.18 Konstantin Z. takı (312-315), Roma

Şekil 3.5.1.19 Sempione Takı (1806-1838), Milan. (Middleton, Watkin, 1987, s.309)

Yukarıdaki iki örneğe baktığımızda (Şekil2-Şekil3), yapım tarihleri arasında yaklaşık 1500 yıl olmasına rağmen, Konstantin Zafer Tak'ı (312-315) ile Sempione Tak'ının biçimlenişlerindeki benzerlik dikkat çekicidir. Neo Klasik üslupta yapılan Sempione Tak'ı (1806), Roma döneminin mimari karakterini yansıtmaktadır.

Aşağıdaki örneklerde, geneli kamu yapısına ait, 19. yüzyıl içinde yapılmış kimi yapıların, kapı ve giriş mekanları görülmektedir.

Şekil 3.5.1.20 Porta Venezia (1827-1833), Milano ve Villa Cagnola(La Rotonda) (1813-1833), Inverigo. (Middleton, Watkin, 1987, s.310)

**Şekil 3.5.1.21 Thorvaldsen Museum (1837-1848), Kopenhagen
(Middleton, Watkin, 1987, s.289)**

Şekil 3.5.1.22 S. Maurizio (1806) Venedik. (Middleton, Watkin, 1987, s.293)

Ayrıca, şekil.3.5.1.23’de sıralanan kimi Neo Klasik bezeme örnekleri görülmektedir.

Şekil3.5.1.23. a-Meandr, b-Running wave, c-Yumurta ve ok, d-Boncuk ve makara, e-Yaprak ve dil, f-Akant yaprağı, g-Akant spiral, h-Laurel, i-Palmet yaprakları, j-Guilloche (twisted strand) k-Sarmal Dal, l-Girland. (Cunningham, Perry, 1980, s.24)

Art Nouveau:

İlk önce Belçika'da görülen Art Nouveau; Fransa'da "*style nouille*" ya da "*style Guimard*", İspanya'da "*modernismo*", Almanya'da "*Jugendstil*", Avusturya'da "*Sezession*" ve İtalya'da "*Stile Liberty*" olarak anılmaktadır. Eski üslupların Avrupa'da taklit ediliyor olmasına karşı olarak, yeni bir üslup yaratmak için 1890-1910 yılları arasında çıkmıştır. Victor Horta'nın Brüksel yakınlarında yaptığı ev ile ilk defa görülmeye başlanmış ve Henry van de Velde tarafından yaygınlaştırılmıştır. İskoçya'da da, Mackintosh üslubu olarak, geometrik biçimlerden oluşan bir Art Nouveau doğmuştur. (Hasol, 1998, s.53) Binalardaki eğri çizgiler, bitki veya böceklerin duyargalarına dayanan estetik bir davranış gösteren akım, geçmişten esinlenmeyerek özgün bir üslup yaratmıştır. (Şekil3.5.1.24) (Deutsche Unesco, 1989, s.84)

Şekil 3.5.1.24 Cepheden Art Nouveau bir detay (1904). BurgstraBe 5, (Deutsche Unesco, 1989, s.84)

Genel olarak, eklektik anlayışa karşı orijinal bir yönelimde olan Art Nouveau, O döneme kadar mühendislikte tercih edilen cam ve demiri, dekorasyonda da kullanmıştır. (Mutlu, 2001, s.205)

şekil 3.5.1.25 Palais Wagner, (1890-1891). O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)

şekil 3.5.1.26 İstasyon Binası, (1898). O. Wagner, Viena. (Borsi, Godoli, 1985, s.39)

Şekil 3.5.1.27 Getreidemarkt, J.M. Olbrich. (Borsi, Godoli, 1985, s.75)

19. yüzyıl sonunda, saray mimarı olan Raimondo d'Aronco'nun etkisiyle, İstanbul'un çeşitli yerlerinde de Art Nouveau örnekleri ve etkileri görebilmekteyiz. Beyoğlu, Arnavutköy, Yeldeğirmeni, Kadıköy vb bölgelerde saf üslup özelliği gösteren ve etkilenmiş sayısız örneğe rastlanabilmektedir. İstiklal Caddesi üzerinde Botter apartmanı bunlardan biridir.

3.5.2. Anadolu Mimarlığında Kapı ve Girişler

3.5.2.1 Bizans Mimarlığında Kapı ve Girişler

M.S. 395'te Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla, Doğu Roma (Bizans) iktidarı, M.S. 1453 yılında Fatih'in İstanbul'u fethine kadar devam etmiştir. Bizans uygarlığı, Roma ve Yunan geleneklerinin Hıristiyanlık motifleriyle bir araya gelmesinden doğmuştur. (Hasol, 1998, s.91) Bizans kenti, 7. yüzyılda Yunanlılar tarafından kurulmuş; dönem dönem yapılan eklemelerle Haliç'ten Marmara'ya kadar 6,5 kilometre surlarla çevrilmiştir. (Mutlu, 2001, s.115)

Bizans mimarisi üç ana zamana ayrılır.

1-İlk Bizans: En önemli eserler Jüstinyen çağında yapılmış ve bu eserler Helenistik, Roma ve yakın doğunun sentezi olmuştur. Malzeme olarak; kesme taş, mermer, tuğla çok kullanılmış, kapı ve pencereler genellikle yuvarlak kemerli yapılmıştır. Dönem yapılarından, Ayasofya Kilisesi, Aya İrini Kilisesi, Küçük Ayasofya Kilisesi, San Vitale Kilisesi sayılabilir. İkonolast hareketle bu dönem son bulmuştur.

2-Orta Bizans: Haçlı Seferleriyle son bulan dönem içinde, cephe, eski dönemlere göre daha önem kazanmıştır. S.Teodor, S. Marco kilisesi örnek gösterilebilir.

3- Geç Bizans: dış cephelere her zamankinden fazla önem verilen bu dönemde, Haçlı Ordusu, Bizans kentini tahrip etmiş ve devamında burada bir Latin devleti kurmuştur. Dönem, Osmanlı istilasıyla son buldu.

Bizans mimarisinin karakteristiği, kubbedir. Ayrıca, Bizans mimarisi bir tuğla mimarisidir. Kemer ve kubbeler tuğladan örülerek yapılmıştır. Bizans sanatında iç mimariye çok önem verilmiş; mozaikler, freskolar, ikonlar, minyatürler, bu mimariyi süslemiştir. Ayrıca, mermer kaplamalar, altın yaldızlı kubbeler, çok işli sütun başlıkları sıkça kullanılmıştır. Bizans sanatı, Roma ve Yunan sanatının bir devamı olmakla beraber İran ve Doğu sanatından oldukça çok etkilenmiştir. Hıristiyanlığın benimsenmesiyle, 5. yüzyıldan sonra inşa edilen kiliselerde, yapıların dışından çok içine önem verilmiştir. Justinyen dönemine kadar Hıristiyanlık, fakirlerin dini olarak görülmüş, bu sebeple kiliseler görkemden çok uzak inşa edilmiştir. (Hasol, 1998, s.91)

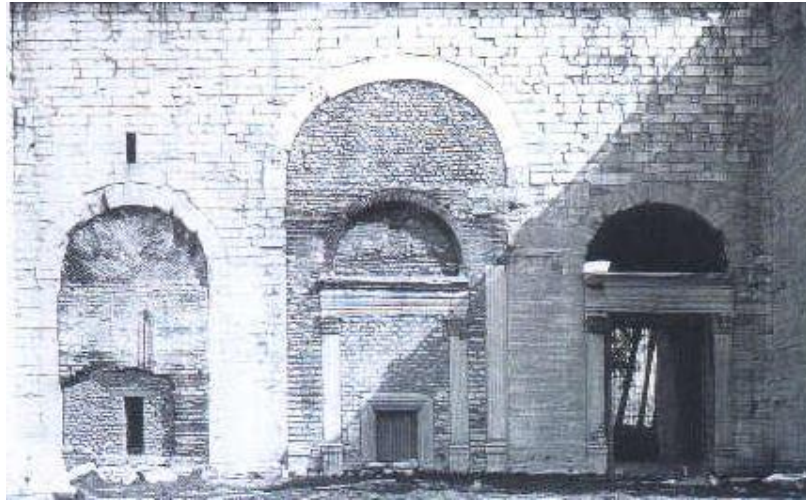

Evler, birer ya da ikişer katlı ve taş, mermer ya da tuğladan yapılmaktaydı. Tuğlaların üstünde, üretimine ait baskılar bulunmaktaydı. Yapılar, beyaza boyanmakta ya da renklendirilmekteydi. Pencereerde ise alçı çerçeveler ve cam kullanılmaktaydı. (Hasol, 1998, s.92)

Kapı ve pencereler, genellikle yuvarlak kemerliydi. (Mutlu, 2001, s.110) daire kemer ile düz ve *stilted* kemerler de kullanılmıştır. (Fletcher, 1967, s.298) Kurulan Bizans surlarında da toplam on adet giriş kapısı bulunuyordu. Bu kapılardan en ünlüsü olan Altın Kapı, mermerden yapılmıştı ve aynı zamanda bir zafer takıydı. (Şekil 3.5.2.1-Şekil 3.5.2.2)

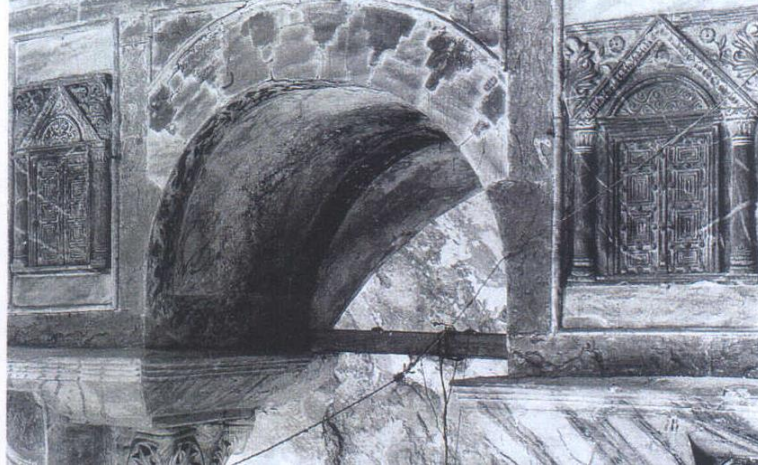

Şekil 3.5.2.1 Altın Kapı'nın kır kesiminden görüntüsü. 14.yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen ön kapı ve iki yanda ana kapının iki kulesi görülmektedir. (Müler, 2002, s.300)

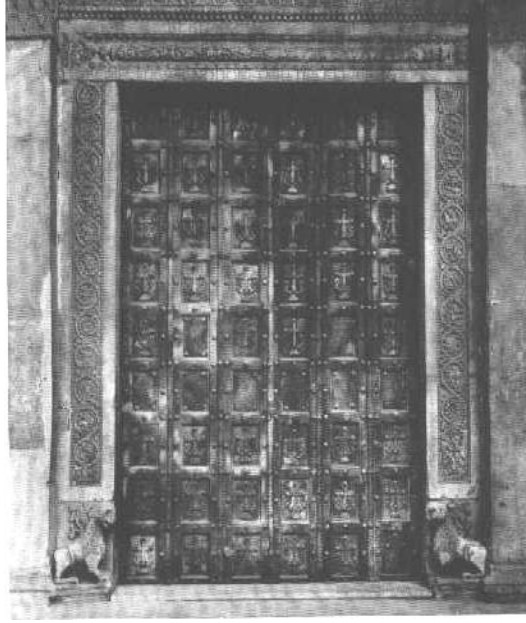

Şekil 3.5.2.2 Altın Kapı'ya batıdan bakış. (Müler, 2002, s.300)

Şekil 3.5.2.3’de Kalenderhane Camii içinde duvara işlenmiş olan detaylı iki kapı figürü oldukça ilginçtir. Lentolu bir kapı, iki yanda sütunlar üzerine yerleştirilen üçgen alınlık, onun içinde bir kemer bulunmaktadır. Kapı kanatlarındaki işleme de oldukça belirgindir.

Şekil 3.5.2.3 Kalenderhane Cami, 6. yy. (Müler, 2002, s.158)

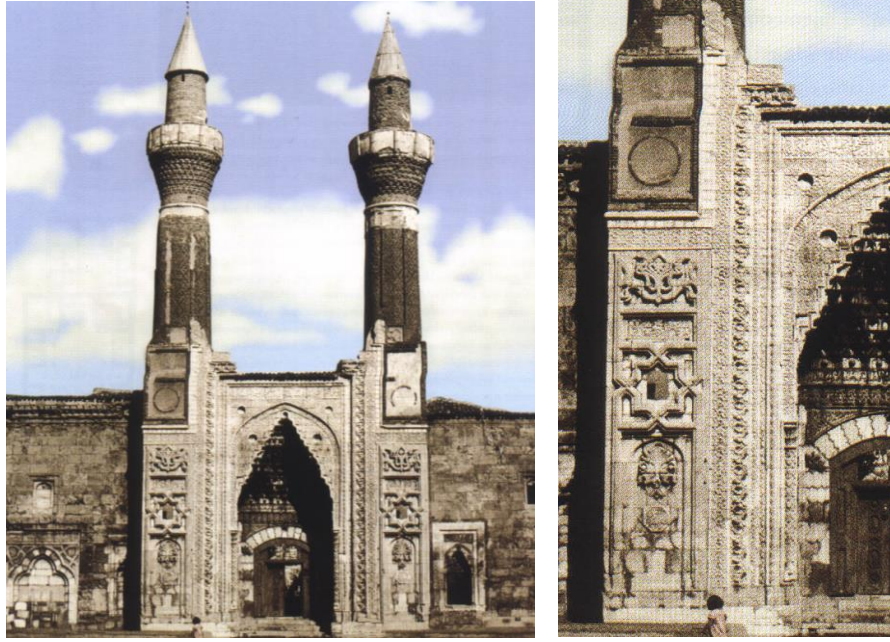

Şekil 3.5.2.4 Geç Bizans; Salerno Katedrali, Bronz kapısı, 11.yy sonu.
(Huyghe, Hamlyn, 1968, s. 154)

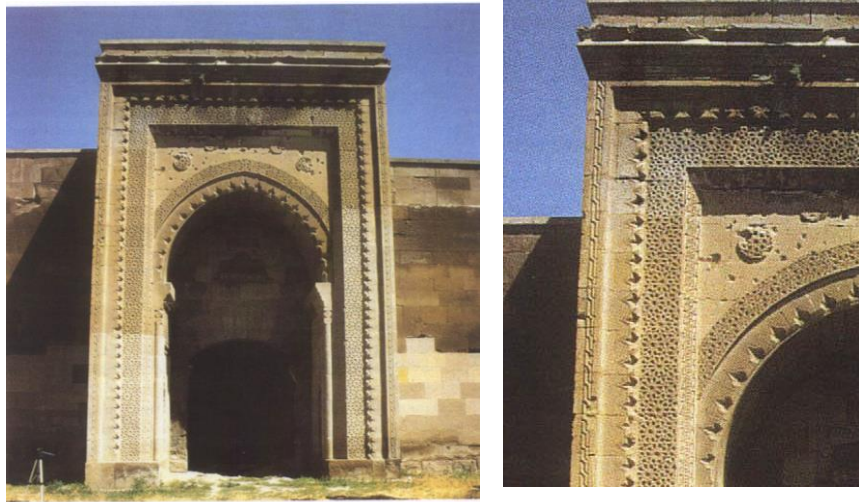

s.11) Taçkapılarda, genelde farklı renk ve tonlarında kalker taşı kullanılırken, zengin yapılarda mermer de kullanılmıştır. (Kuban, 2003, s.313)

Şekil 3.5.2.2.2 Gökmedrese, giriş cephesi, Sivas. Fotoğraf: A. Güler (Kuban, 2003, s.184)

Şekil 3.5.2.2.3 Gökmedrese, giriş cephesi, Sivas.

Fotoğraf: A. Güler (Kuban, 2003, s.247)

Selçuklularda kapılar, mimari kütleleriyle vurgulanmasının yanında, taş oyma ustalığının da sergilendiği yerler olmuştur. Kervansaraylarda ise bezemenin yer aldığı tek yer, kapılardır. (D. Kuban, 2003, s.85)

Taçkapıların çoğu, cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahip dikdörtgen prizma şekilli unsurlardır. Taçkapıların boyutları, yapının ve cephenin boyutlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle, en anıtsal taçkapılara, camii, medrese ve han gibi büyük boyutlu yapılarda rastlanmaktadır.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında, oldukça belirgin olarak en-boy oranına bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Bu dönem taçkapılarında, taçkapının eni ile boyu arasındaki oran, 2/3 civarında tutulmuştur.

Erken dönem Osmanlı taçkapılarının önemli bir kısmında da, benzer bir oran görülmektedir. Özellikle XV. yüzyılın birinci yarısına ait taçkapıların çoğunda, Selçuklu taçkapılarında olduğu gibi 2/3'e yakın bir en/boy oranı vardır. (Çakmak, 2001, s.19-20)

Taçkapıların dekoratif görünümüne katılan unsurlardan biri de inşa kitabeleridir. Genelde mermerden ve oyma tekniğinde yapılmışlardır. Bunlar, yapının inşa tarihini ve banisini belirtmektedir. (Çakmak, 2001, s.64). Anadolu Selçuklu döneminde, genelde kavsaranın üstündedir. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında ise genelde giriş açıklığının üstüne yerleştirilmektedir. Ve hemen hemen hepsi mermerden yapılmış ve enine dikdörtgendir.

Anadolu Selçuklularında giriş cepheleri ve taçkapılar, taş işçiliğinin en iyi sergilendiği yerlerken, Erken Osmanlı döneminde süslemelerde bir sadeleşme ve yapı geneline yayılma isteği vardır. Süslemeleri malzemelerine göre sınıflandırabiliriz:

1- Taş- tuğla ve tuğla süslemeler

2- Sırlı -tuğla ve çini süslemeler

3- Taş süslemeler

a- Bitkisel örnekli süslemeler

b- Geometrik örnekli süslemeler

c- Gülbezek ve kabaralar. (Çakmak, 2001, s.67)

Anadolu-Türk mimarisinde en dikkati çeken mimari unsur, cephede dikdörtgen prizma biçimindeki taçkapılardır. Anadolu Selçuklu döneminde yapılan taçkapıların en belirgin özelliği anıtsal boyutları, en ve boy oranları bir de taş süslemeleridir. Taçkapıların yanında bulunan kanatlar taçkapının anıtsallığını arttırdığı gibi ayrıca derin bir niş oluşmasını da sağlar.

Şekil 3.5.2.2.4 Alaeddin Camisi, Kuzey duvarında kapı, Konya. Fotoğraf: A. Coşkun, (Kuban, 2003, s.130)

Erken Osmanlılarda, taçkapılar daha çok cami yapılarıyla sınırlı kalmıştır. Türbe, medrese vb. ait az sayıda taçkapı da oldukça sadedir. (Çakmak, 2001, s.86) Bu dönem taçkapılarının büyük bir kısmı, düzgün kesme taş veya mermerle kaplanmış, bir örnekte çini kullanılmıştır. Çoğu türbelere ait olan on yedi taçkapıda ise tuğla hatıllı kesme taşlar kullanılmıştır. Bu taçkapılar, kesme taş veya mermerle kaplı taçkapılara oranla daha sade bir görünüme sahiptirler. (Çakmak, 2001, s.87)

Erken Dönem Osmanlı taçkapılarında en çok taş süsleme görülmekte ve çoğu kabartma olan bu süslemeler lotus, palmet, rumi ve çiçek gibi bitkisel motifleri taşımaktadır. Bu kapılar, Selçuklu taçkapılarına kıyasla daha sadedir. Anadolu Selçuklu taçkapılarında bir iki örnek haricinde, bitkisel ve geometrik zengin süsleme şeritlerine rastlanmaz. XV.yy ikinci yarısında yapılan taçkapılar, erken dönemde yapılan taçkapılara kıyasla çok daha sadedir. Bu taçkapılarda çerçeve üstündeki tek süs unsuru, silmelerdir. Ayrıca küçük gül bezekler, kabaralar ve münferit, yazı panoları bu dönemin süsleme elemanları olmuştur. (Çakmak, 2001, s.90/91)

Divriği Ulucami-Külliyesi kapıları Selçuklu mimarisinde ünik bir örnektir. Duvarları, masif ve düz olmasına karşın dört gösterişli kapısı bulunmaktadır. (Şekil 3.5.2.2.5) (Aslanapa, s.28-29) Caminin kuzey ve batı kapısıyla şifhane kapısının

Şekil 3.5.2.2.5 Divriği Ulu Camisi, Kuzey Taçkapısı, Fotoğraf: A. Güler. (Kuban, 2003, s.122)

kompozisyonları birbirinden farklı tasarlanmıştır. Mimari anlam olarak, özel konumlarından ve hiyerarşiden bahsedilebilir. Taçkapıların heykelsi, özgür tasarımları, Divriği’de en üst noktaya ulaşmıştır. (Kuban, 1997, s.60)

Ortaçağ yapılarında ve özellikle Divriği’de saptadığımız gibi, taçkapı tasarımında yapının işlevinden bağımsız, tasarımı kendinde başlayan ve kendinde biten bir plastik olgu söz konusudur. Ortaçağ İslam mimarisinde taçkapı, geometrik bir biçim düzeni olarak, yapıların cephesinden taşan dikdörtgenler prizması bir küttedir. (Kuban, 1997, s.58)

Taçkapılar, bir giriş ögesi olma işlevinin ötesinde, sembol olarak öne çıkartılır ve buna bağlı olarak biçimlenirler. Ortaçağ Mimarisinde Kapı, Doğu’da ve Batı’ da kesin bir simgesellik taşır. (Kuban, 2003, s.81)

İnşaat malzemeleri:

Anadolu Selçuklu yapılarında; yapıların çoğunlukla ana cepheleri kesme taşlarla kaplanırken, yan ve arka cepheler kaba yontu/taş veya moloz taş ile inşa edilmiştir.

Erken Osmanlı yapılarında tüm cephelerde aynı malzeme kullanılmıştır. Taçkapılar genellikle ana cephenin malzemesinden ya da daha pahalı malzemedен yapılmıştır. Mesela, düzgün kesme taş ya da mermer ile kaplanmıştır. Mermer, Erken Dönem

Osmanlı anıtsal mimarisine ait taçkapıların vazgeçilmez bir unsurudur Bu örneklerin yanı sıra tek bir yerde örneğini görebileceğimiz çini ile kaplı Yeşil Türbe taçkapısı ya da bazı örneklerini görebileceğimiz almaşık (taş/tuğla karışık) teknik ile inşa edilmiş taçkapılar da vardır. (Çakmak, 2001 s.21)

XIV.yy ilk yarısında, Osmanlı mimarisinin plan şemalarında mimari unsurların olgunlaşmadığı görülmüştür. Görkemden çok, işlev ön plandadır. Bu dönemde inşa edilen hiçbir yapının taçkapısı yoktur. Bu dönemde yapılara basit açıklıklarla geçilmektedir. Taçkapılar ise XIV.yy ikinci yarısında yapılmaya başlanmıştır. XIV. yy son dönemlerinde taçkapılar anıtsal taçkapıya dönüşmeye başlamıştır. En görkemli taçkapılar ise XV. yüzyılda inşa edilmeye başlanmıştır.

Erken dönem Osmanlı taçkapılarının önemli bir kısmı, düzgün kesme taş veya mermerle; bir örnekte ise çini ile kaplanmıştır. Çoğu türbelere ait onyedi taçkapı, tuğla hatıllı kesme taşlarla inşa edilmiştir. Bu taçkapılar, kesme taş veya mermerle kaplı taçkapılara oranla oldukça sade bir görünüme sahiptirler. Tuğlanın işlenmeye elverişli bir malzeme olmaması bu taçkapılarda yer alan unsurların da şeklini etkilemiştir. (Çakmak, 2001 s.87)

4. PERA’NIN TARİHSEL GELİŞİMİ: Bizans, Ceneviz, Osmanlı

4.1. Beyoğlu’nun Sosyal Yapısı

Beyoğlu’nun oluşumu, Galyalıların kurduğu küçük bir köy olan Galata’ya kadar dayanmaktadır. Bizans döneminde bir liman kenti olan bu bölgede, XII. yüzyılda Yahudiler, XIII. yüzyılda Cenevizliler egemenlik kurmuştur. (Salman, 1992, s. 44) (Şekil 4.1.1) Galata sirtlarında kurulmaya başlanan Beyoğlu ise (Şekil 4.1.2), Bizans döneminde “karşı yaka”, “öte” anlamına gelen “Pera” olarak anılmaktaydı. (Şekil 4.1.3-Şekil 4.1.4) Bölge, Fatih döneminden (1453) sonra Beyoğlu adını almıştır. Bu adın, bölgede konağı bulunan bir beyin oğlundan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. (Akın, 1994, Cilt:2, s.212) Avrupalıların ve Levantenlerin ağırlıkta olduğu Galata ve Pera’nın etrafına, daha sonra Müslüman mahalleleri kurulmaya başlanmıştır. (Akın, 2000, s.11)

16. yüzyılın ortalarına doğru Beyoğlu sirtlarında sadece bağ evleri bulunurken (Şekil 5), sağlanan imkanlar ile Galata surları eski önemini yitirmeye başlamıştır. Bunun paralelinde yerleşimler, elçilikler başta olmak üzere sur dışına taşınmaya başlamıştır. Aynı dönemde, İspanya’dan kaçan Arapların Galata’ya yerleştirilmeleri de bölge nüfusunda aşırı bir artışa sebep olmuştur. 16. yüzyıl ortalarına kadar Galata ve Pera’da bulunan yabancılar, İtalyanlar yani Venedikliler, Cenevizliler, Floransalılar ve Marsilyalılarından ibaretken, daha sonra Osmanlı İmparatorluğu ile ticaret yapmak için Fransızlar ve İngilizler İstanbul’a gelmişlerdir. (Dökmeci, Beyoğlu, s.3) Bahsedilen Levantenler ise; büyük kısmı, Bizans’tan bu yana İtalyan olan, 17. yüzyıla kadar özel bir statüsü olan “*Magnafica Communita*”yı oluşturan Cenevizlilerin torunlarıdır. Daha sonra, kendi içlerinde örgütlenip Venedik, Ragusa, Fransa, Hollanda uluslarının vatandaşı haline gelmişlerdir. (Can, 1993, s.352) Aynı zamanda, batı kökenli kişilerin bir kısmı da İstanbul’a yerleşerek Levanten kimliği kazanmıştır.

Şekil 4.1.1 Ceneviz Devri Galatası'nda Kentin Büyüme Evreleri (Mamboury, 1951) (Sunalp, 1999)

Şekil 4.1.2 15. yy sonu, Giovanni Andrea Vavassore, (Müler, 2002, s.33)

Şekil 4.1.3 yy'da Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002, s.)

Şekil 4.1.4 yy'da Tarihi Yarımada, Galata ve Pera. (Müler, 2002, s.)

16. yüzyılın ilk yarısından itibaren Fransızlar, Cenevizlilerin yerini almaya başlamışlar, kiliseleri ele geçirmişler ve kimi ticari haklar elde etmişlerdir. Bu haklar, önce Kanuni döneminde verilen kapitülasyonlardır. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.4) Kapitülasyonlar ile dış ticaret genişleyince, yolları dar, eğimi fazla olan Galata’ da bulunan tüccar evleri de Beyoğlu’na taşınarak, yerlerini iş yerlerine bırakmışlardır.

Galata ve Pera’nın gelişimini etkileyen oluşumlardan biri de elçilik yapıları olmuştur. İlk elçilik yapısı Fransızlara aitti ve Galata’da bulunmaktaydı. Ancak yaşanan veba salgını sebebiyle, Beyoğlu bağlarında 1535’te Kanuni Sultan Süleyman’ın hediye ettiği alandaki eve taşınmıştır. Böylece Fransız Elçiliği Beyoğlu bağlarına taşınan ilk elçilik olmuştur. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.5) 1592’de göreve başlayan elçi *De Breves senyörü François Savory* zamanında ise elçilik binası inşa edilmiştir. (Cezar, 1991, s.32) Galata surlarının dışına çıkılmasına izin verilen bu ilk olay, Beyoğlu tarihinin başlangıcı olmuştur. (Eyice, 1994, Cilt.2, s.218) Elçilikler, kendi kültür, yaşam felsefeleri ve siyasetlerini de beraberlerinde getirmişler; yaşadıkları toplumda batıya karşı bir ilgi ve özeni yaratmışlardır. (Batur, 1994, Cilt:2, s.139)

1535 yılında, Fransızların Latinleri koruma hakkını elde edişleri, Fransızlar’ a büyük ticari avantajlar kazandırmıştır. Diğer yabancı ülkelere kıyasla Fransızlar’ a tanınan bu imtiyazlar, Beyoğlu’nun sonraki gelişiminde Fransız etkisinin ağırlığını açıklamaktadır. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.5)

16. yüzyıl ile birlikte Avrupa devletleri İstanbul’da sürekli bir elçi bulundurmaya başlamışlar ve bu elçilikler Pera’da konumlanmışlardır. Levantenler ve yabancılar da Pera’daki bu elçilikler etrafında toplanmaya başlamışlardır. Böylece elçilikler, Beyoğlu’nun gelişmesindeki en büyük neden olmuş (Akın, 2000, s.11) ve bu sayede bölge bir diplomasi merkezi haline gelmiştir. (Şekil 6) 16. yüzyıl sonu, Nakkaş Osman’ın ekibinin hazırladığı bir minyatürde, bölgenin o dönemdeki yerleşimi görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, Venediklilerin Akdeniz’deki hakimiyetini sonlandırmış; ancak, Batı Avrupa’ya verdiği kapitülasyonlar ve imtiyazlarla Akdeniz’deki hakimiyetlerini de yitirmişlerdir. Batı Avrupa’nın ticarete kazandığı bu üstünlük,

Şekil 4.1.5 16.yy ilk yarısı, Galata ve Pera, Matrakçı Masun. (Cezar, 1991, s.10)

Şekil 4.1.6 16 .yy sonu -Nakkaş Osman Ekibi-. (Cezar, 1991, s.12)

Avrupalıların yoğun olarak yaşadığı Beyoğlu'nun gelişimini etkileyen bir diğer etken olmuştur. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.6)

1476 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere, Galata bölgesinde bulunan konutların, 535'i Müslümanlar'a, 592'si Rumlar'a, 332'si Frenkler'e ve 62'si Ermeniler'e aitti. Evliya Çelebi, 17. yüzyılda, bölgede; 18 İslam, 70 Rum, 3 Frenk, 2 Ermeni, 1 Musevi mahallesi olduğundan bahsetmektedir. Bu dönem içinde, bölgede bulunan 380 dükkan, 8 çarşı, 1 yağ pazarı, 1 bedesten, 1 balıkxane, 1 gümrük binası ve bir yağ kapanın çoğu Rum ve Frenkler'e aitti. (Akın, 2000, s.37)

Zaman içinde, bölgede Müslümanların yerleşmelerinin de teşvik edildiği görülmektedir. 1491'de İskender Paşa'nın Galata Mevlevihanesi'ni, II. Bayezid'in Asmalı Mescid'i yaptırması, buralarda Müslüman mahallelerinin gelişmesini sağlamıştır. Galatasaray'da acemi oğlanlar ocağının açılmasıyla da bölgedeki Müslüman nüfusun attığı gözlenmiştir. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.6)

17. yüzyıl;

Galata'dan gelen Hıristiyanlar ve yabancılar, elçiliklerin etrafında "Grand Rue de Pera" olarak tanınan İstiklal Caddesi boyunca yerleşerek Avrupa kenti görünümünde bir alan inşa etmişlerdir. 17. yüzyılda Beyoğlu, Dört Yol merkez olmak üzere, Galatasaray'a kadar uzanıyordu. Bu yüzyıl başlarında Galata'ya ait bir gravürde, sur dışında bulunan çok az bina dikkati çekmektedir. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.8)

Zamanla 17. ve 18. yüzyılda elçiliklerin bölgeye yerleşmesiyle, elçilik görevlileri, yabancı uyruklular ve Gayrimüslim azınlıkların yaşadığı bir bölge oluşmaya başlamıştır. (Akın, 1994, Cilt:3, s.212) Beyoğlu'nda bulunan Avrupalılar arasında Fransızlar en kalabalık nüfusa sahip olan grubu oluşturuyordu. Sınırlayıcı bir sebebin olmamasıyla da, zaman içinde, bölgede bulunan çok farklı din ve ırktan oluşmuş gruplar, devamlı büyümekteydi.

17. yüzyıl içinde, ekseriyetle yabancı ve azınlıkların dış ticaretle uğraşmaları, Türklerin ticaretteki rollerini kısıtlamaktaydı. Bu da, Türklerin Beyoğlu'na yerleşmelerini çok daha yavaşlatan etkenlerden biridir. Dönem içinde Müslümanların çoğunlukta yaşadıkları yerler Asmalı Mescit ve Galatasaray mahalleri olmuştur.

1673 yılında çıkan veba salgını, çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanmış, veba hastanesinin yanında bulunan mezarlığın bir bölümü salgında ölenler için ayrılmıştır. Yine bu devirde Pera Caddesi dar, kaldırımsız ve toprak bir yoldan ibaretti. Bu yolun bir tarafı elçilikler, kiliseler ve bahçe içinde konaklardan oluşurken diğer tarafında mezarlık bulunmaktaydı. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.11)

16. yüzyıl sonlarında beliren siyasi, ekonomik ve yönetsel aksaklıklar Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü ve dengesini sarsmaya başlamış, bu durum sanatsal üretimde 17. yüzyıl ve sonrasında kendini göstermiştir. Ancak sorunların giderek artması, merkantilist Avrupa ülkeleriyle karşı karşıya gelmesi ve batı uygarlığına beslenen hayranlık, niteliksel bir değişime sebep olmuştur. (Ödekan, 2000, Cilt 3, s.369)

18. yüzyıl;

Batılılaşma olayı önce yönetim katından gelmiş, zamanla tüm toplum katlarına yansımıştır. Batı özentisini ilk geliştiren olay 28. Çelebi Mehmet'in 1720-1721 tarihlerinde Paris'e elçi olarak gönderilmesidir. 28. Çelebi Mehmet'in yurda döndükten sonra kaleme aldığı Takrirname'si ve beraberinde getirdikleri, Osmanlı sarayını, batı sanatı, mimarisi ve kent düzenlemesiyle karşı karşıya getirmiştir. (Ödekan, 2000, Cilt:3, s.371)

18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun, İngiltere ve Fransa gibi, Avrupa'nın büyük devletleriyle imzaladığı ticari anlaşmalarla sağlanan avantajlı ortamı kullanan yabancı tüccarlar, Levantenler ve bunlarla ortaklık kuran yerli azınlıklar için, gerek Galata, gerek Pera, bir odak noktası haline gelmiştir. (Akın, 2000, s.12)

1789 Fransız İhtilali'nin ardından, birçok Fransız Pera'ya gelmiş ve bölgedeki Fransız nüfusu yüksek oranda artış göstermiştir. Ancak Fransa'daki düzensiz ortam Pera'ya da yansımış Fransız İhtilali başarı kazanana kadar Fransızlar arasında huzursuzluk ve ayrılıklar yaşanmıştır. (Duranay, 1996, s.26)

19. yüzyıl;

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, Osmanlı'nın içinde yaşayan azınlıklara, Müslüman halkla eşit haklar vermiş, bu haklar tüm bu gruplara güvence sağlamıştır. (Akın, 2000, s.12)

Azınlıklar, batıya açılma ve batıyla sıkı ticaret ilişkileri nedeniyle, sanayi devrimiyle desteklenen İngiltere, Fransa gibi ülkelerin ticaret politikalarıyla, özellikle Galata ve Pera bölgelerinde bir ticaret ve finans burjuvazisi oluşturmuşlardır. (Akın, 2000, s.15) Galata ve Pera'nın en görkemli han ve apartmanları da bu gruba aittir. (Akın, 2000, s.16) Örneğin, Banker Avram Kamondo'ya ait "Kamondo Han" bu yapılardan biridir.

İstanbul'da, çeşitli bölgelere yayılmış Rum, Musevi, Ermeni ve az sayıda mensubu olan diğer cemaatler de yaşamaktaydı. İstanbul'un batılılaşmasında bu grupların rolü olduğu gibi en büyük etken Galata ve Pera'da yaşayan Levantenler olmuştur. Levantenler, bir iki kuşak İstanbul'da yaşayan, geneli İtalyan , bir kısmı Fransız ya da diğer Avrupa ülkesi kökenli halktır. Bunların bir kısmı yerli halk ile evlenmiş, yarı Avrupalı bir nesil oluşmuştur. Elçilik yapılarının buradaki işlevi, sadece siyasi odaklı olmak ile beraber, bu sayede sanatsal ve kültürel etkinlikleriyle, batı sanatını ve yaşam biçimini de Pera'ya taşımışlardır. (Akın, 2000, s.16)

19.yüzyılın ikinci yarısında, devam eden batılılaşma reformlarından öncelikle etkilenen gene Galata ve Pera olmuştur. 1850'li yıllarda padişahların Batı eğitimine verdikleri önem, onların yaşamlarını da etkilemiştir. Pera'ya yakın bir yer olan Dolmabahçe'ye taşınmışlar, kış aylarında Pera'nın tiyatro ve balolarına ilgi duymaya başlamışlardır. (Akın, 2000, s.17)

Batılılaşma hareketi, 18. yüzyılda olduğu gibi Padişahın kişiliğine göre biçimlenmemiş, bir devlet programı olarak belirlemiştir. Tüm kurumların batılı anlayış içinde yeni baştan örgütlenmesi gerekmiştir. (Ödekan, 2000, Cilt:3, s.371)

Tüm bu batılılaşma çabaları içinde, Müslüman gruplar Osmanlı'nın yaşam biçimini ve geleneklerini devam ettirmeye çalışmışlardır. (Akın, 2000, s.19)

4.2. Pera'nın Fiziki Yapısı

İstanbul'un fethine kadar bir Ceneviz yerleşimi olan Galata, ilerleyen yüzyıllarda yerleşimin sur dışına taşınması ve sosyal yapının değişmesiyle farklı bir kentsel yapıya ve çehreye kavuşmuştur. Önceleri bağık bir alan olan sur dışı-Pera, ilk başta Dört Yol-Galatasaray arası, daha sonra bugünkü Taksim'e kadar ulaşan bir lineer yerleşim oluşturmuştur.

17. yüzyılda Pera'nın çekirdek yerleşimini, Fransız ve Venedik elçilikleri ve onların etrafında bulunan Fransisken misyonerleri oluşturmaktaydı. Bunların devamında, diplomat aileleri ve üst gelir düzeyine sahip tüccarlar, Avrupai üslupta yaptıkları yapılar ve yaşamlarıyla, burada mimari bir tarz ve bir yaşam şekli oluşmasına sebep oldular. Yüzyıl içinde İstanbul'a gelen gezginler, Beyoğlu'nda yaşayan yabancıların kendi gelenek ve alışkanlıklarını sürdürdüklerinden ve varlık içinde yaşadıklarından bahsetmektedirler. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.8)

18.yüzyıl;

18.yüzyıl, Avrupai yaşam öğelerinin Osmanlı toplumunda belirlediği çağ olarak bilinir. Osmanlı mimarlarının geleneksel yetiştirme tarzları; daha çok geleneksel toplumun gereksinmesi olan evcil ölçekte ve geleneksel işlevler içinde geçerli bir tasarım ve uygulama becerisi edinmelerini sağlamaktaydı. Değişmekte olan çağın ilk sancılarında biri, yerli mimarların daha cazip olan iş alanlarını tümüyle yabancı ya da azınlık mimarlarına kaptırmalarıydı. Bu mimarlar, Osmanlı mimarlarının işsiz kalmasının yanında, geleneksel sürekliliğinde gelişen mimarlığa bir kopukluk getirmiştir. (Yavuz, Özkan, 1985, cilt:4, s.) 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra askeri yapılardan başlayarak, bütün büyük kamu yapılarını tasarlayanlar yabancı mimar ve mühendislerdir. (Kuban, 1996, s.373)

18. yüzyılda, Galata'da taş evler bulunmakta ve bu evlerde yangınlara karşı tüccarların malları depolanmaktaydı. Aynı dönemde Pera, I. Mahmud'un makseminin bulunduğu Taksim'e doğru uzanmıştı. (Kuban, 1996, s.330) Yüzyıl başında İstanbul'a gelen Thevenot, Beyoğlu'ndaki yapılarda daha çok zengin azınlık ailelerin oturduğunu, evlerin gösterişli yapıldığını yazmaktadır. Ayrıca evler birbirlerinin üzerinden manzarayı görebilecek şekilde yapılmıştır. (Dökmeci, Çıracı, 1990, s.12)

Osmanlı padişahları, İstanbul'u çağdaştırmaya uğraşırken, Avrupa mekanlarını taklit etmeye çalışmışlardır. Ancak, kötüye giden ekonomi, inşaat faaliyetlerini de kısıtlamıştır. Osmanlı'nın siyasi elitinin İstanbul'u, Avrupa kentlerinin düzeyine getirme çabaları, kent dokusuna bölük pörçük bir düzen getirmiştir. Bunun sonucunda, İstanbul, Türk-İslam bütünlüğünü yitirirken, Avrupalılar'ın yaşadığı mahallelerde bile, örnek batılı bir çehre sağlanamamıştır. (Omay, 1996, s.18)

Beyoğlu'nun gelişimini etkileyen unsurlardan biri de, bölgenin su sorununun çözümlenmiş olmasıdır. Suyun gelmesi, bölgenin iskan alanlarının hızla büyümesine sebep olmuştur. Beyoğlu, ciddi olarak 1732 tarihinde I. Mahmut tarafından Bahçeköy bendi ile bol suya kavuşmuştur.(Cezar, 1991, s.18)

Ayrıca, İstanbul'un ilk bilimsel haritası yine bu yüzyılda, bir yabancı mühendis tarafından yapılmıştır. Fransız inşaat mühendisi François Kauffer'in haritası, daha sonra Barbier du Bocage tarafından geliştirilmiştir. Bu harita Fransız mühendislik ve mimari kültürünün İstanbul üzerindeki yoğun etkisini göstermek açısından da çok önemlidir. Harita, döneme ait kentsel gelişme ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. (Kuban, 1996, s.331-332) (Şekil 4.1.7)

18.yüzyılda, sur dışındaki mahallelerin ve bölgelerin öneminin artması, dönemin en dikkat çekici gelişmesidir. Yoğun şekilde uygulanan yapım teknikleri sayesinde de kent dokusunda değişiklikler başlamış, ahşap dükkanların ve eski hanların yerini, yüksek ve taş hanlar almaya başlamıştır. 18. yüzyıl sonlarında yabancı bir yaklaşımla yapılan yeni tersane yapıları, askeri kışlalar ve okullar, 19. yüzyılın kozmopolit İstanbul'unu haber vermektedir. (Kuban, 1970, s.27)

Avrupa ülkelerinin elinde tuttuğu doğu ticareti gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik yapısını, gerekse mimarlığı etkilemiş; dolayısıyla kentsel morfolojiyi ve kentsel mekan normlarını değişime zorlamıştır. Kauffer haritasında görüldüğü gibi, 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde bölgedeki yoğunluğun artışı dikkat çekicidir.

19. yüzyıl;

1831 yılında kurulan “*Ebniye-i Hassa Müdürlüğü*”, dönemin yapı faaliyetlerinde önemli bir adım olmuştur. Bu müdürlük, mimari çalışmaların daha düzenli bir hale getirilmesini amaçlamaktadır. 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı'yla geliştirilen yasa, yönetmelik ve kurallar kentte farklı bir fiziksel yapı ortaya çıkarmıştır. *I. Ebniye Nizamnamesi* (1848) ve *II. Ebniye Nizamnamesi* (1849) ile, özellikle kagirleşmeyi ön planda tutan yapım kuralları konmuştur. İstanbul'da çıkan yangınlarla yok alan ahşap yapıların ardından nizamnameler ile yapısal ve kentsel düzen daha sistemli olmaya başlamıştır. (Akın, 2000, s.27) Ebniye Nizamnameleri, iki-üç katlı ve çok daha yüksek bir yapılaşmaya sebep olmuştur. Bu dönem içinde yapı yükseklikleri artmış olmakla beraber, kullanılan malzemelerde ve geleneksel sokak-avlu-ev ilişkisinde

farklı bir gelişim izlenmiştir. Bölge, yeşilliği az ve yoğun bir kent dokusu kazanmıştır. Voyvoda ve Pera caddelerinde görkemli yapı örnekleri bulunmasına karşın, bu ana akslara oranla daha dar olan yan sokaklar, genelde yine dar parselizasyonlar üzerine yerleşmiş, yüksek yapılardan meydana gelmektedir. (Akın, 2000, s)

Tanzimat'ın ardından, Dolmabahçe Sarayı ve elçilik binalarının yapılması, 1831 Galata yangını sonrası; Galatalı Levantenlerin ve tarihi yarımada da yaşayan gayrimüslimlerin Pera'ya taşınmaları ile gelişen süreçte, Unkapanı (1838) ve Galata (1846) köprülerinin de hizmete girmesiyle, şehir kuzeye doğru genişlemeye başlamıştır. (Can, 1993, s.41) 19. yüzyıl başlarını gösteren Fransız haritasında, Galata, Dört yol ve ötesinde yer alan yapılaşma görülmektedir. Hollanda, Fransız, Avusturya, İsveç ve Rus elçilikleri harita üzerinde seçilmektedir.

Tanzimatla birlikte gelen en büyük yeniliklerden biri de müslim ve gayrimüslim ayrımının kaldırılmasıdır. Gruplar arasındaki bu ayrım, mimariye de yansımış, daha önce kat sayısı, malzeme ve renk gibi konulardaki katı mimari sınırlamalar kaldırılmıştır. Ne var ki, yüzyıllarca bu ayrımları yaşayan halk için bütünleşme, ancak 19. yüzyıl sonlarına doğru yaşanmaya başlanmıştır. (Akın, 2000, s.27)

1857 tarihinde, İstanbul'da, ilk defa kentsel bir yapılanmaya gidilmiştir. On dört belediye (Daire-i Belediye) bölgesine ayrılan İstanbul'da, Galata ve Pera'nın bağlandığı Altıncı Daire'nin ayrı bir yeri vardır. Adını büyük olasılıkla, Paris'in "Sixième Arrondissement" olarak anılan bölgesinden almıştır. (Kuban, 1996, s.353) Merkezi yönetimden destek alan Altıncı Daire üyelerinin çoğunluğunu da Levantenler ve gayrimüslim Osmanlılardan oluşturmaktadır. (Can, 1993, s.39) Paris'in küçük bir kopyası görünümündeki Altıncı Daire, Paris Belediyesi'nin yönetmeliklerini uygulamaktaydı. Tapu kayıtlarının tutulmaya başlandığı bölgedeki ilk belediye hizmetleri arasında, sokakların genişletilmesi, yapıların kagir yapıma zorunluluğunun getirilmesi ve açılan parklar sayılabilir. Ayrıca, Altıncı Daire Binası (1879-83), Türkiye'deki ilk belediye binası olmuştur. (Kuban, 1996, s.353) Altıncı Dairenin en önemli uygulamalarından biri, 1864 tarihinde, Galata surlarının yıktırılması olmuştur. Böylece Cenevizliler'den kalma bu tarihi belge yok edilmiştir. 1865-1866 tarihlerinde, Galata ve Pera'da bulunan ahşap ev ve dükkanlar yıkılıp yerlerine kagir yapılar yapılmaya başlanmıştır. (Akın, 2000, s.) 1868 yılına gelindiğinde ise, Altıncı Daire altı maddeden oluşan bir ilanla, yapıların cephelerinde ortak ve düzenli bir görünüm sağlanmasını istemektedir. Bunlar, kepenk, kapı ve pencerelerin sağlam ve bakımlı tutulmasının gerekliliği, su oluklarının sabitlenmesi, gibi istemleridir.

19. yüzyılın sonuna kadar kentsel açıdan yapılan düzenlemeler, batı tarzında gelişmeler, yeni bir kent görünümü ve yaşantısı sağlamak yönündedir. Ne var ki, çıkan sayısız yangın bu çalışmaları geriletmiştir. Bu sebeple, kagir yapı yapma zorunluluğu getirilmiştir. (Akın, 2000, s.28-29) Kagir yapılar ile de apartmanlaşmaya bir geçiş sağlanmıştır. Bu çok katlı yapılar, özellikle çıkmaları ile yöresel mimariden izler taşımaktadır. Böylece, İstanbul'a özgü bir mimari oluşur. (Can, 1993, s.40)

... ve Beyoğlu'nda yapılan zengin konutlar, geleneksel tipolojiyi reddetmişlerdir. Üst sınıflar ve Levantenlerin yaptırdığı bu konutlar, Avrupa başkentlerindeki yeni mimari eğilimleri taklit ediyordu. 19.yy sonu ve 20.yy başında bu konutlardaki yaşam, temelde toplumun çoğunluğunun farkında bile olmadığı, hemen tümüyle batılılaşmış bir üst sınıf gösterisi oldu. (Kuban, 1996, s.368) Çok katlı apartmanlar ilk kez, nüfusun çok fazla olduğu, Galata ve Pera bölgesinde yapılmıştı. Theophile Gautier, 19. yy ortalarında Pera'da beş-yedi katlı apartmanlar olduğundan bahseder. T. G, bunları, çirkin, burjuva ve Vignola'nın klasik ilkelerine yabancı bulur. (Kuban, 1996, s.369)

Beyoğlu'nun çehresini değiştiren unsurlardan biri de sık sık yaşanan yangınlar olmuştur. Pera, tarihi içinde irili ufaklı sayısız yangın geçirmiş, bu yangınlar bölgenin mimari görünümünde birçok değişime yol açmıştır. Yolların dar ve ahşap yapılardan oluşan mimari dokusu adeta yangına davetiye çıkarmıştır.

1633-1839 tarihleri arasında Galata ve İstanbul'da 109 adet büyük, 1853-1906 tarihleri arasında 229 yangın olmuştur. 1840'a kadar yanan alanlar eskisine uygun yapılırken, 1840 sonrası yangın alanları, yeni şehircilik anlayışının uygulanmaya başladığı yerler olmaktaydı. (Sunalp, 1999, s.170) Pera'nın en büyük yangın felaketlerinden biri 1870 yılında yaşanmıştır. Bu yangında, Naum Tiyatrosu, Galatasaray Lisesi ve Karakolu vb. birçok anıtsal yapının da içinde olduğu kimi ahşap, kimi kagir 4.000 yapı yanmıştır. Bu büyük yangınının ardından, Taksim-Galatasaray bölgesinde fiziki değişimlere elverişli geniş, boş alanlar oluşmuş (Akın, 2000, s.303); yeniden yapılanmaya başlanan bölge, çok daha kaliteli "taş" ve "dökme demir" gibi malzemelerden yapılmış; cepheleri oymalı ve heykelli bina tipleri ile hem İstiklal Caddesi'nde hem de yan sokaklarda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bugün var olan anıtsal ve *teatral* görünümlü yapılar 1870 yılından sonra yapılan yapılardır. Bu yapılar Beyoğlu'nun en seçkin ve üst düzeydeki ortamını sergiler. Çiçek pasajı (1875), Pera Palas Oteli (1896), D'Andria Pasajı (1882), Tokatlıyan Oteli vb. yapılar sosyal ve ekonomik düzeyi sergileyen örneklerdir. (Eyice, 1994, cilt:2, s.219)

Bu dönem içinde; Galata ve Unkapanı köprüleriyle birbirlerine bağlanan tarihsel alanlar ve Galata-Pera; 1874 yılında yapılan tünel sayesinde de Galata ve Pera arasında ulaşım kolaylaşmış, ilişkiler güçlenmiştir. Tüm bunlar kentsel bir değişime öncülük eden parçalardan biri olmuştur. (Şekil 4.1.9-Şekil 4.1.10)

1840'lı yıllarda başlayan Boğaz seferleri ile de İstanbul'un iki yakası arasındaki toplu ulaşım kolaylaşmış ve iletişim artmıştır. (Akın, 2000, s.32\33)

Tanzimat döneminde yapılan yasal düzenlemelerin büyük bir kısmında, batı modeli örnek alınmış, dolayısı ile batı kentlerinin normları göz önünde bulundurulmuştur. Bunların doğrultusunda yapılan imar çalışmalarında yeni alanlar açılmış, sokaklar genişletilmiş, Meşrutiyet'e kadar da büyük yapıların yapımına önem verilmiştir.

Şekil 4.1.2 Cadde-i Kebir'e Galatasaray Çeşmesinden Bakış. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.10 Cadde-i Kebir. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.12 Pera'dan Görünüm. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.11 Galata ve Pera'nın Panoramik Görünümü. (A. Sunalp Arşivi)

Şekil 4.1.13 Türk Yerleşmesi Kasımpaşa'dan Pera'nın Görünüşü. (A. Sunalp Arşivi)

Görülen şudur ki, gerek İstanbul’ da yaşayan yöneticilerin çabaları, gerekse kimi Tanzimat aydınlarının özlemi, İstanbul’da küçük bir Avrupa yaratma yönündeydi.

Tanzimat dönemi mimarlığı, zengin ve canlı olmuştur. Bu dönemde resmi yapım programı, diğer dönemlerden daha fazla bir tipolojik çeşitlilikle karşımıza çıkmaktadır. Tipolojik kategorilerin artması, dönemin batı mimarlığı içinde de karakteristiktir. Sayıları artan bu yapı tiplerinin başlıcaları şöyle sıralanabilir: Askeri yapılar: Genel olarak kagir yapılardır. Az olmak ile beraber ahşap olarak da inşa edilen örnekleri vardır. Üslup, biçimlenme ve işlevleri nedeniyle sade olarak tasarlanmışlardır. Taşkılla ve Taksim Kışlası gibi *impérialé* örneklerin sayısı azdır. (Batur, 1985, Cilt:2, s.1056) Resmi binalar: Tanzimat’la beraber oluşan bürokratik kurumlaşma, devlet dairesi adı verilen yapıların yapılması ihtiyacını doğurdu. Bu yapılanma içinde; rüştiyeler, meslek okulları ve “*usul-i cedit üzere*”, “*mekteb-i iptidai*”ler sayılabilir.

Okul yapılarında, dikdörtgen veya U formlu planların ve basite indirgenmiş Neo-Klasik üslupta cephe düzeni modelinin yaygın olarak kullanılmasına karşın, Avrupa etkili uygulamalar da vardı. Tiyatrolar; batılılaşma içinde, yapısı, biçimleri ve kavramlarıyla kentsel yaşamı etkileyen tamamen yeni olan bir tipolojik kategoriydi. Tanzimat sonrası 1840’ta yapılan Naum tiyatrosu ve Fransız Tiyatrosu ilk tiyatrolardır.

Beyoğlu’nda şekillenen yapılar, “konut yapıları” ve “kamu yapıları” olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Ancak “konut+ticarethane” işlevi gören yapılarla da üçüncü bir sınıflama yapmak mümkündür. 19. yüzyıl sonunda, Pera’da Galatasaray ile Tünel Meydanı arasındaki hatta toplam 108 yapı içinde; 75 yapı, alt katlar ticarethane, üst katlar konut olarak kullanılmakta, 25 yapı sadece ticarethane, 6 yapı kamu ve 2 yapı ticaret+kamu hizmeti vermekteydi. Yani bu alanda yer alan yapıların %69,5’i konut+işyeri, %23.1 ticarethane, %5.5 kamu, %1.9 kamu +ticaret yapısıdır. Yani, bu tarihlerde Pera Caddesi üzerinde, Tünel-Galatasaray hattındaki binaların %94.5’inde zemin kat ticarethane olarak kullanılmaktadır. (Durudoğan, 1994, s.172-173) Ayrıca bölgedeki ahşap ve kagir yapıların zaman içindeki değişimini ve oranlarını, 1875 tarihli kadastro ve 1905 tarihli sigorta haritalarında görebiliriz. (Şekil 4.1.13-Şekil 4.1.14)

Pera; kagir çok katlı yapıları, genişletilen ve ışıklandırılan cadde ve tramvayı, pastaneleri, postanesi, tiyatrosu, okul, elçilik binaları, kiliseleri ve benzer örneklerle, İstanbul'un genelinden çok farklı bir fiziki ve sosyal yapıya sahipti. Fransız modelinden esinlenerek örgütlenen 19.yüzyıl sonunda, Altıncı Daire' de, İstanbul'un fiziksel ve sosyal yapısını değiştiren önemli adımlardır. Görünen odur ki, Tanzimat mimari alanda da yenilikler getirmiş, yeni bir örgütlenme ve yasal düzenleme sağlamıştır. Günümüz imar hukukunun temelinde Tanzimat katkıları ile atılmıştır.

Başlangıçta, Dörtyol'dan Galatasaray'a uzanan Pera, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Taksim'e kadar ulaşmıştı. Kapitülasyonlar tarafından korunan yabancılar, bankerler, ticarethane sahipleri vb. elçiliklerin ve elçiliğe yakın kesimin yaşadığı Pera' yı mesken tutmuşlardı. Pera da yaşam, bir Avrupa şehrinin kopyası niteliğindediydi. Paris modasını takip eden moda evleri, yabancı oteller (Büyük Londra Oteli vb.), pastaneler, yabancı okullar, dini yapılar, vb. ayrıca Avrupa'ya ait kimi eğlenceler de popülerdi (şarkıcılar, dansçılar ve klasik konserler vb.). Tüm bunlar Avrupa yaşam biçimini Pera' ya taşıdılar. Oysa bu yaşam tarzı ve alışkanlıkları, İstanbul için zorlama bir oluşumdur; yerli halkla ve İstanbul'un fiziki ortamı ile iletişim kuramadı. Ancak Pera' daki yaşam biçimi, Avrupa tabanlıydı ve beraberinde Avrupai bir fiziki çevreyi de getirdi. Beyoğlu'nun bu kültürel çevresi, ekonomik güçlerini simgeleyen mimarlık örneği yapıları ile batılılaşmayı gerçekleştirmeye çalışmıştır.

İstanbul mimarisinde, fiziki çevre içinde yaşananlar; batıya benzememiş, batının şekilsel bir kopyası olmasına sebep olmuştur. Kimi yabancı seyyahların ve sanatçıların Pera hakkında, Avrupa'nın kötü bir kopyası diye bahsetmeleri Osmanlı Devleti tarafından ciddiye alınmamıştır. Bir çok kaynakta, 18. yüzyılda Avrupa'da basılan tasarım kataloglarından bahsedilmektedir. Bu kataloglar, 19. yüzyılda İstanbul'a ulaşmış ve kullanılmış olmalıdır. Bu sebeple de "kapı"lara baktığımızda, birbirinin tekrarı, hatta birebir aynısı tasarımlara, şablonlaşmış bezemelere sıkça rastlanmaktadır. Hatta bu benzerlik aynı bölge içinde kalmayıp, İstanbul'un farklı mahallelerinde de tekrarlanmaktadır.

Görülen odur ki, bölgede çalışan mimarlar ve mühendisler tasarımlarında, özgün çalışmalar sergilemekle birlikte hazır ve denenmiş ürünleri tercih etmişlerdir. Bu çalışmalar, müşterilerin daha tanıdıkları, bildikleri şeyler olmuş, dönemin Batılılaşma kimliği ile beslenmişlerdir. Böylece, batılılaşma çabalarıyla tarihsel yaklaşım içinde

eklektik bir anlayış oluşturmushlardır. Bu yaklaşım, zamanla Osmanlı mimarisinde de bir tekrar yaratmıştır.

Mimarinin içinde olduğu çıkmaz, 19. yüzyıl sonlarında “Ulusal mimarlık” akımı içinde eleştiri almıştır. Daha önce anıtsal mimarisi ile öne çıkan İstanbul’da, artık kamu yapıları ve konutlar yeni bir görsel ortam yaratmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında, mimariye artık yeni malzemeler, teknikler girmiştir. Bu dönem içinde abartılan tarihselcilik anlayışı içinde Neo Klasik üslup değişik biçimlerde kullanılmıştır.

Mimariye de Neo Klasik, Barok, Art Nouveau ve bunların türevleri egemen olmuştur. (Kuban, 1996, s.348) Tüm bu tasarımlar, geleneksel Türk-İslam tarzından çok daha farklı gelişme göstermiştir.

5.1.Konutlara Ait Kapı ve Girişler

Çalışma içinde, 49 konuta ait kapı, giriş ve kimi iç kapı örnekleri seçilmiş ve incelenmiştir. Bunlar, 01-Ko dan başlayarak 49-Ko' ya kadar sıralanan envanter numaralarıyla gösterilmektedir. Her örnek sırayla, metin, kapının genelini ve kimi detayları gösteren fotoğraf albümü ve envanterlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kimi örneklerin, fotoğraftan ölçekli çizimleri hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışılan alan içinde seçilen ve envanteri çıkarılan örnek konut yapıları,

1. Envanter no: 01-Ko, “İstiklal Caddesi, Zambak Sokak, No:2, Beyoğlu”
2. Envanter no: 02-Ko, “Yeşilçam Sokak, No:27, Beyoğlu”
3. Envanter no: 03-Ko, “Yeşilçam Sokak, No: 25, Beyoğlu”
4. Envanter no: 04-Ko, “Büyük Bayram Sokak, No:44, Beyoğlu”
5. Envanter no: 05-Ko, “Büyük Bayram Sokak, No:46, Beyoğlu”
6. Envanter no: 06-Ko, “Ekrem Tur Sokak, Çekül Binası, No:8 Beyoğlu”
7. Envanter no: 07-Ko, “Topçular Sokak, No:18/A Beyoğlu”
8. Envanter no: 08-Ko, “Balo Sokak, No:16 Beyoğlu”
9. Envanter no: 09-Ko, “İstiklal Caddesi, Güney Palas, No:257 Beyoğlu”
10. Envanter no: 10-Ko, “Turnacıbaşı Sokak, No:41 Beyoğlu”
11. Envanter no: 11-Ko, “Baş ağa Çeşmesi Sokak, No:13 Beyoğlu”
12. Envanter no: 12-Ko, “Turnacıbaşı Sokak, No:36 Beyoğlu”
13. Envanter no: 13-Ko, “Faik Paşa Caddesi, No:09 Beyoğlu”
14. Envanter no: 14-Ko, “Faik Paşa Caddesi, No:27 Beyoğlu”
15. Envanter no: 15-Ko, “Faik Paşa Caddesi, No:52 Beyoğlu”
16. Envanter no: 16-Ko, “Faik Paşa Caddesi, No:55 Beyoğlu”
17. Envanter no: 17-Ko, “Hayriye Caddesi, No:26 Beyoğlu”
18. Envanter no: 18-Ko, “Hayriye Caddesi, No:16 Beyoğlu”
19. Envanter no: 19-Ko, “Hayriye Caddesi, Çorum Apartmanı Beyoğlu”
20. Envanter no: 20-Ko, “Yeni Çarşı Caddesi, No:58 Beyoğlu”
21. Envanter no: 21-Ko, “Yeni Çarşı Caddesi, No:52 Beyoğlu”
22. Envanter no: 22-Ko, “Yeni Çarşı Caddesi, No:50 Beyoğlu”
23. Envanter no: 23-Ko, “Yeni Çarşı Caddesi, No:48 Beyoğlu”
24. Envanter no: 24-Ko, “Mısır Apartmanı, İstiklal Caddesi No:311 Beyoğlu”

25. Envanter no: 25-Ko, “Sent Antuan Kilisesi Konutları, İstiklal Cad., No:327 ”
26. Envanter no: 26-Ko, “Eski Çiçekçi Sokak, İstiklal Caddesi, No:3 Beyoğlu“
27. Envanter no: 27-Ko, “İstiklal Caddesi, Kallavi Sokak, No:3 Beyoğlu”
28. Envanter no: 28-Ko, “İstiklal Caddesi, Kallavi Sokak, No:9 Beyoğlu”
29. Envanter no: 29-Ko, “İstiklal Caddesi, Kallavi Sokak, No:11 Beyoğlu”
30. Envanter no: 30-Ko, “İstiklal Caddesi, Nuri Ziya Sokak, No:17 Beyoğlu”
31. Envanter no: 31-Ko, “İstiklal Caddesi, Odakule İş Merkezi Yanı Beyoğlu”
32. Envanter no: 32-Ko, “İstiklal Caddesi, Appart Ar, No:403 Beyoğlu”
33. Envanter no: 33-Ko, “İstiklal Caddesi, İzzet Bey Ap., No:407 Beyoğlu”
34. Envanter no: 34-Ko, “Saup apartmanı, Postacılar Sokak, No:3 Beyoğlu”
35. Envanter no: 35-Ko, “İstiklal Caddesi, Postacılar Sokak, No:2 Beyoğlu”
36. Envanter no: 36-Ko, “İstiklal Caddesi, Orhan Apaydın Sk.(Baloz Sk.), No:5”
37. Envanter no: 37-Ko, “İstiklal Caddesi, Gönül Sokak, No:21 Beyoğlu”
38. Envanter no: 38-Ko, “İstiklal Caddesi, Botter Apartmanı, No:475-479 “
39. Envanter no: 39-Ko, “İstiklal Caddesi, Botter Apartmanı Yanı, No:485 “
40. Envanter no: 40-Ko, “İstiklal Caddesi, Serdarı Ekrem Sokak, No:64 Beyoğlu”
41. Envanter no: 41-Ko, “İstiklal Caddesi, Serdarı Ekrem Sk, No:75 Beyoğlu”
42. Envanter no: 42-Ko, “İstiklal Caddesi, Serdarı Ekrem Sk, No:63 Beyoğlu”
43. Envanter no: 43-Ko, “İstiklal Caddesi, Serdarı Ekrem Sokak, No:28 Beyoğlu
44. Envanter no: 44-Ko, “General Yazgan Sokak, No:24 Beyoğlu”
45. Envanter no: 45-Ko, “Meşrutiyet Caddesi, Kamondo Ap., No:26 Beyoğlu”
46. Envanter no: 46-Ko, “Meşrutiyet Caddesi, No:140 Beyoğlu”
47. Envanter no: 47-Ko, “Meşrutiyet Caddesi, No:126 Beyoğlu”
48. Envanter no: 48-Ko, “Meşrutiyet Caddesi, Cordova Ap.. No:52 Beyoğlu”
49. Envanter no: 49-Ko, “Meşrutiyet Caddesi, Baran Apart, No:187 Beyoğlu”

olarak belirlenmiştir.

5.2. Kamuya Açık Kullanıma Ait Kapı ve Girişler

Çalışma içinde, 41 adet ‘kamuya açık kullanıma ait’ kapı, giriş ve kimi iç kapı örnekleri seçilmiş ve incelenmiştir. Bunlar, sıra numaralarıyla birlikte Elçilik yapıları için “El”, Dini yapılar için “Ki”, Ticaret yapıları için “Tic”, Eğitim yapıları için “Eğ”, Oteller için “Ote” ve belli bir kategori altında sınıflayamadıklarımız diğer yapılar için “Diğ” kodlarıyla gösterilmektedir. Her örnek sırayla, metin, kapının genelini ve kimi detayları gösteren fotoğraf albümü ve envanterlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kimi örneklerin, fotoğraftan ölçekli çizimleri hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışılan alan içinde seçilen ve envanteri çıkarılan örnek yapıları,

1. Envanter no:01-El, **Fransız Elçiliği Binası**,“Veba Hastanesi”, İstiklal Cad., No:8 Beyoğlu
2. Envanter no:02-Ki, **S. Ohan Voskiperan Ki.**, İstiklal Cad. Anıçeşme Sk, No:2 Beyoğlu
3. Envanter no:03-Ki, **Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi**, Meşelik Sk, No:11 Beyoğlu
4. Envanter no:04-Eğ, **Zapyon Rum Kız Lisesi**, İstiklal Cad. Meşelik Sk, No:17 Beyoğlu
5. Envanter no:05-Eğ, **Esayan Ermeni Kız Lisesi**, Meşelik Sokak, No:34 Beyoğlu
6. Envanter no:06-Tic, **Afrika Pasajı**, İstiklal Cad., B., Parmakkapı Sk., No:26 Beyoğlu
7. Envanter no:07-Tic, **Rumeli Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:88 Beyoğlu
8. Envanter no:08-Ki, **Surp Asdvadzadzin Kilisesi**, Sakızağacı Cad., No:29 Beyoğlu
9. Envanter no:09-Diğ, **Alkazar Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:179 Beyoğlu
10. Envanter no:10-Tic, **Halep Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:140 Beyoğlu
11. Envanter no:11-Ki, **Üç Horan Kilisesi**, İstiklal Caddesi, Sahne Sk., Beyoğlu
12. Envanter no:12-Tic, **Çiçek Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:172\1 Beyoğlu
13. Envanter no:13-Eği, **Beyoğlu İtalyan Lisesi**, Turnacıbaşı Sokak, No:30 Beyoğlu
14. Envanter no:14-Eği, **Zografyon Erkek Lisesi**, Turnacıbaşı Sokak, Beyoğlu
15. Envanter no:15-Eği, **Galatasaray Lisesi**, İstiklal Caddesi, Galatasaray, Beyoğlu
16. Envanter no:16-Diğ, **Galatasaray Postanesi**, İstiklal Caddesi, Beyoğlu
17. Envanter no:17-Tic, **Avrupa Pasajı**, “Aynalı Pasaj”, Meşrutiyet Cad., No:16 Beyoğlu

18. Envanter no:18-Tic, **Aznavur Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:212 Beyoğlu
19. Envanter no:19-Tic, **Hazzopulo Pasajı**, “Danışman Geçidi” İstiklal Caddesi Beyoğlu
20. Envanter no:20-Tic, **Elhamra Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:256\258 Beyoğlu
21. Envanter no:21-Ki, **Sent Antuan Kilisesi**, İstiklal Caddesi, No:327 Beyoğlu
22. Envanter no:22-Ki, **Surp Yerrortutyun Kilisesi**, İstiklal Caddesi, No:2 Beyoğlu
23. Envanter no:23-Eği, **Beyoğlu Anadolu Li.**, İstiklal Cad, Nuri Ziya Sk.,No:2 Beyoğlu
24. Envanter no:24/a-b-El, **Fransız Sarayı**, İstiklal Cad., Nuri Ziya Sokak Beyoğlu
25. Envanter no:25/a-b-Ki, **Fransız Sa., Saint Louis Kilisesi**, Nuri Ziya Sk, Beyoğlu
26. Envanter no:26-Diğ, **Mahkeme Binası**, İstiklal Cad., Tomtom Sk, Beyoğlu
27. Envanter no:27-El, **Hollanda Elçiliği Binası**, İstiklal Caddesi, No:393 Beyoğlu
28. Envanter no:28-Ki, **St.Maria Draperies Kilisesi**, İstiklal Caddesi, No:429 Beyoğlu
29. Envanter no:29-El, **Venedik Sarayı**, İstiklal Cad., Tomtom Sokak Beyoğlu
30. Envanter no:30-Tic, **Suriye Pasajı**, İstiklal Caddesi, No:348 Beyoğlu
31. Envanter no:31-Tic, **Narmanlı Han**, İstiklal Caddesi, No:390 Beyoğlu
32. Envanter No:32-El, **İsveç Elçilik Binası**, “İsveç Sarayı”, İstiklal Caddesi Beyoğlu
33. Envanter no:33-Diğ, **Tünel Binası**, İstiklal Caddesi, Tünel, No:9 Beyoğlu
34. Envanter no:34-Tic, **Tünel Geçidi**, Tünel, İstiklal Caddesi, No:16/5 Beyoğlu
35. Envanter no:35-Diğ, **Beyoğlu Belediyesi**, “Altıncı Daire”, Meşrutiyet Cad. Beyoğlu
36. Envanter no:36-Diğ, “Apper Camp” Asmalı Mescid Sokak, Beyoğlu
37. Envanter no:37-Ote, **Pera Palas Oteli**, Meşrutiyet Caddesi, No:98-100 Beyoğlu
38. Envanter no:38-Tic, **D’Andria Pasajı**, Meşrutiyet Caddesi, No:155/158 Beyoğlu
39. Envanter no:39-Tic, **Fresko Pasajı**, Meşrutiyet Caddesi, No:149 Beyoğlu
40. Envanter no:40-Ote, **Bristol Oteli**, Meşrutiyet Caddesi, No:147 Beyoğlu
41. Envanter No:41-Ote, **Büyük Londra Oteli**, Meşrutiyet Caddesi, No:117 Beyoğlu, olarak belirlenmiştir.

SONUÇ

18. yüzyılda askeri gelişimin durduğunu, bu gelişmeyi durduran teknolojiye bir ilginin uyandığını ve ilk Batıya açılma sürecinin böylece başladığını biliyoruz. Osmanlılarda başlatılan batıya açılma; askerlik ve eğitim alanı dışında sanat ve mimarlık alanında da etkisini göstermiştir.

Galata yarımadası; tüm kentsel tarihi boyunca, Tarihi Yarımada'daki yerleşim sisteminin dışında kalan bir ticaret ve liman bölgesi olarak dış etkilere hep açıktı. Buna bağlı olarak da 18. yüzyılda başlayan batıya açılmanın en kolay serpilip gelişeceği alandı. Batıya açılmanın getirdiği değişmelerin, bu kozmopolit alanda önce belirgin olarak ortaya çıkması çok doğaldı. Öyle de oldu, ilk elçilikler burada kuruldu. Elçilikle ticaret yapan ve kendilerine tanınan imtiyazlarla güçlenen Levantenler ve Avrupalılar, elçiliklerin çevresine yerleşmenin yollarını aradılar. Bu eğilim, Beyoğlu bölgesi olarak adlandırdığımız alanda giderek yükselen bir eğilimle, yerleşimi teşvik etti.

19. yüzyıla gelindiğinde özellikle Tanzimat'ın ilanından (1839) sonra uluslararası ticaretin güçlendirdiği grupların Avrupalı yaşam biçimine uyabilecek bir konut ve yapılaşma çabası içinde oldukları gözlemlendi. Galata, Kırım Savaşı'ndan (1854-1856) ve 1856 İslahat Fermanından sonra büyük ölçüde uluslararası ticaretin zenginleştirdiği yüksek sınıfın yerleşim alanı haline geldi. Her zaman, Tarihi yarımada'dan ayrıksı ve farklı olan Galata, 19. yüzyılda yine farklı bir model olarak gelişti. Bu kez ayrıksılığın kökeninde, Avrupa örneklerine olabildiğince açık bir mimari başta geliyordu. 1870 Yangını bu farklı yapının daha da değişmesine yol açtı. Küçük parselasyon sistemi, yangından sonra yer yer tek yapılık yapı adalarına dönüştü. Tokatlıyan, Hidivial Palas benzeri büyük yapı blokları, daha da zenginleşmiş bir yaşam ortamı sağladı.

Çalışma içinde ele alınan kapıların, amaç bölümünde de değinildiği gibi yerleşimin kendine özgünlüğünü temsil eden ve özgünlüğünü koruyan örneklerden seçilmesine özen gösterildi. Bu seçimin doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağına inanıyoruz.

Kapıların envanter fişlerinde derlenen veriler ışığında, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1870 Pera Yangını sonrası yapılan yapılarda, ahşap kapılara bölge içinde çok az rastlanmaktadır. Gerek yangınlar, gerek Altıncı Daire'nin uygulamaları, çıkartılan yapı kararları ve mimarinin yönelimi, bölgede yapılaşmanın kağıt olması yönünde gelişmiştir. Kat sayısı artmış, çok aile konutları, yani apartman bloklarının sayısı hızlı bir artış göstermiştir.

1-Konum,

Yapılarda kapı, cephe üzerinde simetri ve denge kurmak için kullanılan önemli bir birincil eleman olmaktadır.

Kamu kullanımına ait yapılarda, dış kapı ve kimi bahçe kapılarının konumu yarıdan fazla örnekte cepheye simetrik olarak yerleştirilmiştir.

Konut yapılarının ise sadece yaklaşık %27'sinde kapılar, simetrik yerleştirilmiştir. Bölge içinde yer alan konut arsalarının küçük olması, girişi iki küçük alana bölmek yerine kapıyı girişte yana alarak, asimetrik bir düzenleme ile, giriş katında kullanılabilir büyüklükte bir oda ya da işyeri mekanı oluşturulmaya çalışılan örnekler bulunmaktadır.

Kapı, konum olarak cephede kurguyu sağlayıcı bir unsur olmuştur. Kapının asimetrik yerleştirildiği durumlarda bile, kapı yanında yer alan dükkan ya da konut pencerelerinin bitiş seviyeleri bir hizada sonlandırılmaya çalışılmış, hatta kimi örneklerde giriş cephesi modüler olarak biçimlenmiş kapı ve pencereler bu modüler sistem içinde bir bütün oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. (Envanter no:07-Ko ve Envanter no:16-Diğ) Galatasaray Postanesi'nde kapı yapıya simetrik olarak yerleştirilmiş ve modülerlik korunmaya çalışılmış, Topçular Sk, No:12/a (Envanter no:07) de ise kapı cepheye asimetrik olarak yerleştirilmiş, böylece giriş katında işyeri olarak kullanılacak mekanlar yaratılmaya çalışılmıştır. Kamu yapılarının daha geniş alanlara yayılmış olması, cephe tasarımını ve kapı kompozisyonlarını gerek cephe gerek kendi içinde daha serbest bırakmıştır. Ancak girişteki modüler kurgu içinde cephedeki simetri korunmuştur. Görülen odur ki, simetrinin önemli olduğu cephe tasarımlarında, işlevden kaynaklanan kimi sıkıntılar, kapı yerleşiminde ve doluluk-boşluk oranının sağlanmasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile özellikle giriş cephesindeki oranlarda belirleyici rolü, çoğu zaman "kapı" oluşturmuş gibidir.

Ayrıca, örneklerin hepsinde kapılar kendi kurguları içinde simetrik olarak tasarlanırken, kapı kanatlarının da çoğunluğunda simetri yakalanmaya çalışılmıştır.

2-Malzeme,

Kapı kanatlarında, ağırlıklı olarak demir malzemenin kullanılmış olduğu, ahşap malzemenin daha az tercih edildiği gözlemlenmiştir. Önceleri ahşap kapılara çoğunlukla ahşap yapılarda rastlanırken, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ahşap konutlardaki azalma, ahşap kapı örneklerinin sayısında ki düşüşün en önemli sebeplerinden biri olmuştur. Konutlarda dış kapıların % 4'ü ahşap, %96'ı demirdir. Yine konut kapılarının % 86' sını da ise kapı kompozisyonu içinde cam kullanılmış ve büyük çoğunluğu şebekeyle kaplanmış. Bunun yanında, ahşap kapıların karşımıza çıktığı örnekler, ağırlıklı olarak, Elçiliklerin binalarına ait giriş kapıları oluşturmaktadır. Bu kapılar, genelde demir parmaklıklı, ferforje kapılarla kontrol altında tutulan bir bahçe içinde yer almaktadırlar. Girişlerin girintili yada yapı yüzeyinden çıkıntılı olması kapıyı dış etkenlerden koruyacağı için Ahşap malzemenin kimi yerlerde tercih sebebi olmuştur. Hırsızlık riskinin düşük olması, hava şartlarından korunuyor olmaları ve ahşabın daha sıcak bir malzeme oluşu gibi sebepler, ahşap kapıların kimi örneklerde tercih edilme nedeni olabilir. Yine buna benzer sebeplerle “ticari yapılarda” ise, kullanıcı sayısının fazla oluşu, dayanıklılık, güvenlik ve işlevsellik gibi nedenlerle demir malzeme tercih edilmiştir.

Pasaj giriş kapılarında, güvenlik gibi kaygılarla, demirden, parmaklıklı ve bezemeli genelde katlanır çok kanatlı olarak tasarlanmıştır. Ancak, pasaj, han vb. mekanların içlerinde yer alan ve üstteki yapı bloklarına geçişi sağlayan kapılarda ahşabın tercih edildiği görülebilmektedir. Otel kapılarında da ahşap tercih edilirken, kapı çevrelerinde genelde mermerin kullanıldığı görülmektedir.

Kapı çevrelerinde ise malzemeyi en belirleyici şeyi işlev, yaptıranın ekonomik gücü ve statüsü olmaktadır. Mermer pahalı bir malzeme olarak, yapı sahibinin ekonomik gücünü sergilediği gibi, sosyal statüyü de belirleyici olmuştur. Konut yapılarında taş, mermer vb malzemeler kullanılırken, ticaret yapılarının kapı çevrelerinde, dayanıklı, hoş görünümlü ve işlenebilen bir malzeme olan mermer tercih edilmiştir.

Ayrıca, 19. yüzyılın ikinci yarısında, taş bezeme ile birlikte dış koşullara dayanıklı alçı bezemelerin yaygınlaştığı görülmektedir.

Konutlara ait örneklerin %96'sında kapı kanatları demirden, %4'ü ahşap malzemedен yapılmıştır. Bu kapıların %86'sında da camlı bir bölüm bulunmakta ve genellikle şebeke ile kaplanmaktadır.

3-Giriş tipi,

Bölge içinde yer alan konut yapılarının ve kamu kullanımına açık yapıların girişlerinin farklı biçimlendiği gözlenmiştir. Konut yapılarında düz ve girintili girişler tercih edilirken, bu girinti genelde basamak genişliğindedir. Bölge içinde, cepheden dışarı taşan girişlere sahip konut örneklerine rastlanılmamıştır. İstiklal Caddesi dışında, yan ve dikey sokakların dar oluşunun da bir etken oluşturduğu bu durum içinde girişler girintili ya da düz olarak tercih edilmiştir.

Kamu yapılarında ilk dikkati çeken durum, bu grupta konut yapılarının aksine, çıkmalı girişlerin daha sık tercih edilmesi ve kapı oranlarının konuta kıyasla çok daha büyük tutulmasıdır. Elçilik yapılarının geniş bir alana sahip olmaları, çıkıntılı girişler için alan sağlamış ve tercih edilmiştir. Bu girişler adeta, statü, egemenlik ve gücün temsili olmuştur. Kimi kamu yapılarında ise; Zografyon Lisesi'nin girişinde olduğu gibi yapı girişi, içeriye çekilerek adeta bir portiko yaratılmıştır. Bu örnekte yapının bulunduğu sokağın darlığı, bir eğitim yapısı olması, kullanım yoğunluğunun fazlalığı gibi genelde işleve dayalı sebeplerle, giriş ve çıkışlarda düşünülerek giriş bina yüzeyinden içeriye çekilmiştir. Yunan tapınaklarını andıran yapı girişi, sokağı içeriye katarak alanını genişletmeye çalışmaktadır. Beyoğlu bölgesi içinde, kamu yapılarında rastladığımız, büyük oranlar, sütunlu girişler, yapı yüzeyinden içeri yapılan girinti yada dışa doğru çıkıntı yapan girişler, yapıya anıtsallık, otorite ve güç sağlamaktadır.

Konut yapılarının % 67'sini, geneli iki basamak genişliğinde girintili, geri kalanı düz girişe sahiptir. Örnekler arasında, yapı yüzeyinden dışarı çıkıntı yapan konut girişine rastlanmamıştır.

4- Tipoloji,

Bölge, içinde yapılan tipolojik çalışmada kapılar üç ana biçim altında toplanmıştır. Bunlar; kemerli, lentolu kapılar ve herhangi bir sınıflamaya dahil olmayan örneklerden oluşmaktadır. Lentolu ve kemerli kapılar kendi altlarında benzer bir düzenleme içinde çeşitlilik göstermektedir. Bölge içinde incelemeye alınan kapılardan yarından fazlası kemerlidir. Bu oran konutlarda yaklaşık % 51, kamu

yapılarında yarından fazladır. Beyoğlu bölgesinde rastlanan kapı tipleri, Tablo S.1' de gösterilmektedir.

5-Üslup ve Bezeme,

Derlenen örnek bezemeler ve mimari elemanlar, yaklaşık 70 ve/veya üstünde ayrı başlıktan oluşmaktadır. Yapılarda rastlanan bu zengin bezeme ve elemanlar, bölgenin 19. yüzyıl içindeki Eklektik bir seçmeci üslupla biçimlenmesinden kaynaklanmakta ve alanın zenginliğini bir biçimde kanıtlamaktadırlar.

19.yüzyılın ikinci yarısında yapılan yapılar, genellikle Seçmeci ve Eklektik, yani Eklektik üslup özellikleri göstermektedir. Bu tarihselci seçmecilik içinde, Gotik, Rönesans, Klasik, Barok, Art Nouveau ve Art Deco sayılabilir.

Bu üslupsal öğelerin seçiminde “Gotik” en az, Barok ve Klasik en çok karşılaşılan seçmelerdir. Bunlara bağlı olarak, Beyoğlu’ndaki kapıların ve elbet dolayısıyla yapıların yüzyıl sonu zevkini yansıttığını düşünebiliriz. Ayrıca bu çeşitlilikte, binaların mimar ve/veya yapıcılarının çoğunlukla Avrupa’nın çeşitli ülke ve kentlerinden geldikleri, yerli mimar ve/veya yapıcılarının Avrupa’da farklı merkezlerde (Roma, Paris, Viyana vb.) eğitim aldıkları düşünülürse bu çeşitlilik daha da anlaşılır olmaktadır.

Tüm bu sözü edilen ve verilen örnekler, 19.yy da Beyoğlu bölgesi içinde biçimlenen kapıların ve oluşmasında görülen çeşitliliği ve zenginliği gözler önüne sermektedir.

Kapıların tasarlanmasında ve yapımında belirli formatların kullanılması, bire bir tekrarlanması, bunları yapan zanaatkarların Avrupa’dan gelen kataloğlardan yararlandıklarını düşündürmektedir. Sadece bezeme öğeleri değil, strüktürel kurgular, malzemelerin bir çoğunun ithal oluşu bu düşünceyi güçlendirmektedir.

Bölge içindeki kamu kullanımına açık yapılara ait kapıların, konut kapılarına göre daha büyük ölçülerde ve genelde anıtsal görsellikte yapıldığı, daha pahalı ve sembolizmin belirgin olduğu görülmektedir. Ayrıca, kapılar üstündeki zengin dekorasyon, kapının önemini vurgulamaktadır. Kamu yapılarının büyük bir kısmında, çıkmalı ya da girintili ve portikosu olan bir giriş tercih edilmiştir. Kamu yapılarına ait kapılarda dikkati çeken anıtsallık bir otorite kurar. Bu otorite bize sınırlarımızı gösterir. Konut kapıları ise, bizi bereket ve misafirperverliğin sembolü üzümle ya da kötü niyetlileri uyarmak ve ev sahibinin gücünü temsil eden aslan figürleri ile karşılamaktadır.

Konut kapıları, kamu yapılarına oranla çok daha sade, mütevazı girişler tercih edilmiştir. Yaptıran kişinin yeri, ekonomik durumu vb. unsurları taşıyan birçok kapı örneği de bulunmaktadır. Genelinde, konut kapıları çeşitli şebeke ve bezemelerle hareketlendirilmiş, zenginleştirilmiştir.

Beyoğlu bölgesi içinde, gerek İstiklal Caddesi, gerek yan sokaklarda yürürken göz hizasında gördüğümüz ve en sıklıkla kullandığımız yerler, giriş kapılarıdır. Yapıların birer kart vizitleri konumunda olan kapılar, biçimlenişleri ve bezemeleriyle gerek fiziki, gerek sembolik olarak bizi davet eder, ürkütür, uyarır ve kimi zaman engeller ve kontrol sağlar. Kapılar, kullanıcıyla bire bir ilişki kuran mekanlardır.

Tarihin izlerini taşıyan, yapının karakteristik noktalarından biri olan, bu yapı elemanının, ne yazık ki, Beyoğlu bölgesi içinde önemi anlaşılamamış ve korunamamıştır. Özellikle İstiklal Caddesi üzerinde yüksek rant, ticaret alanlarının artışı, koruma kararlarının yetersizliği, kapı ve giriş mekanlarının deforme edilmelerine, tamamen değiştirilmelerine göz yummuştur. Görkemli yapılara ait kimi girişler ise günümüzde, son derece zavallı görünümündedir. Yapılan tüm çalışma ve araştırmaların, gerek Beyoğlu, gerek tüm Türkiye'deki tarihi mirasın korunması ve kurtarılması yolunda birer adım olacağına inanıyorum.

KAYNAKLAR

- Akın, N.**, 2000. 19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata Ve Pera, Literatür Yayıncılık Dağıtım Paz., İstanbul
- Akın, N.**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, “Beyoğlu”, Cilt:2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Ağır, A., Kutluay, E.**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Arseven, C., E.**, 1950. *Sanat Ansiklopedisi*, C:3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Aykut, P.**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, “Bristol Oteli”, Cilt:2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Baldwin, S.**, 1956. *Architectural Symbolism of Imperial Rome and the Middle Ages*, Princeton, New Jersey Princeton University Press, New Jersey
- Batur, A.**, 1985. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul
- Batur, A.**, 1985, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, “İstanbul Art Nouveau'su”, İletişim Yayınları, Cilt:4, İstanbul
- Batur, A.**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, “Pera Palas”, İletişim Yayınları, Cilt:6, İstanbul

Batur, A., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, “Botter Apartmanı”, İletişim Yayınları, Cilt:2, İstanbul

Baytur, N., 1998. Roma Sikkeleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

Binan, M., 1966. Türk Yapılarında Kapılar, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Biro A., 1998. Sanat ve Sanatçıların yarattığı Pencere ve Kapılar, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Borsi, F., Godoli, E., 1985. *Vienne Architecture 1900*, Flammarion, Barcelone

Burke P., 2003. Avrupa’da Rönesans-Merkezler ve Çeperler, Literatür Yayıncılık Dağıtım Paz., İstanbul

Büyük Larousse Ansiklopedisi, 1986, C.10, Gelişim Yayınları, İstanbul

Calloway S., ve Cromley E., (Edited by)1996. *The Elements Of Style An Practical Encyclopedia Of Interior Architectural Details From 1485 To The Present*, Simon & Schuster, Chine

Can, C., 1993. İstanbul’da 19.Yüzyıl Batılı Ve Levanten Mimarların Yapıları Ve Koruma Sorunları, *Doktora tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon A.B.D. , İstanbul.

Can, C., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Altıncı Daire-i Belediyesi Binası, Cilt:1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Cezar, M., 1991. XIX. Yüzyıl Beyoğlu’su, Akbank Yayınları Kültür Ve Sanat Kitapları:55 Yeni Dizi 9/1991, İstanbul

Ching, F., 2002. Mimarlık, Biçim, Mekan ve Düzen, YEM., İstanbul

Ciner, S., İnankur, Z., 1981. Son Dönem Osmanlı Mimarlığında Maden İşçiliği Örnekleri, İstanbul

Cunningham C., Perry G., 1980. The Open University Arts: Asecond Level Vourse The Enlightenment, Unit 6 French Architecture s.24 , The open University Press, London

Çakmak Ş., 2001. Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500), T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2719, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi/357, Türk Tarih Kurumu Basımevi- Ankara.

Çelik, N., 2000. Urartu Kaya Mezarları Ve Ölü Gömme Gelenekleri Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları. VI. Dizi-Sayı 58, Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara

Deutsche Unesco- Kommission, 1989. *Jugendstil- Architektur in der Deutschen Demokratischen Republik*, Bonn

Dökmeci, V., Çıracı, H., 1990. Tarihsel Gelişimi Sürecinde Beyoğlu. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul

Durunay, S., 1998. XIX. yy'da Pera/Beyoğlu'nun Ekonomik, Kültürel Ve Politik Yapısının Mimariye Etkisi, *Dr. Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Durunay, S., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:1\3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Eminoğlu, M., 2000. 1870 BEYOĞLU 2000-Bir Efsanenin Monografisi- Bir Beyoğlu Fotoromanı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

- Erkök, F.**, 1992. Giriş Mekanlarının Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Eyice,, S.**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Fletcher, B.**, 1967. *History Of Architecture on the Comparative Method*, University of London The Athlone Pres, London
- Hasol, D.**, 1998. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, YEM, 7. Baskı, İstanbul
- Haris M., C.**, (Edited by), 1983. *Illustrated Dictionary Of Historic Architecture*, Dover Publications, Inc., New York
- Huyghe R., Hamlyn P.**, (Edited by) 1968. Art and Mankind, *Laousse Encyclopedia of Byzantine and Medieval art*
- İstanbul**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Fransız Kültür Merkezi, C:3, s.334, İstanbul
- İstanbul**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İsveç Elçiliği Binası, C:4, 279, İstanbul
- İstanbul**, 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Alkazar Sineması, C:1, 205, İstanbul
- Jantzen, H.**, 1967. *Die Hagia Sophia des Kaisers Justinian in Konstantinopel*, Verlag M. DuMont Schauberg, Köln
- Kuban, D.**, 2003. Selçuklular, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kuban, D.**, 1997. Divriği Mucizesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kuban, D.**, 1996. İstanbul Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı, İstanbul

Kuban D., 1970. Mimarlık Dergisi, İstanbul'un Tarihi Yapısı, İstanbul

Kruft, H., W., 1994. *A History of Architectural Theory*, Princeton Architectural Pres, New York

Kutun, B., 1993. Kadıköy-Moda-Yerdeğirmeni Çevresinde Art Nouveau\Jugendstil Cephe Düzenlemeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Kutun, B., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:6, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Kuyumcuyan, S., 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Matthew, R., 1971. *History of the House*, Collins, London and Galsgow

Martindale, A., 1967. *Gotic Art*, Thames und Hudson, London

Middleton, R., Watkin, D., 1987. *Neo Classical and 19th Century Architecture*\2, Faber and Faber Electa, İtalya

Mutlu, B. 2001. Mimarlık Tarihi Ders Notları 1, MİV. Enstitüsü Yayınları, İstanbul

Muhittin, B., 1950. *Kapılar*, İ.T.Ü, İstanbul

Müler, W., 2002. İstanbul'un Tarihsel Topografyası, 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul, Y.K.Y., İstanbul

Nasır, A., 1991. Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar Üzerine Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Nuttgens P., 1992. *Pocket Guide to Architecture*, Mitchell Beazley Int. Ltd. London

- Ödekan, A.,** 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Ödekan, A.,** 2000. *Türkiye Tarihi*, Cilt:3, Cem\Tarih Yayınları, İstanbul
- Perslev, N.,** 1970. *Avrupa Mimarisinin Anahatları*, Teknik Üni. Matbaası, İstanbul
- Richardson A., E.,** (Edited by), 1948. *Student's Letarouilly Illustrating The Renaissance in Rome*, Alec Tiranti Ltd., London
- Roth, L., M.,** 2002. *Mimarlığın Öyküsü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul
- Salman. Y.,** 1992. *İstiklal Caddesi XIX. yüzyıl cephe bezemelerinin üslupsal analizi ve Bezeme Restorasyonu İçin Öneriler. Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Saner, T.,** 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul
- Sevin V.,** 1991. *Yeni Asur Sanatı-1 Mimarlık*, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Snyder, C., Catanes, J.,** (Edited by) 1979. *Instruction to Architecture*, McGraw-Hill, New York
- Sunalp, A.,** 1999. *19. Yüzyıl Galata ve Pera Apartman Konutlarında Orta Sofa-Hol Tipolojisinin Gelişimi*, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enst., İstanbul
- Thomson B., and S.,** 1980. *The Open University Arts: A Second Level Course The Enlightenment, Unit 29 French Architecture* s.48-49 , The open University Press, London
- Tokay, Z., H.,** 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Tulunay, E., 1992. Etrüsk Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

Uluengin, N., 1998. Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi, YEM Yayınları, İstanbul

Üstdiken, B., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Vitruvius, 1998. Çeviri: Suna Güven, Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul

Yavuz, Y., Özkan, S., 1985. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, "Osmanlı Mimarlığının son yılları" Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul

Yenen, M., 1994. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul

Waelkens, M., *Die Kleinasiatischen Türsteine*, Verlag Philipp Von Zabern.Mainz am Rhein, Deutsches Archaologisches Institut

Wasmuth, E., 1997, *Istanbul Mitteilungen*, Verlag, Tübingen, Band 47, (Tafel 42, Jes: 'Gebaute' Türgrabsteine) Deutsches Archaologisches Institut Abteilung Istanbul

Web Adresleri:

"door" Ency. Britannica <http://www.search.eb.com/eb/article?eu=31458>, 2003

<http://www.worldisround.com/articles/1846/photo18.html>, 2003

<http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/building/elements.htm>, 2003

<http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/roma/hadrianus.html>, 2003

<http://www.bluffton.edu/~sullivanm/romanjanus/archjanus.html>, 2003

http://sights.seindal.dk/sight/153_Arch_of_Janus.html, 2003

<http://cityhonors.buffalo.k12.ny.us/city/aca/hist/arch/fr/romn/index.html>, 2003

http://www.wisc.edu/arth-bin/ah_query.cgi, 2003

http://sights.seindal.dk/sight/161_Arch_of_Septimius_Severus.html, 2003

<http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/renais.html>, 2003

Byzance Et La France Medievale, 1958, PL.XXV no86)

1958, Byzance et la France Medievale Manuscrits a peintures du II au XVI siecle....., Bibliothéque Nationale, Paris (Alman Arkeoloji)

Byzance L'art de la capitale - C.W. Lunsingh Scherurleer, MCMXXXVI, 1932-1933, No:21

Mud Brick- Residential, (Page 168-606-610) text book 3.1.1 A. Mısır

ZUNGAN ZUM Exonarthex,mittlere tür. Sayfa 88.

(sir Matthew, R., edit.Camesasca E.1971,,s.35)

(sir Matthew, R., edit.Camesasca E.1971, s.35)

Matthew, R., 1971. History of the House, Collins, London and Galsgow

*****

Arel, A., 1975. Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma süreci, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi

Arseven, C., E., 1989. Eski Galata ve Binaları, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları Şehir Monoğrafisi:1, İstanbul

Aslanapa, O., 1991, Anadolu'da ilk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişimi Ankara\1990Türk Sanatı, İstanbul

Casa J., M., 1995. İstanbul'da Bir Fransız Sarayı, Çeviren: Y. Bener, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Şentürk, Ş., Can, C., Grabelli, P., 1996. Yaşayan Çizgiler, Yapı Kredi Yayınları, İtalyan Kültür Merkezi, İstanbul

Schulz C. N., 1972. Existence, Space And Architecture,.....

Kaptan Ö., Beyoğlu (Kısa Geçmişi, Argoso) İstanbul, İletişim yayınları, İstanbul Dizisi: 4, 1989

Walsh, D. A., jan/feb;1983. Doors of the Greek and Roman World, Archaeology Dergisi Chinas Dunhuang Caves.

Publies Par Andre Grabar & Jean Hubert XX, CAHIERS ARCHEOLOGIQUES FIN DE L'ANTIQUITE ET MOYEN AGE / XX, Paris Editions Klincksieck, 1970 - 11,rue de Lille MCMLXX

Lunsingh Scherurleer, 1932-1933.Grieksche Ceramiek-Door, Nijgh&Van Ditmar N.V., Rotterdam

Exhibition Drector and catalog editor Mayo M. E., 1972. The Art Of South Italy Vases From Magna Craecia, Virginia Museum Of Fine Arts, Rishmond

Kaptan (Arkan) Ö., 1989. Beyoğlu (Kısa geçmişi, argosu), İletişim Yayınları

Batur, A., A. Yücel, Fersan N., İstanbul da 19. yy Sıra evleri- Koruma ve yeniden Kullanım için Bir Monoğrafik Araştırma-, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Dergisi, 5. Cilt ,Güz 1979, sayfa:185-205

Falay, M.İ., 1998. Yaşam Ve Mekanlardaki Geçişler .İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi

[]Bilinmeyenler

[Ebru Omay,YLT. Çelik Z.](#) 4. Pera

[Mazlum, D., Saner, T., 1994 ....](#) 4. Pera

(N. Nirven, s.44-Yıldız Salman) 4.bölüm

Ve kimi kapılar sokağa doğru açıldığı için içerden dışarı çıkarken de kapı çalınarak açılıyordu. Bu kapılar, yarısı da açılabilen kapılardı. (R. Matthew, 1971, s.401-402)

Janus is both the name for this kind of structure as well as the name of the god associated with gates and doors. In this role Janus was also thought to represent beginnings. This belief comes from the idea that one must emerge through a gate or door before entering a new place. He is represented artistically with two opposite faces. (<http://www.bluffton.edu/~sullivanm/romanjanus/archjanus.html>)

ÖZGEÇMİŞ

Şirin Bayram 1971 yılında Bandırma’ da doğdu. 1994 yılında Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mezun oldu. 1995-1997 yıllarında İngiltere’de Londra’da dil öğrenimi gördü. Londra’ da kaldığı süre içinde, vitray, perspektif tekniği, çömlek, grafik, dekoratif metal işleme konularında kurslara devam etti.

Türkiye ye döndükten sonra birçok mimarlık bürolarında ve şirkette çalıştı. Mimarlar Odası Bakırköy Temsilciliği’nde ve Mimarlar Odası İstanbul Şubesi’nde profesyonel olarak çeşitli görev ve sorumluluklar aldı. Aynı yıllar arasında Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Yayın Kurulunda bulundu ve jüri üyeliği yaptı. 1999 yılında uluslararası “Osmanlı Mimarlığının 700 Yılı Uluslararası Mirası” başlıklı Kongrenin Sekreterliğini yürüttü. Basılan kongre kitabı 2003 yılında “World Triennial of Architecture (Interarch Laureate) Special prize of the mayor of Munich, Germany-Book “Public Construction in Munich” gümüş madalya ve onur diploması aldı. Bir dönem Uluslararası Tarihi Kentler Birliği’nin İstanbul Koordinatörü olarak çalıştı. Uluslararası ve yerel bir çok organizasyonda sorumluluk aldı. 2002 yılında Uluslararası bir çevre kuruluşunda görevli olarak yurtdışında bulundu, Almanya ve Hollanda’da çeşitli organizasyonlarda sorumluluk aldı. Profesyonel olarak, cam boyama, card tasarımı ve kağıt işlemesi yaptı.